306
9

sait faik

YAŞAMI
SANATI
YAPITLARINDAN SEÇMELER

BİLGİ YAYINEVİ



Sait Faik

b

BİLGİ YAYINLARI : 306
BÜYÜK OZANLAR / YAZARLAR DİZİSİ : 9

ISBN 975 - 494 - 232 - 3
91 06 Y. 0105 0335

Birinci Basım
Nisan 1991

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Cad. 46 / A
Telf 131 81 22 131 16 65 - 134 12 71
134 49 98 134 49 99
Telefaks: 131 77 58
Yenişehir - Ankara

BİLGİ DAĞITIM

SAİT FAİK

Derleyen: MUZAFFER UYGUNER

BİLGİ YAYINEVİ

kapak düzeni : fahri karagözoğlu

dizgi : faruk kaya
tel : 230 85 76
baskı : demircioğlu matbaacılık
tel : 134 14 71

İÇİNDEKİLER

YAŞAMI, KİŞİLİĞİ, SANATI, YAPITLARI 7

YAŞAMI 9
Çocukluğu 9
Çocukluktan Sonrası 16
İğne Olayı ve Sürgünlük 18
Yurtdışında 19
İstanbul'da Geçen Günler 24
Ölüme Doğru 26

KİŞİLİĞİ 31
SANATI 36
Dil ve Anlatım Özellikleri 45
Sait Faik'te Halk Yazını İzleri 52
Öykü Anlayışı ve Öykücülüğü 58
Sait Faik ve Gerçek 65
Sait Faik'in İnsanları 68
Sait Faik'in Öykülerinde Dinsel Öğeler 74
Sait Faik'in Coğrafyası 77
Çevre Betimlemesi 82
Konular 84

YAPITLARI 88
1) Semaver / 89
Sarnıç 90
2) Şahmerdan / Lüzumsuz Adam 91

3) Medarı Maişet Moturu 92
4) Mahalle Kahvesi / Havada Bulut 93
5) Kumpanya / Kayıp Aranıyor 94
6) Havuz Başı / Son Kuşlar 95
7) Alemdağda Var Bir Yılan / Az Şekerli 96
8) Tüneldeki Çocuk / Mahkeme Kapısı 97
9) Balıkçının Ölümü / Yaşasın Edebiyat 97
10) Açık Hava Oteli / Konuşmalar – Mektuplar 98
11) Müthiş Bir Tren 98
12) Yaşamak Hırsı 99
13) Şimdi Sevişme Vakti 99
14) Sevgiliye Mektup 99
15) Bitmemiş Senfoni ve Sait Faik Kaynakçası 99
Başka Dillere Çevrilen Yapıtları 101

YAPITLARINDAN SEÇMELER 103

Semaver 105
Söylendim Durdum 110
Son Kuşlar 113
Haritada Bir Nokta 119
Öyle Bir Hikâye 127
Alemdağda Var Bir Yılan 137
Hişt, Hişt! 141
Kalinikhta 145
Kayıp Aranıyor'dan 148
Aşiyan Müzesi (Röportajlarından) 152
Uçurtmalar (Düzyazılarından) 159
Yaşasın Edebiyat 161
Yeis (Şiir) 165
Bir Masa (Şiir) 165
Mektup I (Şiir) 166
Kırmızı Yeşil (Şiir) 166

YAŞAMI, KİŞİLİĞİ, SANATI, YAPITLARI

YAŞAMI

Sait Faik Abasıyanık'ın sağlığında ve ölümünden sonra birçok yazı, birkaç da kitap yazılmıştır. Gerek yazılarda, gerekse kitaplarda yaşamı konusunda geniş bilgi yoktur. Daha önce basılan kitaplarımızda, amcasından aldığım bilgilerden de yola çıkarak, yazılardan ve öykülerinden yararlanarak yaşamı konusunda bilgiler vermeye çalışmıştım. Annesinin de verdiği bazı bilgilerin yayımlanması bu bakımdan yararlı olmuştur. Bazı öykülerindeki yaşamı ile ilgili olduğunu sandığım bilgilerden de yararlanmıştım. Güncesinin, anılarının olmaması ve mektuplarında yaşamı ile ilgili bilgilerin bulunmaması, bu konuda eksikler olmasına yol açmaktadır elbette.

Çocukluğu

Eldeki bilgilere göre, Sait Faik, 23 Kasım 1906 tarihinde, ramazan bayramının birinci günü bayram namazı kılınırken doğmuştur. Doğum yeri Adapazarı'dır. Kendisine Mehmet Sait adı konulmuştur. Sonradan, babasının adını katıp, ilk adını da atarak Sait Faik adını kullanmıştır. Babası Mehmet Faik, annesi de kentin ileri gelenlerinden Hacı Rıza'nın kızı Makbule Hanımdır. De-

desi Sait (Seyit) Ağa, o günlerde aydın kişilerin uğrağı olan bir kahvehane işletmektedir. Dedesinin babasının ise celep Mehmet Ağa olduğu bilinmektedir. Aile, Abasızoğulları diye anılmaktadır. Bu nedenle, Soyadı Yasası çıktığında, "Abasıyanık"ı almışlardır. Aile, Adapazarı'nda saygın bir aile olarak tanınmaktadır. Babası, önceleri çeşitli yerlerde tahrirat kâtipliği yapmıştır. Daha sonraları ise Adapazarı Belediye Başkanlığı görevinde de bulunmuştur. Amcası Ahmet Faik Abasıyanık da Adapazarı Belediye Başkanlığı yapmış, daha sonra da milletvekilliği görevinde bulunmuştur.

Sait Faik, 1910'da, babasının tahrirat kâtibi olarak Karamürsel'e atanmasıyla oraya gitmiş, 1913'te Adapazarı'na dönmüştür. Babası, kereste ticaretine başlamış, Kurtuluş Savaşı yıllarında Müdafai Hukuk Cemiyetine yazılmış ve buradaki görevlerinden dolayı beyaz kurdeleli İstiklal Madalyası kazanmıştır.

Doğduğu ev, öykülerindeki izlenimlere göre, o zamanın bütün evleri gibi, iki katlı bir yapıdır. Pencerelerinde kafesler bulunmakta; bir sofa ve beş oda, bir mutfak, bir hamam, bir de arkada, istasyon tarafındaki küçük bir yemiş bahçesine bakan bir balkondan oluşmaktadır. Evin, bugün Sait Faik Sokağı adını taşıyan yönünde yeşile boyanmış korkuluklu dokuz ayak mermer merdiveni vardır. Amcasının oğlu Mehmet Raşit Abasıyanık, Varlık dergisinin Ekim 1981 günlü sayısında yayımlanan konuşmasında, evle ilgili olarak şunları söylemiştir: "Doğduğu ev, bugün Atatürk Bulvarındaki, amcasının adını taşıyan Ahmet Faik apartmanının arsası üzerindeydi. Bazı yazarlar doğduğu evin iç yapısı hakkında gerçeğe uymayan incelemeler yaptığı için, şunu belirtmek iste-

rim: Ahşap olan evin alt katında, caddeye bakan tarafta bir oda ve ardiye, arka tarafta mutfakla tarım ürünlerini muhafaza için bir ambar vardı. Tahta merdivenle çıkılan üst katta üç oda ile büyük bir sofa mevcuttu. Bu ev 1941 depreminde oturulamayacak kadar hasar görmüş ve bu nedenle yıktırılmıştır." Sait Faik, "Orman ve Ev" adlı öyküsünde, doğduğu evi şöyle betimlemişti: *"Kafesli pencerelerinden ötesini insan tahayyül bile edemez. Halbuki bütün kasaba evleri gibi bir sofa ve beş oda, bir mutfak, bir hamam, bir de arkada iki dönümlük yemiş bahçesi"* ve bu bahçeye bakan balkonu vardır.

Onun çocukluğunda Adapazarı, henüz bir köy gibidir, çevresi Sakarya ırmağının taşkınlarından doğan bataklıklarla doludur. Sivrisinek ve sıtma bol ise de toprağı verimlidir. Bu nedenle gerek kent, gerekse çevre hızla kalabalıklaşmaktadır. Sakarya, her yıl bahar aylarında taştıkça bir yandan bataklık, öbür yandan da bereket getirirdi. Oyanın bu balçıklı çamuru ve yazın da tozu, sokakları geçilmez duruma sokardı. Sıtma da bir yandan insanları yere sererdi. *"Gözünü kırpmaya zaman kalmadan, son kızılcık meyvesini ağzına attığı dakikadan itibaren yağmurlar yağar. Kasaba baştan başa bir çamur deryası halini alır. Ve kar yağar."* [1] Ondan sonra da uzun kış gecelerinde *"dar sokaklar birbirine yapışır, bir ölü aydınlık sokaklara siner. Sokaklarda çıt yoktur"* [2] artık.

Kentte yaşam baharla başlar; tarlalar ekilir, çocuklar boş arsalarda oyunlar oynar. Kentin içinde, *"servileri, baldıranları ve ısırganotları*

---

1) "Davudun Anası" *Sarnıç*
2) "Sarnıç", *Sarnıç*.

arasında kocaman kavuklar, mermer püsküllü fesler, yükselen kara yosun tutmuş mermerlerin üstünde hüvelbakiler okunan; otları bulutlara karışmış, ağaçları eflake çıkmış bir mezarlık vardı. Geceleyin bir deniz gibi yakamozlanan bu fosforu bol arazide gündüzün çocuklar birbirini kovalar, ceviz ağaçlarına kocaman delikanlılar tırmanır; mezarların üstünde şıracılar, bozacılar ve kozhelvacılar uyuklardı." [3] Sait Faik, evlerine çok yakın bulunan bu mezarlıktaki oyunlara katılan yaramaz bir çocuktur.

Her küçük kentte olduğu gibi Adapazarı'nda da, yazın topluca kırlara gidip eğlenmek geleneği vardır. Bütün günlerini evlerde, kafeslerin loşlaştırdığı odalarda geçiren kadınlar, hava almak için kırlara gitmektedir. Adapazarı'ndaki Çark Mesiresi bu amaçla gidilebilen bir yerdir. Sait Faik, çocukluğunda bu gezilere katılmış; annesinin yeşil ve kırmızı hasır sepetini taşımıştır. Bu gezilerin, Birinci Dünya Savaşı yıllarında da bırakılmadığını "Çelme" adlı öyküsünden anlamaktayız.

Yazın oyunlarla ve gezintilerle geçmesinden sonra kış gelir. *"İlk karı, saç sobanın yarı ısıttığı bir pencere kenarından küçük kızılcık dallarına konar görmek... Ve ilk mandalinayı sokakta karın altında, karı üstüne şeker gibi dökerek yemek"* onun zevklerinden başlıcasıdır.[4] Raflarda"çingenebacak" elmalarının dizildiği bu odalarda, kızaran saç sobanın yanında, *"resimli bir kitabın önünde, bir gaz lambasının cigara kâğıdı yapışmış kırık yerinde, kışlık kavunların ve saman*

---

3) "Beyaz Altın", *Sarnıç*
4) "Davudun Anası", *Sarnıç*

içinde sarılı Hendek armutlarının derisi üstünde, zaman zaman bulup kaybedilen hayaller" içinde geçirir günlerini. Bu arada, kızılcık dallarının arasına konulan bir ökseyle ya da bu ağacın altına evde bulunan bir elek ya da kalburun kenarına sopa takılıp bu sopaya da ip bağlanarak tuzakla yapılan kuş avcılığı, günlerini doldurur. Kartopu oyunları da kış günlerinin eğlenceleri arasındadır.

Dedesiyle haminnesi, onun için, insanların en iyisidir. Babasını da sever, ancak aralarında bir uzaklık bulunmaktadır. Babasına söylenmesi gereken her iş için araya annesini sokar. Babası, tecimle uğraşır, ama *"kantarları eksik tartan, küçük ve kınalı kızların mayıs kokan toprak sofalarda yetiştirdikleri koza sepetlerine alyanslı ellerini sokan ve sarısı boldur bu kozanın diye, temiz koza olduğu halde aşağılık fiyat biçen insanlarla dolu"* ve *"eşrafının geçimi aşar yüzünden, tüccarlarının geçimi eksik tartan kantardan"* [5] olan bu kasabada ticaret güçlüğü başlar zamanla.

Çocukluk yaramazlıkları, hastalıkları yanında selvileri de olmuştur. "Yalnızlığın Yarattığı İnsan" adlı öyküsünde, o yıllarda tutulduğu bir sıtma nöbetini anlatır. "Bohça"da ise bir çocukluk sevgisinin anlatıldığını biliyoruz. Oyunlar, hastalıklar ve sevilerden sonra, okul dönemi gelir. O günlerin göreneğine göre törenle, mahalle okuluna başlar. Bu okul, mahalle mescidinde bulunmaktadır. Sait Faik, "Sarnıç" adlı öyküsünde bu okulu anlatır. Okula başlarken, babası, oğlunu istediği gibi yetiştirmeyi ve ona tecimsel işleri öğre-

---

5) "Mahpus", *Sarnıç*.

tip sonunda da işlerini ona bırakmayı düşünmektedir. Annesi ise, oğlunu "yakışıklı bir hariciyeci olarak görmek" ister. Ama, annesine göre, *"Sait ne istediğini ve ne düşündüğünü, neler hissettiğini, büyük bir inatla saklıyordu. Yalnız, daha mektebe başladığı gün okumaktan hoşlanmadığını belli"* eder[6]. Buna karşın, gerek annesinin, gerekse babasının düşüncelerinin gerçekleşmesi için, bu okuldan alınır ve daha çağdaş bir öğretim yapan "Rehber-i Terakki" okuluna verilir. Sait, ilköğrenimini bu okulda tamamlar.

Bu okul günleri ile ilgili olarak Mehmet Raşit Abasıyanık da şu tamamlayıcı bilgileri vermiştir:

"1913'te Adapazarı'na döndüklerinde Rehberi Terakki özel okulunda ilköğretimine başlamıştır. Rehberi Terakki okulu Meserret İşhanının karşısına düşen ve şimdi bulvar olan kısımda idi. Bu okulda yabancı dil eğitimi de yapılacağından, çevrede o zaman 'Gâvur Mektebi' diye tanımlanmıştır. Sınıf arkadaşları arasında Tahsin Belül, sonradan Fransa'da beraber oldukları ve İhtiyar Talebe öyküsünde anlattığı Derviş Ulucan, arabacı Hasan, Ahmet Ratıp Sipahi vardır. Bunlardan Derviş Ulucan halen Etibank teftiş kurulundadır. Ahmet Ratip Sipahi ise Türk Inter Şirketindedir. Ötekiler ölmüştür.

İlköğretimi sırasında annesi ile babası aralarındaki geçimsizlik yüzünden ayrıldılar. Üç buçuk yıl süren bu devrede o, babasının yanında kaldı, cuma ve bayram günleri annesiyle görüştürüldü.

---

6) Azize Erten, "Sait Faik'in Annesiyle Birkaç Saat", *Varlık*, sayı: 418, 1 Mayıs 1955.

Rehberi normal süresi içinde bitirerek Adapazarı İdadisine devam etti. 1920 yılında Adapazarı'nın Yunanlılar tarafından işgali üzerine annesi ve halasıyla önce Düzce, sonra da Bolu'ya göç etmiş, üç dört ay sonra da dönmüştür. Bu olay, Sait Faik'in öğrenimine ara verdirmiştir."[7]

Daha ilkokula giderken Birinci Dünya Savaşı başlar. Sait Faik için, o yaşta, anlamı belli olmayan bir şeydir savaş. Babası tecimen olduğundan, Sait Faik, sıkıntıların birçoğunu duymaz elbette. *"Sessiz sokakları, susan halkı, köpekleri seyrediyor, arasıra geçenlerin ağızlarından kaptığı Kütelamare, Çanakkale, cephe ve ekmek, vesika, şeker kelimeleri ile zamana intikal ediyor; dertleniyordu."* [8] Kent insanları, öbür kentlerin insanları gibi yoksul ve perişandır. Sonunda savaş yitirilir, silahlar bırakılır. Bütün ülkede bitkinlik vardır. Yurdun her köşesine düşmanlar girmiş, halk hoşnutsuzluk duymaya başlamıştır. Mustafa Kemal bayrak açmış; Anadolu'nun çeşitli yerlerinde düşmanla çatışmalar başlamış, savaşım için çeteler olarak örgütlenmeye gidilmiştir. Adapazarı, o yıllarda çok değişik Müslüman toplulukların yaşadığı bir kenttir. *"Şehrin o zamanki vaziyeti garipti. Milli ordular teşekkül etmemişti. Şehri bir gün halife kuvvetleri, bir gün Yunanlılar, daha ertesi gün ise Çerkez Ethem kuvvetleri işgal ediyordu. İstanbul yakın olduğu için şehirden zenginler kaçmıştı. Yalnız fakir fukara kalmıştı denilebilir. Fakat, gelen çapulcu kuvvetler ne var, ne yok süpürüyor, daha olmazsa ağaçlara insanlar asıyordu. Şehrin milis kuvvetleri vardı. Kuvayi Milliye teşekkül edinceye kadar kasabayı beklediler. Ne*

7) Yukarıda andığımız konuşma.
8) "Beyaz Altın", *Sarnıç*.

Çerkez Ethem, ne yaveri, ne halife kuvvetleri, ne de Yunanlılar gözüktü. Bütün çapulcu alayı başka kasabalara gittiler." Sait Faik'in "Mahpus" adlı öyküsünden aldığımız bu satırlarda, o günlerin gerçeğini buluruz. Amcası, bu yıllarda, ailenin Bolu'ya göçtüğünü yazmıştı bana gönderdiği mektubunda. Fakat babası Adapazarı'nda kalmış.

Kurtuluş Savaşımız zaferle sonuçlanmış, ülkemize barış ve düzen gelmiş, cumhuriyet kurulmuştur. Sokaklarda alaylar düzenlenir; *"meşaleler, fenerler, kestane fişekleri; mavi, yeşil, kırmızı yanan, yıldız yıldız dökülen –o çocukların ellerinde döndüre döndüre salladıkları telden yapılmış, bir kısmı da gümüş parlaklığında– magnezyumlu maytaplar, kâğıttan bayrak, marş, mızıka, süslü araba, dizginine çevreler bağlanmış at, fayton, izci, Mehmetçik; donanmış daire"*lerle kutlanır.[9]

Sait Faik, o yılları, çocukluğunu ve o yılların Adapazarı'nı kimi öykülerinde anlatmıştır.

Çocukluktan Sonrası

Okula başladığı gün, okumaktan hoşlanmadığını belli etmesine karşın, oğlunun okuyup dişişleri görevlisi olmasını isteyen annesinin isteğini yerine getirmek, tecim işlerini daha genişletmek amacıyla, aile, İstanbul'a göçer. Adapazarı'nın yaramaz çocuğu, artık İstanbul'a gelmiştir. Şehzadebaşı Bozdoğan Kemerinde, Kirazlımescit Caddesinde 7 numaralı evde oturmaktadırlar.[10] Kendisi, İstanbul'a geldiklerinde 17 yaşında olduğunu söylemektedir. Babası da, evlerine yakın

9) "Şehrâyin", *Havuz Başı*.
10) "Alemdağda Var Bir Yılan", *Alemdağda Var Bir Yılan*.

olan keresteciler çarşısında gene kereste alım satımını sürdürmektedir.

İstanbul'da, İstanbul Erkek Lisesine yazdırılır. Lise, Münir Paşa Konağındadır. Bahçesinde çam ağaçları olan binanın her yanında tahtakuruları kaynamaktadır.[11] Burada onuncu sınıfa kadar okur, 1925 yılında, Arapça öğretmeni Salih Beyin minderine iğne koydukları için, 41 arkadaşıyla birlikte, bu liseden Bursa Lisesine gönderilir. "Dağın eteğine beyaz minareleriyle sarılmış" Bursa Lisesini 1928'de bitirir. Yatılı okuduğu bu lisenin üç yıl öğrencisi olan Sait Faik, "sınıfta sakin ve dalgın, bahçede yalnız"dır.[12] Lisenin ön avlusu, burunları, kolları kırık mermerlerle süslü bir müze gibidir. Sait Faik, ilk öykülerini burada yazmaya başlar. "Zemberek" adlı öyküsü, buradaki yaşamından alınmış ve o yıllarda yazılmış bir öyküdür.

Yazın yemyeşil olan, kışın yeşilliklere ak karların rengi karışan, baharda pembesinden akına kadar çiçeklenen meyve ağaçlarıyla donanan, başı dumanlı Uludağ'ın yamaçlarına kurulu tarihsel Bursa, onu etkiler. Bir tezgâhta tülbent dokuyan ince bir kıza tutulur; ilk mutluluğu orada tadar, bayram yerlerinden ve halkın dinlence günlerinde serpildiği çayırlıklardan hoşlanır, insanların mutluluklarıyla coşar, yoksulluklarıyla kederlenir. "Köylülerle beraber demir parmaklıklara asılıp içkili belediye bahçesinin içinde saz" dinler, "açık yerlerde oynanan sinemaları parasız seyredenlerle yaz günleri" itişir, mahalle kahvesinde posta dağıtıcıları, dostsuz emekliler ve sessiz kah-

11) "Alemdağda Var Bir Yılan", *Alemdağda Var Bir Yılan*.
12) Hakkı Süha Gezgin, *Varlık*, sayı: 407, Haziran 1954.

vecilerle altıkol iskambil oynar.[13] Halkı sevmesinin ve halktan insanların öyküsünü yazmasının nedenlerini ve köklerini bu yıllarda aramak gerekiyor. İlk yazılarından biri olan "Uçurtma", bahar günlerinde Bursalı çocukların afacan bir rüzgârla "bir çocuk başı gibi oynak" uçurtmalarından esinlenmiştir.[14] Böyle günlerde sınıfa girip ders dinlemek büyük bir yüktür onun için. "Zemberek" adlı öyküde, bu sıkıcı ve sıkıntılı derslerin ve anların izlerini buluruz.

İğne Olayı ve Sürgünlük

Sözünü edeceğimiz *iğne olayı,* aynı sınıfta bulunan İhsan Sabri Çağlayangil tarafından yıllar sonra, Altan Öymen'e anlatılmıştır. Milliyet gazetesinin 13 Aralık 1984 günlü sayısındaki Çağlayangil'in anıları bu konuya aydınlık getirmiştir. Çağlayangil, iğneyi koyan kişi olarak sorguya çekilir. Okulun marangozu gelip bakar, sandalyeye konulanın iğne değil; çuvaldız olduğunu görür. Öğrencilerden biri, marangozhaneden aldığı matkapla çuvaldızı oraya koymuştur. Marangoz, matkabı alanı bilememiş ya da gizlemiştir. Uzun süren soruşturma sonunda suçu üstlenen olmadığı gibi, yapan da saptanamaz ve bütün sınıf okuldan kovulur. Bu karardan sonraki gün Cumhuriyet gazetesinde konuyla ilgili haber şöyle verilir: "İSTANBUL ERKEK LİSESİNDE MÜESSİF BİR HADİSE. Arabi muallimine karşı çirkin bir muziplikte bulunan onuncu sınıf talebesi, mütecaviz talebeyi ihbar etmediklerinden kâmilen tardedilmişlerdir. İstanbul Erkek Lisesi onuncu sınıfında

13) "Sarnıç" *Sarnıç.*
14) "Uçurtmalar", *Balıkçının Ölümü.*

evvelki gün müessif bir hadise olmuştur. Arabi dersinde Muallim Seyit Tahir Efendi, dershaneye dahil olarak doğruca kürsü önündeki sandalyeye oturmuş ve sandalyeye yerleştirilen birkaç santimetre tulünde büyük bir iğnenin vücuduna batmasıyla derin bir sayha (çığlık) ile yerinden fırlamıştır. Arabi muallimi vakayı derhal mektep idaresine bildirmiştir." Bunun üzerine öğrencilere verilen okuldan çıkarma cezası, o günkü Milli Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi Tanrıöver'in araya girmesiyle, başka liselere aktarmaya dönüşür, Sait Faik de böylece Bursa Lisesine gönderilir.

1928 yılında liseyi bitirip İstanbul'a döner. Bursa'da başladığı şiir ve yazı çalışmalarını sürdürür ve bunları, yayımlamak amacıyla çeşitli dergilere gönderir. Öğrenim yılı başlayınca İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesine yazılır; orada aradığını bulamaz. Uygurca öğrenmeye tahammül edemediği için iki yıl boyunca derslere pek az devam eder. Bu arada bazı sevi serüvenleri olur.

1931'de, babasının isteği üzerine, ekonomi öğrenimi yapmak amacıyla yurtdışına gitmeye karar verir. Yurtdışına gidişinde amcasının önemli rolü olduğu bilinmektedir.

Yurtdışında

Sait Faik, amcasıyla birlikte vapurla Venedik'e doğru yola çıkar, oradan Lozan'a geçerler. Sait Faik, bu kentte on beş gün kadar kalır. Grenoble Üniversitesine yazılmadan önce Fransızcasını ilerletmek amacıyla Champillon'da bir okula

devam eder. Aynı yıl içinde, yılbaşını birlikte geçirmek amacıyla, amcasının yanma Milano'ya gider ve birlikte olurlar. Birkaç gün sonra gene Fransa'daki okuluna döner. Ancak, üç ay kadar sonra amcasına bir mektup yazarak Türkiye'ye gelmek istediğini bildirir. Gelip kendisini almasını ister, amcası Fransa'ya gittiğinde Sait Faik'in bir ruhsal sıkıntı geçirmekte olduğunu görür. Bu yüzden, Paris üzerinden Türkiye'ye dönmek için hareket ederler, ama yolda onu Türkiye'ye götürdüğü için amcasına küsmüş, konuşmamış. Bir gece, Paris'te bir operaya gitmişler. Sait Faik, oyunu yarıda bırakarak otele dönmüş, sabah olunca da yurda dönmeyeceğini söylemiş. Marsilya'ya kadar birlikte gitmişler, oradan amcasını uğurlamış, kendisi de Grenoble'a geçmiş.

Bilindiği üzere, Grenoble, Fransız Alplerinin eteklerinde, İsère Irmağı kıyısında kurulmuş bir kenttir. Sonraları Sait Faik, çok sevdiği bu kentte, Adapazarı, Bursa ve İstanbul'daki kadar özgür, okumayı ve öğrenmeyi aklına bile getirmeden, üç yıldan fazla yaşamıştır. Bu yılların, onun sanatında, sanatçı kişiliği üzerinde derin etkiler yaptığı söylenebilir.

Grenoble'un içinden geçen *"Isère Nehri, şehrin ışıklarını yüklenip çikolata, deri, kâğıt fabrikalarının dağıldığı çayırları aydınlatmaya, kanatları çamurlu ve çamurlu kanatları ışıklı bir tayyare hali ve gürültüsüyle kaçıp giderdi. Nehir kenarındaki setlerin üzerine tünemiş sarhoş işsizler, şarap şişelerini, amatör balıkçı, ihtiyar Fransızların pos bıyıklarına doğru kahramanca uzatırlardı.* [15]. Bu kentte, Sait Faik'in en çok hoşuna

15) "Granula'da İtalyan Mahallesi", *Sarnıç*.

giden ve birçok geceler uğradığı İtalyan Mahallesi, *"şehri ikiye biçen Isère'in sağ tarafında, yukarı kışla ve surların arasına sıkışmış dar bir mahalledir. Gündüzleri, içlerinde narin çocuklar varmış gibi şişkin beyaz çamaşırların dalgalandığı yakın evler, geceleri ta kiliseye kadar, kırmızı elektrikleriyle yıldızlaşır ve yerden uzaklaşırdı. Yine gündüzleri esmer, kısa boylu delikanlıların boyunlarındaki al ve mor fularlarla gezindiği sokaklarda, akşamüstleri bir Kuledibi yahut bir Kumkapı hali peyda olur; yalnız geceleyin bu tekin olmayan mahallede, bıçaklı âşıklar dolaşır zannedilirdi.* [16] Saat ondan sonra kimsenin uğrayamadığı bu mahallenin, Sait Faik'i çok etkilediği görülmektedir.

Grenoble'da geçen yaşamının güzelliklerini, sözgelişi, "Sevmek Korkusu" adlı öyküde anlatır. Beklenip de gelmeyen kızlar, sinemalar, fıskıyesinden renkli ışıklar yayılan sinemada oynayan filmler o günlerden kalma anılar olarak yer alır bu öyküde. Haftada bir gelen bir kız vardı. *"Bembeyaz bir kızdı. Burnunun etrafında ve üstünde çilleri, şişman denecek kadar dolgun, her tarafında bir yuvarlaklık vardı. Yüzü dört beş yaşındaki çocuk yüzü idi; silik, küçük ve berrak. Alt dudağı üst dudağından kalındı.* Sait Faik, bu kızla mutlu anlar geçirmiştir.[17]

Kış, bu kente erken inerdi. Kayak yapmaya gelen sağlıklı kişiler sokakları doldurur. Birçok bakımdan Bursa'yı andıran Grenoble, bu durumuyla Sait Faik'in çok hoşuna gider. Günlerinin önemli bölüğünü öğrenci kahvelerinde geçirir. Saatlerce tartışılır bu kahvelerde. Akşam yemeği

16) "Granula'da İtalyan Mahallesi", *Sarnıç*.
17) "Sevmek Korkusu", *Sarnıç*.

için herkes gibi, o da pansiyonuna gider, yemeği yer yemez gene kahveye koşar. Bu kahvelerde ya da *"masaları fıçıdan, bardakları Acem minyatürü kadar ince ve hayali, duvarları bağbozumu resimleri ve neşeli ayyaş yüzleriyle kaplı"* içkievlerinde Sırp, Bulgar, Çin, İsveç, Norveç öğrencileriyle saatler ve günler geçirir. Arasıra, yanlarına Fransız kızları da alıp gelirler buralara. Sırplı bir öğrenci Sırpça türkü söyler, *"İsveçli kızlar hep bir ağızdan, beyaz bir dağdan skilerle inmişler gibi, beyaz bir yokuştan donmuş bir göl sırtına yerli ve beyaz kuşlarla düşmüşler gibi bir şimal iklimi türküsü"*ne başlar.[18] Kafasında İsveç dağları, fiyortları ve güzel İsveçli kızların sıcaklığıyla odasına yollanır.

Yaz gelince, Grenoble'u sıcaklar basar. Kahvelerin terasları üzerinde her şey, bardaklar, sürahiler ve insanlar uyuklar; kent yavaş yavaş boşalır, öğrenciler ülkelerine dönerler. Sait Faik de, yaz aylarında, Marsilya yoluyla Türkiye'ye gelir. Grenoble'da bulunduğu yıllarda çeşitli Fransız kentlerini, Paris'i, Lyon'u, Strasbourg'u da görür. Bu gezilerle ilgili izlenimleri çeşitli öykülerinde buluyoruz.

Fransa'ya gidişinden üç yıl sonra, sonu gelmeyen öğrenimi, bitip tükenmeyen aylaklığı yeter görülür ve 1934 yılında, Orta Avrupa ve Tuna yoluyla İstanbul'a döner.

Amcasının oğlu Mehmet Raşit Abasıyanık'ın yukarıda andığımız konuşmasında, yurda dönüşündeki durum şöyle açıklanmıştır:

"Ölümünden sonra, annesinin evrakı arasın-

18) "İhtiyar Talebe", *Semaver*.

da elime geçen ve şimdi nerede olduğunu bilmediğim bir belgedeki vizelere göre, Grenoble Üniversitesi Edebiyat Fakültesine üç sömestr devam etmiş, ancak mezun olmamıştır. Fransa'daki arkadaşları arasında başta da söylediğim Derviş Ulucan'la Galatasaray Lisesi müdür muavinlerinden Ferruhza Turaç vardır. 1932 yaz tatilinde Türkiye'ye gelen Sait Faik, eylülde Fransa'ya dönmüştür. 1934 yılı başlarında babasının geri çağırması üzerine Türkiye'ye temelli olarak döner. O tarihlerde Süleymaniye'deki evden çıkmışlar, Osmanbey'de Rumeli Caddesindeki Rumeli Apartmanına taşınmışlardır. Bundan birkaç yıl sonra da aynı semtte Kırağı Sokağında satın aldıkları İkbal Apartmanına geçeceklerdir.

Fransa dönüşü son derece sinirli, rahatsız bir insandı. O, çevresindeki çeşitli olaylardan etkilenir ve bunu öyküyle boşalıncaya kadar sürdürürdü. Yazı onun için bir rahatlama aracı idi. Bu gözlem, hayatı boyunca olaylar karşısındaki davranışları göz önüne alınarak yapılmıştır. Vagon-li gösterisine katıldıktan sonra eve geldiğinde büyük bir rahatlık içindeydi. Kesilen elini gururla göstererek 'cezalandırıverdik' demişti. Bu belki de ölümünden pek az önce belli ettiği politik özleminin gençliğindeki bilinçaltı bir boşalımıydı.

Bir süre, adını hatırlamadığım bir Ermeni okulunda öğretmenlik yaptı. Babası aldığı düşük ücreti duyunca onu ticarete zorladı. Babasının eski iş ortaklarından Ali Emali ile birlikte zahirecilige başladılar. İlk ve son olan bu ticaret denemesini kendisi, "Ben Ne Yapayım" adlı öyküsünde bütün ayrıntıları ile anlatır.

Bu arada, öyküleri yeni çıkmaya başlayan

Varlık dergisinde yayımlanmaya başladı. İlk kitabı Semaver, 1936'da Remzi Kitabevince basıldı. Sarnıcı da, 1939'da Çığır Kitabevi yaydı. Aynı yıl içinde ekim ayı sonunda babasını yitirdi."[19]

İstanbul'da Geçen Günler

İstanbul'a döndükten sonra bir süre dinlenir; Fransa'daki anılarıyla yaşar, yeni yaşamına uymaya çalışır. Canı sıkılmaya başlayınca da Halıcıoğlu Ermeni Yetim Okulunda Türkçe öğretmenliğine başlar. Kısa zaman sonra buradan ayrılır. Babası, bir iş sahibi olsun diye toptancı tahıl ahm satım yeri açar. Fakat, kendisi işlerle uğraşmadığı için ortağı tarafından aldatılır, iş de böylece sona erer. O, böyle işlere ahşamaz bir türlü. Yazılar yazmaya yönelir. Öyküler yazar, André Gide'den çeviriler yapar. Fransa anılarından oluşan öyküleri *Varlık* dergisinde yayımlanmaya başlar. 1936'da ilk kitabı *Semaver* çıkar. Bu kitabının yayımlandığı günlerde büyük bir sevinç duyduğu anlaşılmaktadır. Bu sevincini, yıllar sonra "Hallaç" adlı öyküsünde çok güzel bir dille anlatır.

İlk kitabının yayımından sonra da yazmayı ve yayımlamayı sürdürür. Ancak, aylaklığı burada da kendini göstermekte, bir mektubunda belirttiği gibi, yazdıklarını şurada burada unutmaktadır.[20] Yazdıklarına fazla ilgi gösterilmemesinin verdiği bir kırgınlık ve küskünlük içindedir.

---

19) Andığımız konuşma, *Varlık*, Ekim 1981. Babasının ölümü:29 Ekim 1939. Sait Faik, birçok kez âşık olmuştur. Bunu, Sait Faik Müzesi Arşivindeki belgeler kanıtlamaktadır.

20) *Açık Hava Oteli*, birinci baskı, s. 249.

Mehmet Raşit Abasıyanık'a göre,

"İkinci Dünya Savaşı yılları, onu türlü olayların içine attı. Bu devrede hayatına Aleksandra girmiştir. Birçok öykülerine konu olmuştur bu kadın. Aralarındaki ilişki, amcasının evlenme tasarısına kesin olarak karşı çıkması ile sona ermiştir. Sonradan Lütfiye adında bir kızla nişanlanmış, altı ay süren bu nişanlılık, annesinin evlenmelerini çok istemesine rağmen olumsuz sonuçlanmıştır."[21]

O yıllarda *Sarnıç* ile *Şahmerdan* adlı kitapları da yayımlanır; bu son kitabındaki "Çelme" adlı öyküsü yüzünden askeri mahkemeye verilir. Bu nedenle Ankara'ya gelir; mahkemece verilen aklanma kararına kadar büyük bir korku geçirir. Annesi de aynı korkuları yaşadığı için oğlunun başına beladan başka bir şey getirmeyen bu yazma hevesine karşı çıkar. İlk kitabını öven Peyami Safa, sonraları onu da Marksçıların ardına katılmakla suçlar. Yaşar Nabi'ye göre, bu suçlama, "Peyami Safa'nın edebi günahlarına bir yenisini katmıştır."[22] Sait Faik, bu değerbilmezliklere, "Dülger Balığının Ölümü" adlı çok güzel öyküsüyle ölümsüz bir yanıt vermiştir.

"Çelme" adlı öyküsünün yol açtığı durum, onu derinden etkiler. Annesinin de kırgınlığından doğan telkinleriyle uzun süre yazmaz. 1944'te basılan *Medarı Maişet Motoru* adlı kitabının asılsız bir ihbarla toplatılması da onu iyiden iyiye korkutur. Bu nedenle, bu kırgınlıkların ve ezikliklerin etkisiyle yazılan bazı öyküleri içeren dördüncü ki-

21) Mehmet Raşit Abasıyanık'la aynı konuşma.
22) Yaşar N. Nayır, "Sait Faik İçin Notlar", *Varlık*, 409. sayı.

tabı *Lüzumsuz Adam,* dört yıl sonra, 1948'de yayımlanır. Pek az öyküsünün yayımlandığı bu yıllarda aylak aylak geziyor; balığa çıkıyor ve öyküleri için hazırlanıyordu denilebilir. Bu yıllardaki balıkçılığının izleri, birçok öyküsünde görülür. Günlerinin bir bölüğünü de Beyoğlu'nda geçirir. Şişli'de, Bulgar Çarşısındaki apartmanlarında yatıp kalkar, yalnız ve bekâr bir yaşamdan bıkınca da annesinin yanına, Ada'ya giderdi. Zamanını şurada burada, içkievlerinde geçirir. Bu durum hastalığı ortaya çıkana kadar sürer, sonra perhize girer.

Bu yıllarda bir yalnızlık duygusu içindedir. "Alemdağda Var Bir Yılan" adlı öyküsünde "yalnızlık dünyayı doldurmuş" derken, "Yalnızlığın Yarattığı İnsan"da da *"Ben tek başıma. Milyonlar içinde tek başıma. Acı gitgide acıyor. Kavun acısı gibi, zehir gibi bir acı... Yalnızlık. Yalnızlık güzel. Güzel değil. Kavun acısı"* diye yakınır. Aynı ruhsal yaşantıyı "Yani Usta" adlı öyküsünde şöyle anlatır: *"Dünyada kimseciklerim yoktu. Bir anam vardı o kadar. Ondan öte kimsem yoktu.* Bir uğraş olsun diye bir ara gazeteciliğe başlar ve 28 Nisan 1942 -31 Mayıs 1942 tarihleri arasında *Haber* gazetesinde röportajları yayımlanır, *Mahkeme Kapısı* adlı kitabı bunlardan oluşur.

Ölüme Doğru..

Sait Faik, 1948 yılında tanılanan siroza tutulmuştu. Arada sırada gelen sıkıntılar ve tehlikeli krizleri perhizlerle atlatıyor, sayrılarevine giderek hekimlere görünüyordu. İçkiyi bırakmıştı. 1951'de sağaltım amacıyla Paris'e de gitmişti.

Orada beş gün kalabilmiş, kaçar gibi geri dönmüştü.[23]

"Bu sıkıntılar onun içkiye olan tutkusunu artırdı. Hastalığının ilk belirtileri 1947 yılında başladı. Burnundan arada sırada kan geliyordu. Bir doktor arkadaşına (Fikret Ürgüp) muayene oldu, karaciğeri büyümüştü. Siroz olma tehlikesi vardı. Bunun üzerine içkiyi bıçak gibi kesti, tam bir perhize girdi. İstanbul'un yıpratıcı hayatından kurtulmak için yaz kış Burgaz'da kalmaya karar verdiler. Yazı hayatının en verimli yılları bu devreye raslar. Mütemadiyen yazıyordu. diyor Mehmet Raşit Abasıyanık.

Paris yolculuğundan sonra büyük bir yıkıntı içine düşmüştü. Ölüme doğru gittiğini düşünüyordu. Bu korkunun izleri, son günlerinde yazdığı birçok öyküde somut olarak görülür. "G.." adlı öyküde şunları yazar *"Kaç saat var ölüme? Bir sene mi? İki sene mi? Yoksa daha mı az? Beklenir.. Ne beklenecek? Mucize! İlimde mucize yoktur. Bilinmez, keşfedilmemiş kanunlar bulunabilir ama... Şimdiye kadar yapılan bütün tahlillerde meydana çıkmamış bir şey olabilir. Olmamış olmasına ama, milyonda bir ihtimalle olabilir. Züğürt tesellisi! Tabiatın şakası yoktur. Ağır ağır öldürmek istedi mi ağır ağır, çabuk çabuğa niyetlendi mi koşar adım."* [24]

Bu çapraşık duygular, bu kendisiyle konuşmalar onun içinde bulunduğu ruhsal durumu çok

23) Sait Faik'in dostu Naim Tirali, "Sait Faik'in Paris'teki beş günü, kalabalık ve gürültülü bir büyük şehre uyamayışın sıkıntısı"yla geçirdiğini, sonra apar topar geri dönüşünün tanığıdır. (Sait Faik'in Paris'te bilinmeyen beş günü; *Milliyet Sanat*, sayı: 132, Mayıs 1985)

24) *Az Şekerli*, birinci basım, s. 17

iyi yansıtır. Bu beklenen ölüm karşısında, ne olacaksa olsun diyen bir hava içindedir. Bu ölüm korkusundan, "en neşeli kahkahasından en küçük hareketine kadar" kurtulamaz. Resim sergilerine, tiyatroların ilk geceki oyunlarına, şiir toplantılarına, haftalık toplantılara katılarak avunmaya çalışır. Sıkıntılı ve huzursuzdur. Alnı kırışıklıklarla dolmuş, seyrek saçları iyice kırlaşmıştır. Dudakları bütün lezzetlere susamış, mavi gözleri çocuk gözleri gibi temiz bir görünüş almıştır. Ölüm korkusunu derinden yaşadığı günlerde "ters, patavatsız, kazı koz anlayan bir adam oluverir"[25], hırsından tırnaklarını yer.

Son günlerinde, çok sevdiği İstanbul'u bile sevmez olur. Artık İstanbul pis ve çirkindir ona göre. Ama gene de bu kentte yaşamaktadır. İçindeki yaşama isteği, yaşama sevinci zaman zaman bütün somutluğuyla ortaya çıkar öykülerinde. "Hişt! Hişt!" adlı öyküsünde, yaşamın bilinmeyen gizini, doğayla yaşam arasındaki derin bağıntıyı anlatmaya çalışır ve yaşama sevincinin en güzel anlatımını ortaya koyar. *"Nereden gelirse gelsin, dağlardan, kuşlardan, denizden, insandan, hayvandan, ottan, böcekten, çiçekten. Gelsin de nereden gelirse gelsin? Bir hişt hişt sesi gelmedi mi fena. Geldikten sonra yaşasın çiçekler, böcekler, insanoğulları."* [26]

1953'te Mark Twain Derneği, çağdaş yazına yaptığı hizmetler nedeniyle kendisine onur üyeliği verir. Atatürk'ten sonra, ülkemizden, ikinci olarak Sait Faik bu üyeliğe uygun bulunur. Kimileri bunu kabul etmemesi için telkinlerde bulunur, ancak o, bu ödülü kabul eder.

---

25) İskender Fikret, "Sait'e Mektup", *Yenilik*, c. 3, sayı 8.
26) *Alemdağ'da Var Bir Yılan*, birinci basım, s. 71.

Hastalığıyla, insanlarla, toplumla uğraşa uğraşa yıllar geçip gider. Her geçen günle Sait Faik, ölüme adım adım yaklaşmaktadır. Sayrılarevlerinden uyuşuk, pelte pelte, pıhtı pıhtı fırlamaktadır sokaklara.[27] Ölümünden önce onu Ada'da gören Ataç, "dudakları büsbütün incelmiş, kupkuru, benzi sapsarı olmuştu" der.[28]

Bir öyküsünde, *"Oluşundan önce hissedilen şeyler çok defa felaketlerdir"* demişti. Amcası Ahmet Faik Abasıyanık, bize gönderdiği bir mektubunda, "kendisinde sabit bir fikir olarak siroz olduğuna inanmış ve günün birinde bu hastalıktan öleceğini tekrarlayıp durmuştur" diye yazmıştı. Sonunda, 5 Mayıs 1954 günü yeni bir kriz gelmiş ve sirozun pek az görülen yan sayrılığı olan özofaj (yemek borusu) kanaması nedeniyle kaldırıldığı Marmara Kliniğinde, 10 Mayısı 11 Mayısa bağlayan gecenin sabahında, saat 2.35'te gözlerini yummuştur. Cenazesi, 12 Mayıs 1954 günü Şişli Camiinden kaldırılarak Zincirlikuyu Mezarlığında toprağa verilmiştir.

"Türk edebiyatı ve matbuat âlemi için 1954 senesi kış mevsimi kadar zalimi olmamıştır. Burada kaybettiklerimizi sayarak acılarımızı tazelemek ve "A.... sahi" dedirtmek –ne yalan söyleyeyim, çabuk unutan mahluklarız– istemiyorum. Fakat işte Sait Faik Abasıyanık'ı da Zincirlikuyu'ya tevdi ettik.

Yağışlı bir gündü bu çarşamba günü. Buna rağmen –İstanbul'un yağmuru ne de hazin ve bıktırıcıdır– Şişli Camiinde bine yakın bir cemaat toplanmıştı. Herkes, yani muharrir, şair, ressam,

---

27) *Az Şekerli*, birinci basım, s. 21
28) Nurullah Ataç, "Sait Faik Abasıyanık", *Türk Dili*, sayı: 33.

musikişinas, İstanbul'un bütün sanatkârları ve Sait Faik'in okuyucuları, birbirlerini, en yakın varlıklarını kaybetmiştir gibi taziyet ve teselli ediyordu.

Teessür o kadar umumi ve içtendi."[29]

29) Fikret Adil, "Büyük Kaybımız" *Yeditepe*, sayı: 62, Haziran 1954.

KİŞİLİĞİ

Birçok yazar, yakın dostu birçok kişi, Sait Faik'in kişiliğini belirten yazılar yazmış, konuşmalar yapmıştır. Bunlardan yapılacak alıntılarla, onun kişiliği belirtilebilir.

Annesinin, Azize Erten'e söylediklerinden bazıları şöyledir

"Kocam, ilk çocuğumuzun erkek olmasına çok sevinmişti. Oğlunu istediği gibi yetiştirecekti. Oğlunu hep yanında gezdirecek, yaşlandığı zaman da işlerini ona devredecekti. Ben ise Sait'imi yakışıklı bir hariciyeci olarak görmek istiyordum. O zamanlar hariciyeci demezlerdi, Şehbender derlerdi. Ama ne çare ki, oğlumuz garip ruhlu bir çocuktu. Yaramazlığından ötürü ondan yaka silkiyorduk. Dayanamayıp onun istediklerini yapmaya kalksam, şaşkın şaşkın olduğum yerde duraklıyordum. Sait ne istediğini, ne düşündüğünü, neler hissettiğini, büyük bir inatla hepimizden saklıyordu. Yalnız daha mektebe başladığı gün, okumaktan hoşlanmadığını belli etti.

Beni çok severdi, ama hiç belli etmez, benim için üzüldüğünü, kaba hareketlerinden dolayı piş-

manlık duyduğunu hep saklardı... Şöyle yanıma oturup da 'Anacım, şu işe üzüldüm, şöyle yapmak istiyorum, şuram ağrıyor' demezdi ki... Bazen iki kelimeyle bir şey anlatır, nasihat vermeme fırsat bırakmadan değişiverirdi. Öfkesiyle neşesi hiç belli olmazdı... Tatlı tatlı konuşurken bağırmaya başlayıverirdi...

Bir gün hiç unutmam, masasının başına geçmiş, sarı kâğıtlara bir şeyler karalıyordu. 'Oğlum, dedim. 'Bak ben tüccar karısıyım... Yarın öbür gün sana kız istemeye gittiğim zaman ne iş yaptığını, kazancını nereden temin ettiğini sorarlarsa ben ne cevap vereceğim?'

Derhal kaşları çatılmıştı, 'Eee,' diye bağırdı. 'Ben evlenmeyeceğim ki...

Allah rahmet eylesin, Saitçiğimin de kimi sevdiği pek bilinmezdi. Hiç anlaşılmayan sebeplerden ötürü etrafındakilere kızar, dargın dururdu. Sonradan bu yaptığına pişman olur, kendine kızar, günlerce üzülürdü...

Beni ve bütün insanları çok sevdiğini biraz geç anlamıştım. Erkek evlattı, ama babasından hep uzak durur, binde bir bir şey istese beni araya vasıta koyardı. Avrupa'ya gitmesi için de babasına ben yalvardım. Saitçiğim sıkıştırıyordu beni: 'Anacım, sen söylersen babam razı olur...

Yavrum benim hastalandığımı duyduğu zaman Avrupa'da bile duramamış, hemen İstanbul'a dönmüştü.

İstanbul Erkek Lisesinde yazın öğretmeni olan Hakkı Suha Gezgin, onun için şunları yazmıştır:

"Uzun bir boy, endamlı bir yapı, şişkin şakaklar üstünde kabarıklığı çoğalan sarı saçlar. Galiba her rastladığı berbere girdiği için, bu saçlar hiçbir zaman iyi kesilmez. Şapkasının markası ne olursa olsun, başında iyi durduğu görülmemiştir.

Çıkık elmacıklı Türkmen yüzünde açık mavi gözleri, birer hülya penceresini andırır. Akları hemen hemen daima kanlıdır. Öyle dalgın bakarlar ki yüzünüze saplandıkları vakitlerde de, sizi görüp görmediklerini pek kestiremezsiniz.

Geniş ağzında dudak yok, gülüş vardır. Medhe güler, iltifata güler, hiddete, siteme, tenkide güler.

Genç ve bol nafakalı olduğu halde, süse, giyim kuşama ehemmiyet vermez. Kendine itinadan hoşlanmaz. Kalenderdir. Gittiği yerde nereye rastlarsa oturur. Sandalye, koltuk aramaz. Hiç yadırgamadan mesela bir masanın kenarına ilişir, şapkasını da dizine asıverir.

Tekellüfü sevmez. Etiketli yerlere girmez, bu hali nefsine düşkünlüğünden, rahatını sevdiğinden değil, çekingenliğindendir. Nitekim teklifsiz bir dost odasında, ayakta durmaya da katlanır. Elverir ki içinin ısındığı bir yer olsun.

Bu kalenderlik, yazılarında değilse bile, seçtiği mevzularda, işlediği tiplerde de göze çarpar.

Sait Faik'i de Kenan Hulusi gibi sınıfta tanıdım. Çekingen, sual sormaz bir talebe idi. O vakitki hüviyetinde bugünkü varlığını belirtecek herhangi bir zekâ ve ruh tezahürünü hatırlayamıyorum. Kendi halinde, sessiz bir çocuktu."[30]

30) Hakkı Suha, "Sait Faik", *Yeni Mecmua,* sayı: 66, 2 Ağustos 1940.

Sait Faik, özel yaşamında pek çok kez âşık olmuştur. İlk öykülerinde, çocukluk yıllarındaki bilinçsiz sevilerinden söz açmıştır. "Bohça" adlı öyküsünde bunu görüyoruz. Sonraki yaşamında ise aşklarının öykülerinde ve yarım kalmış yazılarında izleri görülmektedir. Sadun Tanju, onunla ilgili bir yazı dizisinde sevgililerinin adlarını anar. Fikret Ürgüp'e göre, "Âşık olduğu zamanlar, başka her şey unutulur, ikinci planda kalır"mış.

Sait Faik, Fransa dönüşü bir ara, kısa bir süre öğretmenlik yapmış, sonra da babası ona bir ticarethane açmış. Ama bunlardan çabuk ayrılmıştır. "Ben Ne Yapayım" adlı öyküsünde geçimiyle ilgili bazı konulara değinmiştir. Sait Faik Müzesi Arşivi'nde 45 numarada kayıtlı bir belgede, yazarlık hakkı olarak *Semaver, Sarnıç, Şahmerdan, Mahalle Kahvesi* adlı kitapları için 100'er lira; *Havada Bulut, Kumpanya, Havuzbaşı, Medarı Maişet Motoru* için de 200'er lira aldığını yazmıştır.

Bir işi olsun istiyordu. Oktay Akbal, onun bu isteğini bir yazısında şöyle açıklamıştır:

'Kahveci olmayı çok isterdim. Hem gene de istiyorum. Şöyle deniz kenarında sessiz bir kahvem olsun, oraya kim bilir ne çeşitli insanlar gelip gidecek, ben onları tanıyacak seveceğim.' Ölümünden az zaman önce bir konuşmada böyle demiş. Sait Faik. Kahveci olmak, deniz kıyısında bir kahve işletmek. Bir soruşturmada da vapurlarda bilet kesen bir memur olmak istediğini söylemişti. Öykücü Sait Faik'in özlemleriydi bunlar: Kahvecilik ve vapurlarda bilet memurluğu...

Sait Faik lüzumlu adam olmak istiyor, bir işe girmek istiyor, kahve açmak, bilet toplamak, karpuz sergisi kurmak, gazetecilik yapmak, balıkçılıkla geçinmek, şu ya da bu... Ama her şeye rağmen o, yaptığı işin önemini biliyordu. Öykü yazmanın yeteri kadar önemli, hem de çok önemli bir uğraş olduğuna inanıyordu... Bunu açıkça söylemese de, yazmasa da, ikide bir yakınsa da, sanatın bir ulus için, insanlığın tümü için en gerekli, en yararlı bir iş, bir uğraş olduğunu biliyordu. Kalemini tutup öptüğü o an bunu olanca derinliğiyle duymuştu. Bize de duyuracağına inanmıştı... Bu öykülerin gücü, kalıcılığı bu inançtan, bu güvenden geliyor."[31]

31) Oktay Akbal, "Lüzumsuz Adam'ın Gerekliliği", *Milliyet Sanat* dergisi, sayı: 105, 8 Kasım 1974.

SANATI

Sait Faik'in sanat yaşamı çok küçükken, daha Adapazarı'nda başlamıştır denilebilir. O günlerde ilk şiir denemeleri yaptığını kabul etmemiz gerekiyor. Sözgelişi, "Hammal" adlı bir şiirin o günlerde yazılıp yayımlandığı söylenebilir.[32] Lise öğrenimi yıllarında da bazı çalışmalar yaptığı sanılmaktadır. Ancak Bursa Lisesinde okurken ilk öykülerini yazmıştır. Bir konuşmasından öğrenildiğine göre, Bursa Lisesinin onuncu sınıfında, yazın öğretmeni bir ödev yazmalarını istemiş, o da "İpekli Mendil" adlı öyküyü yazıp vermiş. Ertesi günü öğretmen, bu öyküyü sınıfta okutmuş. Sait Faik bunun nedenini anlayamamış önceleri. Ama öğretmenin öyküyü çok beğendiğini söylemesinden sonra durumu kavramış. Öğretmenin, iyi öykü yazacaksın demesi ve yüreklendirmesi sonunda, ikinci öykü olan "Zemberek"i yazmış.

"İpekli Mendil" ilk öykü olmasına karşın, *Semaver* adlı kitabına alınmıştır. Burada, bir ipek mendil yapımevinden mendil çalarken önce yakalanan, ikincisinde ise kaçarken ağaçtan düşüp ölen bir çocuğun öyküsü anlatılır. "Zemberek"te ise, sınıfta tek saatli çocuk olan Celil'in saatinin

32) Bu şiir için bak: *Şimdi Sevişme Vakti,* Ankara 1986, s. 61.

zembereğinin kırılmasından sonraki durum, sınıfta geçmek bilmeyen sıkıcı dakikaların öyküsü verilir. Özellikle öğrenci davranışları, yaşantıdan doğan bir edintiyle, güzel anlatılmıştır.

Sait Faik ilk öyküsünü 1927'de yazmıştır. Ancak, yayımlaması daha sonraki yıllarda olabilmiştir. Basılan ilk yazısı bu öyküler değil de "Uçurtma" adlı bir düzyazıdır; 9 Aralık 1929 günlü *Milliyet* gazetesinin sanat sayfasında yayımlanmıştır.

1928'de liseyi bitirip İstanbul'a dönünce, şiirlerini yayımlamak üzere dergilere, bu arada da *Meşale* dergisine göndermiş olduğu anlaşılmaktadır. *Varlık* dergisinin 408'inci sayısında yayımlanan "Sait Faik'in İlk Şiirleri" adlı yazıda şunları okuyoruz: "Şiirlerde, yazıldığı çağın estetiğinden izler var. Faruk Nafiz, Necip Fazıl ve Yedi Meşale arası etkiler altında kaldığı belli. Henüz yirmi bir veya yirmi iki yaşında bulunan, üstelik de şiirden çok, öyküye yeteneği olan bir sanatçıdan, zaten daha fazlası beklenemezdi. Yalnız bu şiirde, sonradan öykülerinde göz kamaştıracak olan özgün imgeler ve temalardan ilk izlere rastlanmıyor da değil."[33]

İlk iki öykünün yazılışında kimlerin etkisi olduğu açıkça belli değildir. Ancak, o yıllarda öyküleri yayımlanan sanatçıların etkileri olması olağandır. O yıllarda geniş ünleri bulunan Reşat Nuri, Ömer Seyfettin ve Refik Halit gibi öykücülerin izleri vardır diyebiliriz. Öykülerde, onların düzenine uyan bir hava sezilir. Öykünün bir başı, dü-

33) Yaşar N. Nayır, "Sait Faik İçin Notlar", *Varlık*, 409. sayı, 1 Temmuz 1954. Bu şiirler de *Şimdi Sevişme Vakti*'nin 1986 yılı baskısına alınmıştır.

ğüm noktası, acılı ve şaşırtıcı sonu görülür. Fransız öykücü Guy de Maupassant'ın, kişileri dramatik bir yoğunluk içinde vermeye dönük anlatıcılığının öykücülerimizdeki etkisini de buluruz bunlarda.

Sait Faik'in öyküler yayımladığı yıllarda, öyküleri yayımlananlardan Sadri Ertem toplumcu bir öze dönük olduğu halde şematizmin kuruluğuna düşmüştür. Kenan Hulusi, giriştiği denemelerde sonuca varamadan dünyamızdan ayrılmış; Bekir Sıtkı ise toplumdaki küçük kimi çatışmaların öyküsünü vermiştir. Sabahattin Ali, daha sonraları iyice belirginleşen toplumsal gerçekçilik yolunda ilerlemiştir. 1935-1936 yıllarındaki bu durumda, Sait Faik, toplumsal bazı olgulara şiirli bir dille yaklaşmış; kendi yaratılışına uygun düşen bir yola yönelmiştir. Bu, toplum içinde yaşayan küçük insanların, balıkçıların, hallaçların, zaman zaman aç gezen hamalların, köyünden kopup gelenlerin yaşamını ve onların zor da olsa yaşanan günlerini ve yaşamaktan duydukları sevinci anlatmıştır. Sait Faik, her şeyden önce insanın öyküsünü anlatmaya dönüktür diyebiliriz. Bu insanın toplum ve yaşam kavgası içindeki yeri Sait Faik için önemli değildir. O, insanı insan olarak alır ve toplumsal çatışmaların, sınıf kavgalarının dışında değerlendirir, onun sorunlarını bu gibi kavgaların ve olguların dışında öyküleştirir. Ona göre, "insanı sevmekle başlar her şey" Bu sevgiyle yola çıkıp bir yere varmıştır elbet.

Haldun Taner'e göre, "Türk hikâyeciliği Ömer Seyfettin'den sonra Memduh Şevket Esendal, Refik Halid, F. Celâlettin gibi ustaların sürdürdüğü bir türdü. Sabahattin Ali, Refik Halid'in memleket hikâyeciliğine dialektik bir görüş kat-

mış ve bu yeniliği ile 1940'ların tek ismi olmuştu. Sait Faik ise kimsenin yapmadığı bir şey yaptı. Türk hikâyeciliğine o zamana kadar hiç benzersiz bir tarz getirdi. Sait Faik bir konuyu değil, yaşamın bir parçasını işliyordu. Bir tez savunmuyor, bir yaşantıyı yansıtıyordu. İnsan sevgisi dolu, doğa sevgisi dolu bir yüreği vardı. Neye baksa bu sevgi ile ısınıyor, ışıklanıyordu. Biz ancak o el attıktan sonradır ki, en önemsiz görünen insanların ve şeylerin zevkine eriştik.

Bir şeytanminaresi, bir karpuz sergisi, bir mangal ve iskemle, bir kameriyeli mezar, bir boya sandığı, bir projektörcü, bir balıkçı, bir garson, bir papaz efendi, Sait onlara bakınca, onları anlatınca birdenbire ilginçlik kazanıyorlardı."[34]

Sait Faik, Fransa'da, bazı Fransız yazarlarını okumuş ve bunlardan da özellikle André Gide'i sevmiştir. Fahir Onger'e, Fransa dönüşü "Gide'le dopdoluyum" demiştir.[35] Fahir Onger, "Gide'le dopdolu olmak, güzel ve tam bir anlatım biçimiydi. Bu sözü, içinden duyarak, yaşayarak söylemişti" diye eklemiştir buna. Onger, yazısının daha sonrasında, Sait Faik'in dilinden şunları aktarmıştır:

"Avrupa'da karşıma hep büyük heriflер; Gide'ler, Dostoyevski'ler çıktı. O vakte kadar fazla ilgilenmediğim küçük, büyük birçok edebiyatçıları tanıdım. Böylece Grenoble'da üç buçuk dört seneye yakın bir zaman kaldım. Orada da bir fakülteye kaydoldum. Ama Grenoble güzel bir şehirdi.

---

34) Haldun Taner, "Said'e Saygı", *Milliyet*, 12 Mayıs 1974
35) Fahir Onger, "Sait Faik'in Yaşantısı, Sanat ve Dünya Görüşü", *Eylem* dergisi, sayı: 16, Haziran 1965.

Burada fakülte falan insanı sıkardı. Buna rağmen okuyor, fakat yazmıyordum. O seneler mektup bile yazmak istemezdim. 1936'da İstanbul'a döndüm. Buraya geldiğimde gene bir şey yapmak isteğim yoktu. Ama bir şey arıyordum. Neydi bilmem? Bana öyle geliyordu ki bu saadet bir jole, bir bahtiyarlık, bir şey... Fakat aradığımı hiçbir şeyde bulamıyordum. Her şeyini yapmış bir burjuva çocuğunun karakteristik bir Instabilite hali içindeydim. Gide'le dopdoluydum. Individualist bir hava, ama müthiş bir insan arzusu ile dolu olarak..."

Vedat Günyol, daha sonraki yıllarda ve özellikle de *Alemdağda Var Bir Yılan*'da yer alan öykülerin yazıldığı yıllarda ve dolayısıyla bu kitapta ve sonraki kitaplarda yer alan öykülerinde Jean Genet ile Jean Feyrefitte'in etkisini görmektedir. *Alemdağda Var Bir Yılan*'daki "Öyle Bir Hikâye"nin, Jean Genet'nin 1953 tarihinde basılan *Pompes Funebres* (Cenaze Töreni) adlı romanı ile konu bakımından benzerlik gösterdiğine işaret etmiştir. Bu, daha çok gerçeküstücü bir yol ile ilgilidir. Günyol, Burgaz'da Sait Faik'i ziyareti sırasında, Sait Faik'in, Jean Genet'nin, adını andığımız kitabı ile Jean Feyrefitte'in *Les Amities Particulières* (Özel Dostluklar) adlı kitaplarını göstermesi üzerine bu yakınlığı sezmiştir; yazısında, özellikle *Cenaze Töreni* üzerinde durmuş ve şu satırları yazmıştır:

"İşte, Jean Genet'nin Sait Faik'te yankısını bulan, bu gerçeküstü ayrıntının, kişiliğinden hiçbir şey alıp götürmediği, kişiliğine çok şeyler kattığı bir özgün yararlanma örneği.

Bakıyorum da, romancı ve oyun yazarı Genet

ile öykücü Sait Faik'i birleştiren en önemli nokta, ikisinin de yaradılıştan şair olması. Dillerindeki şiirsellik, sevip anlattıkları, yaşamlarına girmiş olan kişilerin bir çeşit yüceltilmesinde birleşiyor ayrıca.

'Romancı, herhangi bir konuya eğilebilir, herhangi bir kişiden hemen her zaman kılı kırk yaran bir kesinlikle söz edebilir ve çeşitlilik elde edebilirse de,' diyor Genet, 'Şair, yüreğinin isteklerine bağlıdır(...) O yürek ki, mutsuz bütün varlıkları çeker kendine. (Onun için), kitaplarındaki bütün kişiler birbirine benzerler, aynı anları, aynı tehlikeleri yaşarlar... Onlardan söz ederken, onlardan esinlenen dilim, aynı şiirleri aynı tona indirgerler.'

Sait Faik'te de, kişilerin çoğu birbirine benzerler, bir şiir havası içinde, aşağı yukarı aynı tonda dile gelirler. Genet'den ayrı olarak, Sait Faik'in öyküleri baştan başa insan sıcaklığıyla dolup taşmaktadır. Çünkü insanlara yakmıştır abasını. Yoksa 'Bir insanı sevmekle başlar her şey' der miydi?"[36]

Bu satırlar, Sait Faik'in gerçeküstülüğe yönelişini bir bakıma açıklar niteliktedir. Ancak, Sait Faik'in bu öykülerinin ya da bu yolunun gerçeküstücülük (surréalisme), gerçekdışıcılık (irréalisme) mı, yoksa doğaüstücülük (surnaturalizme) mü olduğu tartışılabilir.

İlk öyküsü "İpekli Mendil" ilk kez *Varlık* dergisinde yayımlanır (15 Nisan 1934) ve *Semaver*'e alınır. Bunun gibi "Zemberek" de *Varlık*' ta yayımlanır (29 Ekim 1935) ve *Semaver*'de yer alır.

---

36) Vedat Günyol, "Sait Faik'in Abası", *Milliyet Sanat*, sayı: 1, Şubat 1980.

Bunların yayımlandığı sırada, Sait Faik, yeni öyküler yazar. Bunlarda, olayları toplumcu bir açıdan gözlemeye yöneldiği görülür. Toplumdaki bazı çatışmaları işleyen öyküye ağırlık vermiş, sonraları ise toplumsal gerçekcilik anlayışına teğet bir noktadan küçük insanların şiir dolu yaşamlarını anlatmaya yönelmiştir. Grenoble'da izleme olanağı bulduğu işçi yaşamını, ülkemizde o yıllarda bulunan az temsilcileriyle, öyküleştirmeye başlar. "Semaver" adlı öykü bunun ilk örneğidir. Bu arada, şiir dolu bir dille, çalışan insanların yaşamlarını öyküleştirir. Bunun da ilk örneklerinden biri "Bir Kıyının Dört Hikâyesi"dir. Böylece, ilk yıllarda öykü anlayışında kimi değişiklikler görülmektedir. Ancak, bunlar, sonradan kesiksiz olarak sürdürdüğü bir anlayışın ilk habercileridir.

Bugün, toplumsal çatışmaların, sınıf kavgalarının öykücüsü olmadığı için eleştirilen, ama gene de anlatımı bakımından öykücülüğümüzde önemli bir aşama olduğu kabullenilen Sait Faik, bazılarına göre, yanlış olarak, sırf kentsoyluluğun öykücüsü olarak nitelendirilmektedir. Oysa, Sait Faik'in öykülerinde toplum, toplumu oluşturan insanlar görülmektedir. Bir öyküsünde, özlediği dünyayı şöyle betimlemiştir:

"Nasıl bir dünya mı? Haksızlıkların olmadığı bir dünya. İnsanların hepsinin mesut olduğu, hiç olmazsa iş bulduğu, doyduğu bir dünya... Hırsızlıkların, başkalarının hakkına tecavüz edenlerin, diğer kimseleri istismar edenlerin bol bol bulunmadığı... Pardon efendim! Bol bol bulunmadığı ne demek? Hiç bulunmadığı bir dünya... Sevilmeye layık küçücük kızların orospu olmadığı, geceleri ağaların minicik kızları yirmi beş liraya pazarlık-

la otellere götüremediği, her genç kızın namuslu bir delikanlı ile konuşabildiği, para için namus, ar, haya, hayat, gece, gündüz satılamadığı bir dünya... Sokaklarda sefillerin bulunmadığı bir dünya... Kafanın kolun çalışabildiği zaman insanın muhakkak doyabildiği eğlenebildiği bir dünya... İçinde iyi şeyler söylemeye selahiyetler kıvranan adamın, korkmadan yanlış tefsir edilmeden bu bir şeyleri söyleyebildiği bir dünya..." [37]

Ahmet Kabaklı da, "Ahmet Rasim ve Sait Faik" adlı yazısında, şunları yazmıştır:

"Sait Faik ile Ahmet Rasim ne çevreyi ne adamı ayırıp seçerler. Ne buldularsa ne gördülerse onu yazarlar. Kafalarına 'realisme'in veya 'marksizm'in peşin görüşlerini doldurup, insanlar arasına karışmaz, metotlarına, ilkelerine insanlar arasında delil aramazlar. İnsan ve tabiat onlarda Allahın yarattığı gibidir."[38]

Sait Faik, yazı yaşamında öyküler, romanlar, röportajlar, denemeler yazıp yayımlamıştır. Yayımlanmayan bir oyunu, denemeleri, öyküleri de bulunmaktadır. Bunların yanında şiirler de yazmış ve bunların bir bölüğünü de sağlığında bir kitapta toplamıştır. Ölümüne yakın günlerde bir senaryo yazmakta olduğu da anlaşılmaktadır.

Yapıtlarını, ayrı bir bölümde ele alacağız. Burada, bütün yapıtlarında ortak olan yönler üzerinde durarak sanatını ortaya koymaya çalışacağız. Yukarıda da belirtildiği gibi, Sait Faik'in sanatla ilgisinin daha lise sıralarında iken başladığı söylenebilir (1925–28 arası). *"Bozdoğan kemerinde (Süleymaniye), Kirazlımescit caddesinde 7 nu-*

37) Bak: Havada Bulut.

38) Ahmet Kabaklı, "Ahmed Rasim ve Sait Faik", *Yelken*, sayı: 16, Mayıs 1958.

maralı hânede oturan" Sait Faik'in 1928 yıllarında *"Meşale"* dergisinde çıkması için yolladığı şiirleri Yaşar Nabi ölümünden sonra yayımladı (Sait Faik'in ilk şiirleri. Varlık, Temmuz1954). Bu şiirlerinde o yılların şiir anlayışının etkileri (Faruk Nafiz, Necip Fazıl vb.) açıkça görülmektedir. Sait Faik, hayatta iken bu ilk şiir denemelerinin adını hiç anmamış, anımsatanlara kızmış, ancak 1939 yıllarında, bu sefer de o yılların şiir eğilimlerine uyarak, yeniden yazmaya başlamıştır. Sanat yaşamının bu yönlerine rağmen o her şeyden önce öykü yazarı olarak kalmıştır.

Öykü yazmaya Bursa lisesine naklettikten sonra başladığı, bir konuşmasından anlaşılmaktadır: *Bursa Lisesi'nde şimdi müdür mü, yoksa edebiyat hocası mıdır bilmem, Mümtaz Bey, bir tahrir vazifemin altına şunları yazmıştı: 'Yarın bunları neşredeceksiniz, daha itinalı olmanız lazım! Halbuki ben hâlâ imzasız neşredip duruyorum.* "İpekli Mendil" adını taşıyan bu ilk öyküden sonra bir ikincisini, "Zemberek"i yazdı (yazılışı: 1926, Bursa). Yayımlanışı: Varlık dergisi. sayı: 56. 29 İlkteşrin, 1935).

Fransa dönüşü İstanbul'a geldikten sonra Edebiyat Fakültesinde iken tanıştığı, kendisini öykü yazma yolunda yüreklendiren Kenan Hulusi'nin aracılığı ile ilk yazısı *"Milliyet"* gazetesinde çıktı: *"Uçurtma"* (Milliyet gazetesi sanat sayfası. 9 Aralık 1929) ve *"Yağma"* (aynı yerde 13 Ocak 1930). Bundan sonra ilk öyküsü *"İpekli Mendil"* Varlık dergisinde çıktı (Sayı 19, 15 Nisan 1934). Günümüzde kimi öykücülerin de yaptığı gibi, bir süre *"Uyanış"* (Servet-i Fünûn) dergisi çevresinde kaldı; sonra Yaşar Nabi'nin o zamanlar Ankara'da yayımladığı *"Varlık"* dergisine öykü verme-

ye başladı. 1936-40 yılları arasında *"Vakit"* (bir aralık *"Kurun"*) gazetesinde ve eklerinde öyküler, fıkralar yazıyor ve oldukça başarılı röportajlar yapıyordu. Yirmi yıldır biri çıkıp biri batan çeşitli edebiyat dergilerinde nice öyküleri çıktı.

Dil ve Anlatım Özellikleri

Sait Faik'in özellikle dil konularına, sorunlarına yönelmiş ne yazısı, ne öyküsü vardır. Kendisiyle yapılan konuşmalarda da bu konuya fazlaca eğilinmediğini söyleyebiliriz. 1949'da *Akşam* gazetesinin bir soruşturmasına yanıtında şöyle demiştir: "Dil değişmesi fevkalade güzel bir şey. Yeni edebiyatçının hitabettiği zümre esasen eski dili anlamıyor. Bu sebeple dilin değişmesi zaten lazımdı. Bu işte yalnız Nurullah Ataç tek başına çalışıyor. Hep beraber yürüyemiyoruz. Ancak bu yeni dille eski edebiyatın son tozlarından silkinebiliriz. Eskiye olan son bağlarımızı ancak bu yeni dille koparabileceğimize kaniim. Yeni fikirler, yeni kalıplar içinde anlatılmalıdır. Yeni edebiyatımız için dil devrimini büyük bir şans ve kazanç sayıyorum." Dille ilgili olarak, "Âşiyan Müzesi" adlı bir röportajında da şunları söylemiştir Tevfik Fikret ve çağdaşlarından söz ederken: "Onların asıl kabahati yaşayan dili bırakıp argo gibi konuşmaları oldu. Kendilerine ettiler. Herkesin değil bir kısım insanların kendilerini anlamasını istediler."

Bu sözlerden çıkarabileceğimiz sonuç, Sait Faik'in dil devriminden yana olduğu ve halkın anlayacağı dille yazılmasını dilediğidir. Özellikle, "dil devrimini büyük bir şans ve kazanç sayıyorum" demesi, onun dil devrimi karşısındaki tutumunu ve davranışını çok iyi belirtmektedir. Bu

konuda hep birlikte yürüyemediğine, Ataç'ın yalnız kaldığına üzüldüğünü de açıkça söylemiştir. Dilin değişmesi gereğine inanıyor; ama bu konuda bir savaşçı olmuyor. Olmuyor, ama gene de arı bir dille yazıyor öykülerini. İlk kitabı *Semaver*'in başında yer alan "Semaver" adlı öyküsünün dilini anımsayalım bir kez: *"Ali nihayet iş bulmuştu. Bir haftadır bir fabrikaya gidiyordu. Anası memnundu. Namazını kılmış, duasını yapmıştı. İçindeki Cenabıhakla beraber oğlunun odasına girince uzun boyu, geniş vücudu ve çok genç çehresi ile rüyasında makineler, elektrik pilleri, ampuller gören, makine yağları sürünen ve bir dizel motoru homurtusu işiten oğlunu evvela uyandırmaya kıyamadı. Ali işten çıkmış gibi terli ve pembe idi."*

Bu ilk öykülerde yer alan, bizim yadırgadığımız bazı sözcüklerin o günlerde var olmadığını biliyoruz. O yıllarda "muallim", "mektep", "talebe" yerine "öğretmen", "okul" ve "öğrenci" sözcüklerinin dilimizde bulunmadığını söylemek bile fazla olur. Bir zaman gelmiştir ki, o da yeni sözcükler bulmaya yönelmiştir. Sözgelişi, *Son Kuşlar* adlı kitabındaki bazı öykülerde, bu arada "Dondurmacının Çırağı" öyküsünde, "güzel değilse bile *çekici* (cazip manasına) bir şeydir" derken ve "onlar benden çok bu ahbablığı *olurşey* (alelade) buluyorlardı" diye yazarken eski sözcükleri de gösteriyordu. Bugünkü anlayış ve dilin gelişmesi karşısında *Semaver*'i gözden geçirirsek pek az yeni sözcük bulabiliriz. Sözgelişi, "geçici" ve "göçmek" o gün için olduğu gibi bugün için de yenidir. *Şahmerdan*'da ise "bilinmedik" (meçhul), "olağan" (alelâde), "gerçek" (hakiki), "teneke mahalle" (gecekondu), "yakasız" (fr. "sans faux col" karşılığı "san fo kol" olarak da kullanmıştır), "yedek subay" (ihtiyat zabiti) sözcüklerini buluruz. Sait Faik, o yıllarda "ge-

cekondu" sözcüğü dilimizde bulunmadığından Fransızcadan "teneke mahalle" (bidonville) sözcüğünü türetmiştir denilebilir. *Lüzumsuz Adam*'da önemlilik, ilgilendirme, vurguncu, iletme, belirleme gibi sözcükleri anabiliriz. *Mahalle Kahvesi*'nde ise bir artış görülür birdenbire; "fizyonomi" yerine "yüzbilimi" sözcüğünü bile kullanır. Bu artış *Havada Bulut*'ta iyice belirlidir. *Havuz Başı, Son Kuşlar, Kayıp Aranıyor, Alemdağda Var Bir Yılan* adh kitaplarında iyiden iyiye yeni sözcüklerin yer aldığı görülür.

Sait Faik, konuşulan dile daha çok önem verdiğinden, o günkü durumu ile bile olsa yeni sözcüklere gene de fazlaca yer vermiş değildir. Ama dil devrimine aykırı bir davranışı ve görüşü de olmamıştır. Dil devriminden yana olduğu için yeni sözcükleri kullanmıştır birçok kez. Yeni sözcükler yanında, onun öykülerinde yerel sözcüklerin kullanıldığını da görüyoruz. Bu yerel ağızlardan aldığı sözcükleri bazen kendisi kullanır; ama çoğunca kahramanlarını konuştururken yer verir bunlara. Rumelili bir kahramanını, belirli ölçüler içinde Rumeli ağzı ile konuşturuverir. Bu, geniş anlamlı bir "şive taklidi" niteliğinde değildir. Bazı öykülerinde, azınlıkların bozuk Türkçesini de buluruz.

Yerel sözcükleri tararsak, ilk kitabında bir "Kocaeli kilimi" ile "içmen mi" sorusunu buluruz. Birincisi, Kocaeli bölgesinde "ağaç" denilen özel tezgâhlarda dokunan bir kilimdir; ikincisi, doğduğu yerlerle ilgili olmayıp, Anadolu insanının genel kullanışıdır. *Sarnıç*'ta ise "kebap otu" (kekik), "oyazalık" (el oyalayan) sözcükleri ile "yakacam" ve "gidecem" gibi fiil çekimleri görülmektedir. Bunlar da Adapazarı ve İzmit bölgesinin fiil çekimidir. *Lüzumsuz Adam*'da ise konuşmalar nede-

niyle artar bu yazıdışı sözcükler: "abukat", "panganot", "gangıran", "çümendüfer", "doncak", "ilen" (ile) gibi. Bir de, "Hey be more" gibi Arnavut ağzının izleri görülür. *Mahalle Kahvesi*'ndeki öykülerden "Sakarya Balıkçısı"nda "köylük", "ülen", "pavlika" gibi yerel sözcükler vardır. Bu kitapta olduğu gibi *Son Kuşlar*'da da halkın bozuk olarak kullandığı sözcükleri buluruz. Öbür kitaplarında da halkın kullandığı biçimlerde kullanılmış birçok sözcük vardır. Sait Faik'in öykülerinde, bazı yerel eşya adlarını da buluruz. "Kocaeli kilimi", "tahtaboş", "ağaç", "vodina kavunu", "pazlama" veya "bazlama", "kırma", "gürcü ekmeği", "ürüzger", "güvem rengi", "benirlemek", "şopar", "Karamürsel kumaşı", "potur", "üvez rengi", "hösgün", "oklama", "cılpık", "ayı mantarı", "curum" gibi sözcükler böyledir.

Sait Faik de, her Türk yazarı gibi, dilimizde kullanılan atasözleri ile deyimlere yer vermiştir öykülerinde. Fakat bunlar o kadar bol değildir.

Buna karşılık deyimleri daha çok kullanmıştır. Sait Faik'e özgü bazı deyimler bulunduğunu da söylemeliyiz: "Deniz gibi nefes almak", "mavi mavi tütmek", "mavi mavi bakmak", "badem ağacı güzelliğiyle bakmak", "yürekleri dudaklarında olmak", "pıtır pıtır kar yağmak", "kalbi göbeğinde atmak" bu arada anılabilir.

Sait Faik'in öykülerinde argo sözcüklere de rastlamaktayız. Kitaplarındaki öyküler gözden geçirildiğinde, çeşitli uğraş adamlarının kullandığı bu sözlerin yer aldığı saptanır. "Köftehor", "kaltak", "bıçkın", "kodes", "patakos", "papel", "saloz", "gaco", "aftos", "hıyar", "üniformalı", "jargon", "dikizlemek", "uçlanmak", "patiskayı ıslatmak", "tıkınmak", "abayı yakmak", "zıpır", "temizci", "tumba", "kodoş", "üzümsuyu", "kılefte etmek" gibi...

Sait Faik'in öykülerinde yabancı sözcüklere de rastlıyoruz. En çok görülen yabancı sözcükler Fransızca kökenlidir. Bu arada bazı Fransızca şiir dizelerinin de yer aldığını saptamış bulunuyoruz. Kendisi kısa bir süre Lozan'da ve uzun süre de Grenoble'da bulunduğu için elbette Fransızcayı iyi bilirdi. Sinemalar, kadınlar, geceler, okullar, limanlar, müzeler gibi yaşamında yer alan yerlerle birlikte insanlar ve olaylar gibi bunlara ilişkin sözcükler de doğallıkla girivermiştir öykülere. Sözgelişi "egoist", "finiküler", "avantürye", "grekize", "kolonizatör", "konfor", "reel adiyö", "lisansiye", "projektör", römork kompoze", "monşer", "giyotin", "janjan", "trük", "jargon", "kolosal", "kurtizan", "lövanten", "turne", "aksesuvar", "lavalyer", "dans kotyon", "bej" gibi. Daha pek çok Fransızca sözcük anılabilir. Bunlar Türkçe yazılışları ile görülmektedir. Bunların yanında doğrudan doğruya Fransızca yazımlarıyla yer alan sözcükler de görülmektedir. Sözgelişi "Marsilya Limanı" adlı öyküde "Mon enfant, Ma soeur" dizesini buluruz. "Plaj İnsanları" öyküsünde ise gülünç karşılığı "ridicule" sözcüğü vardır. "Bekâr" adlı öyküsünde ise "quelles lignes" sözcüğünü görüyoruz.

Öykülerde, Fransızcadan sonra fazlaca kullanılan sözcükler Rumcadır. Ada'da balıkçılık yapanlardan öğrenilen ya da günlük konuşmalarımızda kullanılan bu sözcüklerin geniş yer alacağı olağandır. "Kalimera", "çapkini", "vre", "palikarya", "lakerda", "veli", "anaçupa", "kataçupa", "pisarapuli", "kraça", "yakamos", "dramaduna", "maystro", "endaksi", "kerteris", "sagapo", "kalispari" ve daha birçok sözcük anılabilir. *Alemdağda Var Bir Yılan*'da Rumca bir şarkının sözlerini olduğu gibi almıştır: Pando mazi, / Ta vri stomaste /

Pando mazi. Rumca sözcükler ve insan adları ile yer adları epeyce fazladır öykülerde.

Bazı İtalyanca sözcükler de görülür öykülerde. "Kamara", "undici", "dudici", "tredici", "lustra", "taverna", "modistra", "faça", "gondol" bu arada anılabilir.

İngilizce sözcüklerden "linç", "galon", "çarliston", "olrayt", "naylon", "golfstrim", "fokstrot" gibi bazılarını saptamış bulunuyoruz. "Fiyor", "ski" gibi Norveççe sözcüklerle "fakfon", "snitzel" gibi Almanca sözcükler ve "pijama", "parya" gibi Hintçe; "mamalika" gibi Romence, "more" ve "besa" gibi Arnavutça; "pagod" gibi Tamulca sözcüklere de değinmek istiyoruz yalnızca.

Görülüyor ki, Sait Faik, öykülerinde yeni Türkçe sözcüklere yer vermiştir. Türkçemizin zenginliğini belirten atasözleri ile deyimler de öykülerinde bolca kullanılmıştır. Sait Faik, yerel sözcüklere ve eşya adlarına da öykülerinde yer vermiştir. Bunların yanında, dilimize girmiş birçok yabancı sözcük de öykülerinde kullanılmıştır. Yabancı sözcüklerin bazıları ise kendi yazımlarıyla yazılmıştır. Bunların yanında Arapça ve Farsçadan geçip dilimizde yıllar boyu kullanılagelmiş sayısız sözcüğün de öykülerde kullanıldığını belirtmeliyiz.[39]

---

39) Sait Faik'in dil anlayışı ve özellikleri konusunda görüş belirtenler de bu yargılara katılmışlardır. Bu konu için bkz. Yaşar Kemal, "Sait Faik", *Cumhuriyet*, 16.5.1960; Melih Cevdet Anday, "Sait Faik'in dili" *Mavi*, sayı: 20, 1954; Bedii Faik, "Sait Faik İçin Bir Anket", *Türk Düşüncesi*, sayı: 7, 1954; Orhan Hançerlioğlu, "Sait", *Doğu-Batı*, özel sayı, Mayıs 1955; İ. Zeki Burdurlu, "Semaver ve Kumpanya'da Cümle Yapısı", *Varlık*, sayı: 703, 1967; İhsan Akay, "Sait Faik'te Dil ve Anlayış", *Varlık*, sayı: 421, 1955.

Sait Faik'in şiirli bir anlatımı vardır. Tümceleri uzun değildir. Belki de noktalama tekniğini yeğ tutan resamların tabloları gibidir bu anlatım düzeni. Anlık duygulanımları, anlık izlenimleri en önemli yerinden yakalayıp bu tatlı, şiirli anlatım ile seriverir önümüze. Bu anlatımda, doğa insan, toplum insan dengesini de ustaca verir. Sözgelişi, "Hişt! Hişt!" adlı öyküyü anabiliriz burada. Bir bahar günü kırlar ortasında yürüyen insanın, doğadan ve insan olmaktan ileri gelen sevincini, kaygılarını bir çırpıda anlatıverir; dilinin şiirselliği, doğallığı bir yandan okuru sürükler, öte yandan da o ortamın içine çekip duygulandırır. Bu şiirli anlatım, *Alemdağda Var Bir Yılan*'daki öykülerde daha iyi sezilir. "Panco'nun Rüyası", "Yeni Usta", ikinci kez yazıldığını saptadığımız "Bir Hastalık" ve daha başkaları, toplumsal içerikleri yanında anlatım güçleri bakımından da üzerinde durulması gereken öykülerdir.

Sait Faik'in öykülerindeki anlatım üzerinde dururken renkler konusuna da eğilmek gerekir. Renklerin dilinden bir ressam kadar anlar ve bu renkleri konuşturur. Acı, zahmet, eziyet demez; "zehir yeşili" der. Eftalikusun Kahvesinde "mavi mavi bakan" delikanlının gözlerinde safiyet, sükûnet vardır. Fakat, delikanlıya yiyecekmiş gibi bakan ihtiyarın gözleri "kırmızıdır" Yeşili, çok defa özgürlük, bazen umut, bazen murat yerine kullanır. İnsanın ruhsal durumunu yüzündeki renklerle anlatır. Bütün renkleri "zehir yeşilinde eritmiştir" demiştir. Bedri Rahmi Eyüboğlu da onun, renkler ve resim konusundaki durumuna "Komşuda Pişer" adlı yazısında şöyle değinmiştir:[40]

40) Bedri Rahmi Eyuboğlu, "Komşuda Pişer" *Cumhuriyet*, 20 Temmuz 1959.

"Ben onun resim sevgisini, iki yerde, el ile tutulacak kadar canlı kanlı, yanıbaşımda duydum. Onun bir Galata kulesini anlatışı vardır. Galata kulesi bir ara vapur dumanı gibi bir gölge salıverir. Bu gölge ağır ağır Yüsekkaldırımdan iner, bu gölge yelken bezinden sağlam, lodostan, poyrazdan muhkemdir. Galata kulesinin gölgesi içinde olup bitenleri ancak bir ressam gözü böyle kavrar, böyle kucaklar, böyle okşar."

Sait Faik'te Halk Yazını İzleri

1) Halk Şiirinin İzleri: Sait Faik'in ilk kitaplarından biri olan *Sarnıç*'taki öykülerden "Gaz Sobası", köy yaşantılarından alınmıştır. Köy ekseni çevresinde geliştirilen öyküde, duvara asılı kalan "bozuk" adlı çalgıdan söz edilir. *"Köyde, bozuk çalma meraklıları kalmadığı için, tozlu ve ıssız bir köşede asılı bozuk, kendi kendine sallanıyor ve bazı köylüler 'yine şair arıyor bozuk!' diyordu."* Sait Faik, böylece köylünün artık tozlanan çalgısına değinmiş oluyor. Daha sonraki kitaplarına giren "Türk Ülkesi" adlı öyküsünde *(Son Kuşlar)* ise, böyle duvarda asılı bulunduğu yerde tozlanan bir çalgı yerine telleri bir âşıkın vuruşları ile inleyen bir sazdan söz eder. Bağlama sesi ile durur, çömelip dinler sonra. *"Âşık hep yayla ve ıssız dağın insanının kelimelerini söylüyordu. Yâr, diyordu. Kaza, kader diyordu. Merhaba diyordu. Ölü diyordu. Vardım, diyordu. Zeval, diyordu. Dağa sordum, diyordu. Dağ ses verdi, diyordu. Issız diyordu. Gurbet diyordu. Tevrat, Zebur, Kuran, İncil diyordu"* Sait Faik, öte yanda rumbalar, tangolar, raspalar çalınırken yapım halindeki bina-

nın o derme çatma odasına girer. *"Yeni dünyaların, yeni zevklerin, yeni hususi olmayan eğlencelerin düşmansızlıklardan doğacağını bilenler penceresiz kulübenin içinde incecik bir telden yeni dünyalar, yeni zevkler, yeni duygular pazarını top kumaşlar gibi açmışlardı" "Aman yarabbi, ne güzeldi bu Türk sesi! Aman yarabbi neler söylemiyordu! Dağ, yayla, kır, orman, aç, hasta, bakımsız, bilgisiz, cahil bir kalabalık şeklinde gösterilmek istendiği zaman öyle olan insanların bulunduğu memleketti. Ama orada sesler vardı ki hakikat denilen şeyin belki de aslı o seslerdi"* Öyle görünüyor ki, Sait Faik, bu satırlar ile halk şiirinin özünü ortaya koyuyor, özetini veriyordu. Bu iki öyküdeki bu alıntıları belki de halk müziği ile ilgili ayrı bir bölümde göstermek gerekirdi. Fakat, sesle sözün ayrı olmadığı halk şiiri için böyle bir ayrım yapmayı gerekli bulmadık.

Sait Faik'in öykülerinde yer alan parçaların çoğunun türküler olması da bu ayrımı yapmamızın gereği bulunmadığını gösterir sanırım. Sözgelişi, *Havada Bulut*'ta, "Yorgiya'nın Mahallesi" adlı öyküde (bölümde de denilebilir belki), Ziba'nın bülbülü şu türküyü söyler:

Kara kara kazanlar
Kara yazı yazanlar
Cennet yüzü görmesin
Aramızı bozanlar

Bu türkü, çok söylenmiş ve bir zamanlar herkesin dilinde gezmiş bir türküdür. Bunun, sanat yanı yoktur pek. Aynı öyküde, dörtyol ağzında kadınlarla birlikte oturulan, güzel kahve pişirilen "Menekşelerden biçilmiştir şalvarı" türküsü çok söylenen bir kahve düşünür. Burada sözü edilen

türkü de birincisi gibi moda türkülerden biriydi bir zamanlar. *Havuz Başı*'ndaki "Serseri Çocukla Köpek" adlı öyküde çocuğa söylettiği,

Karakolda ayna var ayna var
Kız kolunda damga damga var
Gözlerinden bellidir Karabaş
Sende de bana sevda var

türküsü de böyle moda olmuş türkülerdendir. Burada biraz değiştirilerek alınmış oluyor. Sait Faik, burada, Karabaş adlı köpek için bazı sözleri değiştirmiştir. Aynı kitapta yer alan "İnsanlar, Türküler, Masallar" adlı öyküde türkü söyleyen işçilerden söz eder Sait Faik. Türkü söylemeseler masal anlatırlar, masal anlatmasalar güreş ederler. *"Saatlerce, günlerce türkü söyleyerek çalışırlar."* Bazıları türküler düzer. Sait Faik, söylenen ya da düzülen türkülerden birini de veriyor bu arada:

İraktan geliyor sesin iraktan
Benimki kısıldı yâr elinden, firaktan
Gurbet elde kalmadı çekmediğim bu çarktan
Kesmez oldu bıçağım
Dilim dilim karpuzu

Bunun kendisinin düzdüğü bir parça olduğunu sanıyoruz. Bunda, türkülerin o derin anlamı sezilmediği gibi yukarıda verilen parçalardaki kendiliğindenlik de yok. Her akşam hendeğin kenarına yakılan ateşin başında sabahlara kadar söylenen türkülerden biri olamaz bu.

Bu kitaptaki "Şehrâyin" adlı öyküde çocukluğuna döner Sait Faik. Yağmur yağsın ister, *"camlardan düşüncelerimizin resmini, haritasını çizerek aksın, şakır şakır dökülsün"* ister, ayakkabılarını eline alıp paçalarını sıvayarak,

Yağmur yağıyor
Seller akıyor
Arap kızı
Camdan bakıyor

diye bağırmak ister.

Alemdağda Var Bir Yılan'ın ilk öykülerinden olan "Öyle Bir Hikâye"de Panco,

Cıgaramın dumanı
Yoktur yârin imanı,
Altından köşk yaptırdım
Gümüşten merdivanı

türküsünü söyleyerek uzaklaşır onun yanından bir gece yarısı. Aynı kitaptaki "Yılan Uykusu"nda ise;

Kara biberim, kara biberim
Nasıl edelim, nasıl edelim,
Candarmalar geliyor
Cızlam edelim

türküsünü buluruz. Birincisinin aksine, bu türkü büyük kentlerin kenar mahallelerinde oturan Çingenelerin düzdüğü bir türkü havasındadır. *Kayıp Aranıyor*'da ise Cemal bir Karacaoğlan türküsü söyler. Fakat, Sait Faik, vermez o türküyü, yalnızca bir cümlede böylece anıp geçer. *Kumpanya*'daki "Kriz" adlı öyküde ise Necmi, bir Anadolu türküsünü söyleyerek Balıkpazarına sapar:

Akşam kapladı her yeri,
Keder sardı dereleri

Tüneldeki Çocuk'daki "Ketenhelvacı" öyküsünde ise İstanbul sokaklarında dolaşan ketenhelvacıların söylediği ve çocukların hoşuna gittiği parçalara yer vermiştir:

Fakirin halinden anlar fakir
Benden ketenhelvası alan hanım, çakır.
Kapıdan bir tane daha çıkarsa
Kara gözlüm
Kutum kalacak tamtakır.

Daha sonra da bir başkasını verir:

Kimseler bilmedi.
Gözüm yaşım silmedi.
Ben kazandım o yedi.
Oğlum sekiz, torunum yedi.
Vay ne güzel ketenhelvam

Sait Faik'in öykülerindeki türküler, halk edebiyatımızın üzerinde durulan türküleri olmadığı gibi âşıkların ürünleri de değildir. Bunlar, herkesin diline düşmüş, bozulmuş, yayvanlaşmış anonim parçalardır. Bir ruhsal durumu gösterirler. Sait Faik de, yaygın olan bu türkülerden yararlanarak bir ruh durumunu gösterirken bu türkülerden yararlanmıştır. Bunlar, öykülerin yazıldığı günlerde moda olmuş parçalardandır. İleride inceleme yapacaklar, o günlerde bu türkülerin moda olduğunu kolayca söyleyebileceklerdir.

Bunlar arasında yağmur yağarken çocukların söylediği tekerlememsi türküyü ayrı tutmalıyız. Çünkü, bu türkü her zaman çocuklar tarafından söylenmiş, söylenegelmiştir. Bunun gibi, ketenhelvacıların söyledikleri de değişmez. Kişiye göre bir iki ekleme ya da çıkarma yapılır ise de iskelet gene aynı kalır.

2) Efsaneler: Sait Faik'in kişileri, arasıra da masallar söyler, efsaneler anlatırlar. Ancak, Sait Faik, onların masal söylediğine dokunarak geçer, anlattıkları masalların adını bile vermez. Bir öykücü için bunun gereği de yoktur elbette.

Bir Takım İnsanlar'da bir Rus gemisinden söz eder. Âdeta masallaşmış bir gemidir o. Dalgıç anlatır onun öyküsünü. *"Rus gemisi Çariçeye aitmiş. Kaşıkları altındanmış, her taraf tavanlar, kaplamalar altın ve gümüş yaldızlı imiş, derlerdi. Hiç hazine görmedik biz ama, masallardan biliriz ki Keloğlan bir de küpün kapağını kaldırır, gözleri kamaşır"* Bu kitapta bir de Portekizli gemici masalı vardır. Belli belirsizdir o. Korsan olarak anılır çocukların anlatımında. Bu iki efsane adalarla ilgilidir. Kitapta, bir de Sakarya ile ilgili efsane vardır. *"Halk arasında, bu köprünün altından Sakaryanın geçmemesi hakkında şu rivayet çalkalanır durur: Köprünün bânisi, köprü yapıldıktan sonra her geçen yolcudan bir baç alırmış. Bir gün bir ihtiyar da gelmiş, parası olmadığından bahisle geçmek istemiş. Köprü muhafızları para vermeyen, yahut vermek istemeyen bu ihtiyarı geçirmemişler. O zaman ihtiyar bastonu ile suya bir işaret etmiş, demiş ki:*

– Ey su! yolunu değiştir.

Su yolunu değiştirmiş.

Şimdi bu köprünün bir gözünden küçük bir dere geçmektedir. Bu köprü sekiz kemer üzerinde 429 metre uzunluğundadır. Büyük kemerlerin açıklığı 23, ayakların uzunluğu 6,5 metredir. Büyük kalkerlerden yapılmıştır."

Alemdağ'da Var Bir Yılan'daki öykülerden "Dülger Balığının Ölümü"nde, Dülger balığı ile ilgili de bir efsane anlatılmıştır.

Biri İslam, biri Hıristiyan inanışına dayanan efsaneler gayet güzel yerleştirilmiştir bu öykülerin içine.

Öykü Anlayışı ve Öykücülüğü

Alemdağ'da Var Bir Yılan adlı kitabında yer alan Eftalikusun Kahvesi adlı öyküde biri, öykülerinizi nasıl yazarsınız diye sorar. "Ben hikâyenin nasıl yazıldığını pek bilmem" Bu, Sait Faik'in yanıtıdır. Karşısındaki şaşırır. O, hâlâ, "ne bileyim, dedi. Evvela ismini korsunuz. Sonra bir defa kurarsınız. Bir neticeye bağlarsınız" diye konuşur. Bu anlayışsızlık için öykünün sonunda şu satırları yazar Sait Faik: "Yarın, incir çekirdeğini doldurmayacak mevzuları yazan bir hikâyecinin iyi bir hikâyeci olmadığını yazacağına göre, bilmem hikâyem oldu mu? Olmadıysa ne yapalım? Bizim hikâye anlayışımız da böyle efendim. Bu satırlar, görüşünü açıklıyor. Ama incir çekirdeğini doldurmayan konuları yazan biri olduğunu söylemesi elbette doğru değil. Çok iyi anlaşılacağı gibi, karşısındaki ile, karşısındaki gibi düşünenlerle alay etmektedir burada. O incir çekirdeğini doldurmayan konulardan derin bir sanat ürünü çıkarabilmek herkesin harcı değil, onun için sanatçı olmak gerekir. Bunu şöyle yorumlamak da mümkün: Sait Faik konuya önem vermemektedir. Onun için önemli olan anlatış ve insandır. Konu ile ilgisi bulunan insanı verebilmek, onun davranışlarını ve çevre ile ilgilerini iyice anlatabilmek sanatçının görevidir. Sait Faik bu anlayıştadır. Onun için bu konu, anlatış ustalığı ile gizlenir, ikinci plana itilir. Belki de öykülerinde konu hep kendisidir, diyebiliriz.

Sait Faik'in gözlemlerdeki derinliğini, onların içinden kendisine yararlı olanı çekip çıkarmaktaki ustalığını biliyoruz. Kafa ve Şişe adlı hikâyesindeki şu satırlar bir önemli yanını belirtiyor onun: *"Sokakta bir adamın bıçak çektiğini göz*

önüne getirin. Ben bıçağı görmem de bıçağı çekenin kaşlarına takılırım. Bıçağı yiyenin fışkıran kanını, yüzündeki acıyı görmem de münasebetli münasebetsiz bir şey görürüm" Elbette, Sait Faik'in görmediği , görmek istemediği şeyleri gören, görmek isteyen sanatçılar da olacaktır ve vardır. İşte bu görme, görebilme önemli bir ayırıcalıktır.

"Dünyada hiçbir şeyden bahsetmeden yazı yazmak muhakkak kötüdür. Dünya üstünde bütün kıymetlerin har vurup harman savrulduğu günlerde hatta sevgiliden bile bahsetmemek, bahsetmeden yazı yazmak... bunun kötü ve kolay bir şey olduğunu itiraf ederim. Böyle diyor Bardaklar adlı öyküsünde *(Az Şekerli).*

Konuya gene alaycı bir açıdan bakmaktadır Sait Faik. Fakat, sanatın bu olduğunu söyler gibi değil mi burada? Sait Faik, gene bu alaycı görüşle şöyle diyor *"Güya muharririm ya, sevgilim, benim yazılarımın hiçbiri hikâye değil, mektup değil, nedir ben de bilmem" (Havada Bulut).* Bazılarına göre öyle idi, ama onları söyleyenlerden bugün ne kaldı elimizde. Sait Faik'ten ise kalanlar o kadar çok ki.

"Benim niyetim bu hikâyeleri malzeme yaparak günün birinde bir eser vermek" diyor Sait Faik *(Kayıp Aranıyor).* Böyle bir niyeti olup olmadığını bilmiyoruz. Ama bir iki deneme yapmıştır. Ona göre, *"Her gazetecinin içinde, başlangıçta kocaman bir romancı yılanı çöreklenmiş uyur. Bu boğayılanı yavaş yavaş küçülür. Gıdasızlıktan ölmese bile bir solucan haline geliverir günün birinde. (a.g.y.) Demek oluyor ki, gazeteciler, bütün gözlemlerine karşın iyi bir romancı olamazlar. Çünkü, günlük işler, havadisler onlara çalışmak fırsa-*

tı vermez. Gazetecilik ile sanatçılık başka başka şeylerdir. Gazetecinin görevi, şaheserler vermek düşüncesinden çok okuyucuyu eğlendirmek, ilgilendirmek, şaşırtmak, sabahleyin ve akşamüstü gazete almazsa bir eksiklik duygusu içinde bırakmaktır." (a.g.y.) Halbuki, *"bu üç satırlık gazete havadislerinin içinde görebilen bir romancı için memleketin bütün insanları, evleri, eşyalar, ihtiraslar her şey; geçim dertleri, işsizlikler, mangallı, mangalsız odalar, kilimli, kilimsiz merdivenler, Kuran levhalı, Beyazıt Kulesi resimli koridorlar, bekâr odaları, kütüphanesiz, bir tek gazetesiz evler... (Kayıp Aranıyor)* vardır. Öykü yazmak için, roman yazmak için bunlar birer gereçtir. Ama bunlardan yararlanmasını bilmek gerekir. Sait Faik, bunlardan da yararlanmıştır.

Sait Faik, öykü ve romanda herkesin anlayabileceği bir dil kullanılması görüşündedir. Aşiyan Müzesini gezerken rastladığı Halit Ziya'nın bir mektubunun dilini yalın bulur, sonra da "neden acaba romanını bu mektubun üslûbunda yazmamış" diye sorar *(Az Şekerli).*

Sait Faik, yazdıklarında kendinden çok söz etmiş bir sanatçıdır. Bu yüzden, olaylara sık sık karışır. İlk öykülerinden birinde, Çelme'de *"belki de asker topal Hasan bir dakika bir memleket rüyası gördü"* tümcesinden sonra, iki çizgi arasında, "Bunlar bizim hikâyeci numaralarımız, affedin!" *(Şahmerdan)* diyor. Böylece, öykü sanatında başvurulan bir yönteme değiniyor. Ama bunu yaparken, eskimiş bir yöntemi de kullanıyor. "Dört Zait" adlı öyküsünde ise, *"Sevgilim; hikâyeye girmeden evvel uzun uzun gevezelikler yapmamalıyız" (Mahalle Kahvesi)* diyor. Klasik öykü anlayışının bırakılması gerektiğine değiniyor belki. Ama bazı

öykülerde ister istemez, böyle bir başlangıç zorunluğu bulunduğunu da kabul ediyor daha sonraki satırlarında.

Sait Faik, öykülerine giren insanları hep gözlemiştir uzun süre, *"Baktım durdum insanların yüzüne. Hani hikâye yazmak, onlara dair düşünmek için sanma! Sevmek için"* diyor *(Havada Bulut)*. O, gene öyküleri için adam aramaktadır. İnsanları sever, bu yüzden de öyküde bile öldürmeyi sevmez onları *(Az Şekerli)*. Yeryüzünde her çeşit insan vardır. Bunun için, onun öykülerinde de her çeşit insan görülür. Eski konsoloslardan Vildan Beyin ağzından şunları söyler bu konuda: *"Anlamıyorum, kendimi çok zorluyorum, anlayamıyorum. Niçin, neden bugünkü kitaplar... bizim gençlerin olsun, Fransız yazarlarınınkiler olsun insanın hep kötüsünü, hayatın çirkin tarafını, ümitsizliği, hiçliği, boşluğu konu olarak alıyor. Hep kötüler mi var? Dört yanımız sefalet, hastalıkla mı çevrili? Her gördüğümüz zalim, katil, egoist, hasut, kindar, yarı deli, ahlaksız mı?" (Kayıp Aranıyor).*

Kınalıadada Bir Ev adlı öyküsünün sonunda, insanları merak ettiği için öykü yazarı olduğunu söylüyor *(Mahalle Kahvesi)*. Yazıcılık sanatı için de söyledikleri var: *"İnsan düşünürken güzel cümleler yapıyor, ne iyi fikirler hatırına geliyor, ne meseleler hallediyor.. Yazmanın çok enstantane bir düşünce olduğunu biliyorum"* diyor. *"Galiba düşünürken bir şekil vermeye çalışmak yok da, onun için düşündüğümüz, yazar gibi düşündüğümüz şeyler bize güzel geliyor. Yoksa hakikatte de güzel değil onlar. Çünkü şeklin bulunmadığı yerde, bütün düşünceler, sanki şekil varmış –önceden, çok önceden varmış gibi– bir başka dün-*

yadadır. O dünyada kelimelerin, cümlelerin ne grameri, ne de bu gramer içinde muhtevaları vardır. Çırılçıplak, mücerredde, insana güzel gibi gelen, foyasını ancak gözle görülür şeklin içinde belli eden bir âlemdedirler" (Havada Bulut).

Zaman zaman yakınsa da, eleştirilince kızsa da vazgeçememiştir yazmaktan. İnsanları sevmek ve onları merak etmek itmiştir onu yazmaya.

1936'da yapılan ve "Hececiler Yok" başlığı ile yayımlanan bir konuşmasında, sanat yaşamında ne yapmak istediği sorulduğunda şunları söylemiştir:

"Ben kendi hesabıma, edebiyatta yapmak istediğim şeyi çok düşünmüşümdür. Bugün gayem bir roman yazabilmektir. Buna, hikâye tarikile geçileceğini sanmıyorum. Fakat istediğim şey elbette ki hayattır; binaenaleyh yaratmaktır. Realite ve hayat sürüp gidiyor. Ben seyirci halinde kalıyorum. Evvela okumak istiyorum; Proust (Prust)u hazmetmek. Gide'i (Jid)i anlamak, bir Dostoyevski ile hembezm olmak, Thomas Mann kadar doymak istiyorum. Bunları yaptıktan sonra yapmak istediğim kendi kendine yapılmış olacaktır. Evvela 'individue'ünden kurtulmak, sonra müşahede etmek, önümden ölüp giden insanları bir an durdurmadan yaşatmak!.. Bugün, ne yapalım ki, bizden evvelkiler kendilerinden bize bir şeyler bırakmamış bulunuyorlar. Onun için biz de Proust'u, Gide'i, Stendhal'i okuyarak romana varmaya çalışacağız. Bizde daha roman henüz yok. Büyük hikâyeye gelince Peyami Safa, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu ile Nahit Sırrı'nın Kanlıca'nın Bir Yalısında isimli eserlerini tanıyorum. Biraz evvel de söylediğim gibi biz, Garbin büyüklerini okuyarak

romana varmaya çalışacağız!.. Biz varamazsak muhakkak varılacak, varılması lazım gelen bir merhalenin roman olduğunu bilecekler ortaya çıkacaktır. Romanın yazılmadığı yerde insanlar daha çok yaşıyorlar demektir ve hayat orada başlıbaşına bir roman demektir. Sular durulduğu zaman her şey başlayacaktır. Bekleyelim!..." [41]

Başka bir konuşmasında ise, yeni yazının eskisinden farkını şöyle açıklamıştır:

"Cemiyetimizin gelişmesiyle edebi telâkkiler değişiyor. Hatta ahlak telakkileri de değişiyor. Bugün eskiler diye adlandırılan yaşlı muharrirler, hayata, cemiyete yukarıdan bakarlardı. Hâlâ da öyledirler. Hayata karışmıyorlar. Yalnız tepeden seslenerek cemiyeti düzeltmek sevdasındalar. Bize gelince: Cemiyeti düzeltmek hususunda hiçbir iddiamız yok. Biz cemiyette insanlarımızla birlikte aynı hayatı yaşamak istiyoruz. Yeni edebiyatın yerle beraber olmasını, hatta çamura bulanmasını istiyoruz. Ben mahdut bir zümre için değil büyük kitle için yazıyorum. Fikrimce sanatkâr cemiyetin ham insanlarıyla meşgul olmalıdır. Olmuşlar zaten olmuş. Endişem onlara hoşça vakit geçirtmek değil, büyük kitleye hitap etmek, onları olgunlaştırmaktır.

Bir gün elbette onlar da okuyacaklar, onların da parası olacaktır. Bir de yaşlıların eserlerine bakın! Hayatla ne derece alakaları var? Gülden, bülbülden, Ada çamlarından, akşamlardan, kukla kahramanlardan, prenseslerden, süslü gemilerden, teşbihlerden bahseder dururlar. Oysa memle-

---

41) "Hececiler Yok", Konuşma, Kurun gazetesi, 24 Mart 1936; *Açık Hava Oteli*, 1980, s. 194-195.

kette yapılacak sayısız iş varken gözümüz hep dışarda. Hele bazı gazetelerin Hacca muharrir göndermelerine ne dersiniz! Gönderilecek muharrir varsa Mekke'ye değil, Anadolu'ya, daha doğrusu Şarka gönderilsin." [42]

Öykü konusundaki görüşleri

"Hikaye yazmak için oturduğum hiç vaki değildir. Hikâye yazmak içimden gelmeli ve sonra oturup yazmalıyım. Hikâyelerimi ekseri herkesin arasında, bir balıkçı kahvesinde ve evimde gece yarısından sonra annem uyurken yazarım.

Vak'alar yaşanmış değildir, onları ben hayalimde yaşatırım. Şahısların bazıları hayatta tanıdığım kimselerdir." [43]

Öyküde önem verdiği şeyleri belirten sözleri, onun sanatı ve özellikle de öykücülüğü bakımından önemlidir. Böyle bir duruma Oktay Akbal da *Şair Dostlarım* adlı kitabında değinmiştir. Buraya, başka bir yerden alıntı yapıyoruz: *"Bir bahar günü Sait Faik ve Orhan Veli ile birlikte yaptığımız bir Boğaz gezintisini hatırlıyorum. O gün Beykoz'a kadar gitmiştik. Vapurumuz küçücük bir şeydi. Üçümüz kenar sıralarda oturmuştuk. Bütün Anadolu iskelelerine uğrayanını aramış, ona binmiştik. Üsküdar'dan Beykoz'a kadar her iskelede Sait beni sınava çekmişti: 'Şu iskeleyi anlatmak gerekse neresinden başlarsın?' Anadoluhi-*

---

42) Sadettin Gökçepınar ile "Muharrir Neden Yetişmiyor", *Akşam* gazetesi, 11 Kasım 1949; *Açık Hava Oteli*. s. 181-182.

43) Güien Erdal, "Sait Faik'le son röportaj" *İzlerimiz* dergisi, 1954; *Açık Hava Oteli*, s. 204-205.

sar iskelesinin yanında küçük bir kahve vardır. Onun önünde durmuştuk. 'Haydi, dedi, mademki hikâyecisin, şu kahvede ilk gözüne çarpan nedir, söyle bakalım?' Baktım üç, dört kişi oturmuş, kâğıt oynuyor, kahve içiyor, duvarda birtakım renkli resimler. İran Şahı'nın Atatürk'le resmi falan. Bu resimleri belirtirim, dedim. Kızdı birden, 'Ulan, dedi, o kenarda tek başına oturan ihtiyar sakallı var ya, işte o hikâye be!' Gerçekten, denize doğru bir küçük ihtiyar oturmuştu. Yalnız, sıkıntılı bir hali vardı. Vapuru da değil, denizi de değil, kahvenin önündeki o pis suları seyrediyordu. Sait, yol boyunca, hep o ihtiyardan söz açtı, durdu." [44]

Sait Faik, farklı gözlemleri olan, onları öykülerine aktaran bir yazardı.

Sait Faik ve Gerçek

Sait Faik'te "gerçek" kavramı üzerinde dururken, her şeyden önce şunu belirtmeliyiz ki, o, bir filozof gibi fikir söylememiştir. Sözgelişi, *Bir Takım İnsanlar*'da *"Bir dost bulsam, onunla düşündüklerimi münakaşa edebilsem; ne iyi olurdu. Yalanı, gerçeği, iyiliği, fenalığı"* derken "gerçek" sözcüğünü daha çok "doğru" karşılığı olarak kullanmıştır. Buna karşılık, *Havada Bulut*'un bazı parçalarında ise, "bir durum, bir nesne veya bir nitelik olarak var olan" anlamında kullanmış bulunuyor.

"Çiftlik işine, bakkallığa yalnız özenmiş olduğu halde bu dostluk arzusunu bir de oluş haline

44) Oktay Akbal, "Anılarla Sait Faik", *Milliyet Sanat*, sayı: 32, 11 Mayıs 1973.

getirmek istemişti. İşte o zaman hakikatle karşı karşıya geliverdi. Hakikat insanlarda ve onlarla olacak münasebetlerde idi. Dost olmak istediği arkadaşı, bir müddet sonra, onun sırasının yanında yer almış, hemen her şey hakikat gibi olmuşken..." (Havada Bulut)

"Bazen, hakikaten bir dost gibi oluveriyordu ya arkadaşı" Sanıyoruz ki bu satırlarında Sait Faik, "var olan" gerçekten söz etmektedir.

Gerçek kolay kolay bulunamaz. Bulunmuş olsaydı bu kadar kavgalara, düşün çatışmalarına ne gerek kalırdı. Gerçeği bulmak için hep araştırılmalı, kavga etmelidir, etmek gerekiyor. Sait Faik de *"Hiç olmazsa bu kavgayı yapmalı ki, asıl hakikat dünyasını bulsun"* diyor *(Havada Bulut).*

Kumpanya'daki Kriz hikâyesinin kahramanı olan Necmi bir an silkinir düşüncelerinden, kafasında bazı şimşekler çakar, her şeyin aydınlandığını, içinin bütün karanlıklardan sıyrıldığını, nur içinde yüzdüğünü görür gibi olur. *Sevinç, heyecan, rüya, hakikatle karmakarışık bir dünyaya çıkmıştı. Acaba realite dedikleri şey bu muydu? Bu his, reelle temasın verdiği heyecandır, muhakkak odur, dedi. İçinde her şey var; yahut hiçbir şey yok"* Necmi'nin bu durumu ile Sait Faik, gerçeğin nasıl elle tutulmaz bir şey olduğunu ortaya koymuş olmuyor mu?

Sait Faik, gerçeği bulmak için kavga etmeli diyordu ya, Sait bir kavga adamı değildir. Kavga etmeli der, ama kendisi yapamaz bunu, yapmaz da. *"Büyük laflar söylemeden, hakikat budur, bile demeden, insan olduğumuzdan beri olagelen, bir başkasında kendimizi duyabildiğimiz, hatalarımızı ve meziyetlerimizi anlayabildiğimiz şeyi ya-*

palım: sevişelim" deyip geçer *(Tüneldeki Çocuk).* Gerçek ardında koşup yorulmanın gereği ne? Gerçek ne ise nedir, bize ne bundan.. *"Belki her şey hakikattir. Belki her kavgada bir hak, bir haklı ve bir haksız vardır. Fakat aşkta ne hak, ne haklı, ne haksız hatta ne de bir hakikat vardır. Onda yalnız bütün bunların yokluğundan var olan bir şey, güzellik vardır"* (agy.) Bu, Sait Faik için bir sonuç mudur, bir son söz müdür? *Tüneldeki Çocuk*'ta İnsanlığın Haline Doğru başlığı altındaki röportajlarında bazı gerçekleri ortaya çıkarma çabası içindedir. Sosyal sigortaların, sendikaların bulunmadığı ve yalnızca 3008 sayılı İş Kanunu'nun uygulandığı (gerçekte uygulanamadığı) sıralarda, Yedikule semtindeki deri fabrikalarına gitmiş ve bazı gerçekleri görmüş, yazılarında göstermişti. Fakat, bunlar biraz sertti. Denildiği üzere, "gerçek daima acıdır" Bu acı yazılar yüzünden Sait Faik'in de bazı acı gerçeklerle karşılaştığı anlaşılıyor. İşte, bunun sonunda, bunların sonunda bir kurtarıcı olarak sarılıyor aşka. Çünkü aşkta gerçek yoktur, ona göre. Ama, gene de aşkta gerçek olup olmadığı tartışılabilir.

Sait Faik, bir filozof değildir. Bu yüzden gerçek üstüne felsefe açısından eğilmesi istenemez, düşünülemez.

Oktay Akbal, son yıllarında yazdığı öykülerle ilgili olarak şu bilgileri vermiştir:

"Ölümünden önceki yıl içinde Sait hikâyede gerçekçiliğin aldığı tatsız etkiden usanmıştı. Yeni yetişen genç hikâyecileri bir salgın halini alan 'Lan'lı hikâyelerden kurtarmak, onlara yeni bir aydınlık yol açmak istiyordu. Bu istekle, ötedenberi içinde itilişini duyduğu bazı karanlık izle-

nimleri ışığa çıkartmak için *Alemdağ'da Var Bir Yılan* kitabında okuduğumuz o sürrealistvari denebilecek hikâyelerini yazdı."[45]

Sait Faik, Fahir Onger'e şunları söylemişti bir zamanlar:

"Ben tam müşahedeci realist bir muharrir gibi hikâyeye her hayatı, her insanı sokmak istemiyorum. Daha çok sevdiklerimi, sevebileceklerimi, sevmiş sandıklarımı yazmak istiyorum. Bu arada düşmanımı da ara sıra yazımın içine bilmeyerek sokuyordum. Şimdiyse böyle yazı yazmak istemem. Bilerek, düşmanımı bilerek, dostumu bilerek doğru müşahede ederek yazmak isterim. Ama muvaffak olamayacağım. Bunu da bilirim, ama böyle isterim."[46]

Sait Faik'in İnsanları

Sait Faik'in insanları deyince iki anlam üzerinde durmak gerekiyor. Birincisi, bu insanların kimler olduğu, ikincisi de bunların Sait Faik'çe nasıl anlatıldığıdır.

Sait Faik'in öykülerinde çeşitli insanlar yer alır. Balıkçılar, aylaklar, çiftçiler, öğretmenler, öğrenciler, ev kadınları, sokak kadınları bu arada sayılabilir. Ayrıca, çok değişik çocuk tipleri de görülür, öykülerinde. İnsanları, çevremizde yaşayan herhangi birileridir. İlk öykülerindeki dramatik yoğunluk içinde görülen insanları, sonraki öykülerinde olağan bir çevre içinde, olağan insanlar

45) Oktay Akbal, "Dostum Sait Faik," *Vatan*, 15 Mayıs 1955.
46) Fahir Onger, "Sait Faik'in Yaşantısı, Sanat ve Dünya Görüşü", *Eylem* dergisi, sayı: 16, Haziran 1965.

olarak verilmiştir. Gerçi, salt gözlemci, hiç mi hiç eyleme yatkın olmayan kişiler de görülür. Ama bunlar azınlıkta kalır. Kişilerinde kendinden birçok izler bulunmaktadır. Sanki, kendi üzerine eğiliyor, durgun ve hep aynı hızla akan bir ırmakta kendi gölgesini yakalamaya çalışıyor; kendi benliği denilen bu gizli özü yakalayabilmek için öfkelerini ve kızgınlıklarını gözlüyor ve bunları dışavurumlarla anlatıyor. Öykülerinin çoğunda, yarattığı kişiler yanında kendisi vardır, kendisini anlatır, kendisi söylenip durur. Sözgelişi, *Kayıp Aranıyor*'un kişisi Nevin, kadın olmasına karşın kendisinden birçok özellikler taşır. Nevin de kendisi gibi yalnızdır toplum içinde, mutluluğu aramaktadır, özgür bir yaşamı seçer. Sait Faik de bir yuva özlemi, bir aile özlemi içinde yapayalnız yaşamıştır. Toplumun, milyonlarca insanın içinde yalnızdır. Bu yalnızlık hemen bütün öykülerinde ve kişilerinin çoğunda görülür.

Sait Faik, kişilerinin portrelerini tam olarak vermez. Onlardaki çarpıcı bazı yönlere değinir. Bu değinme de çokluk parça parçadır. Anlatır, anlatır da gene kişisiyle ilgili bir iki söz söyler. Tıpkı, yaptığı portre resmi karşısında durup bir an bakan, sonra bir fırça vuruşuyla yeni bir renk katan, yeni bir çizgi ya da nokta koyan ressam gibidir. Fakat, onun kişileri toplumun içinden alınan kişiler ve portreleri de böyle kişilerin portreleri olduğundan, onları tanımakta güçlük çekmeyiz. "Kumpanya" adlı uzunöyküsünün tuluat sanatçıları, hemen akla gelen kalabalık bir örnektir. Sait Faik, bütün portrelerinde ilginç yönleri belirtmekle yetinir ve biz bunları kolayca tamamlar, hemen de tanıyıveririz. İçimizden kişileri aldığı ve portrelerini çizdiği için onlarda başkalarının

etkisi vardır diyemeyiz. Çünkü, kendisi, kendi gözlemlerine dayanarak onları yakalayıp çizmiştir. Bu durum, büyük insanlarda olduğu gibi çocuklarda da değişmez.

Sait Faik, çocuksu düşlerin yeşil cennetlerini aramaktan usanmayan bir sanatçıdır. Çocuk için her şey yeniliktir. Sait için de her şey bir yenilik ve güzellik olarak çıkar karşımıza. Dünyaya da hep çocuk gözleriyle bakmıştır. Çocuk tiplerinde başarılı olmasının bir nedeni de bu olmak gerekir. Çocuk gibi hareketlidir, düşler içindedir ve düşleri kırılınca hüzünlüdür hep. "Stelyanos Hrisopulos Gemisi" adh öykünün kahramanı Trifon gibi umut ve sevinç içinde yaşarken, gemisinin batırılması karşısında da onun gibi hüzünlenivermiş ve gemiyle birlikte batıp giden umutlarını seyretmiştir. Trifon, bir bakıma, kendisini en güzel yansıtan bir kişidir. "Babamın İkinci Evi"ndeki Emin, "İpekli Mendil"deki hırsız çocuk, "Bohça"daki cılız erkek çocukla "kırmızı turp kadar büyük memeleri, güneşten uçları sararmış saçları, yüzünün esmerliğine nazaran fevkalade beyaz, muntazam" ayakları olan evlatlık kız, "Kalorifer ve Bahar"daki Japon ve Hödük adları ile tanınan çocuklar, *Bir Takım İnsanlar*'da karşılaştığımız Melek, Mücahit, Odisya, İdris, "Projektörcü"nün Hasan'ı hemen akla geliveren çocuk tipleri, çocuk portreleridir.

Sait Faik, insanlarını kendi toplumsal çevreleri içinde yansıtır. Kendi çevreleri dışındaki insanlar, sudan çıkmış balıklar gibi garip ve nefes alamayan bir davranış içinde görünürler. Öykülerinde, toplumsal çevre gibi doğal çevre de yadırganmayacak bir anlatım içinde verilir ve böylece insanların yadırganmayan yaşamı yansıtılır. "Ha-

vuz Başı"nın insanları, gerek toplumsal ve gerekse doğal çevrelerinden uzaktır ve İstanbul'da yadırganan bir davranış içindedirler. Sait Faik, bu yadırganan çevreyi ve yadırgayanların iç yaşantılarını, iç yaşantının dışlanmasını, konuşmalarla da süsleyerek, çok güzel anlatmıştır.

Sait Faik'in, bir de masalsı kişiler diyebileceğimiz insanları vardır. Son yıllarda yazdığı gerçeküstücü öykülerindeki kişileri burada hemen anımsayabiliriz.

Sait Faik'in insanları çok çeşitli dinlerin ve anlayışların insanlarıdır. Sait Faik, böylece evrensel bir insana yönelmiştir denilebilir. Fakat, onların hepsi de ülkemizin insanlarıdır, bu toplumun insanlarıdır. Üstelik, Sait Faik'in insanları belirli bir coğrafya bölgesinde yaşayan insanlardır. Bunlar, Adapazarı, İzmit, Bursa çevresiyle İstanbul'da yaşayan insanlardır çoğunlukla. Bu coğrafyanın dışına pek az taşabilmiştir.

"O, bir sanatçı olarak, bireysel ve toplumsal dertlerin azabını çeken adamdır. Bireysel - kişisel dertlerin de toplumsal unsurlardan yoksun olduğu iddia edilemez. Bir gözlemci olarak bir toplum tablosu çizen bir şair, bunu eğlenmek, zevklenmek için yapmıyor herhalde. Ama bu tablonun içinde politika yokmuş, ideoloji yokmuş, aktif realizm yokmuş; eh, ne denir, herkesin yolu ayrı, her yiğidin bir yoğurt yiyişi var."[47]

Sait Faik'in öykülerini incelediğimizde, bu sözlerin onun sanatı için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz. O, kendini kendisinden, çevresinden uzak tutmuş değildi. Aksine, çevresindeki insan-

47) Behçet Necatigil, Bile / yazdım, birinci baskı, s. 90.

ların dertleriyle dertlenmiş, acıları ile acı çekmiştir. Pahalılığın yükünü o da duyumsamıştır. *Semaver*'de yer alan, ilk öykülerinden biri olan ve aynı adı taşıyan öyküsünde, belki yazınımızda ilk kez bir sanayi işçisinin yaşadığı ortamı, iş bulma sevincini vermişti. Öyküde acemilikler bulunabilir. Ama o yıllarda sanayi bile yoktu ülkemizde ve sanayi işçisi bir avuçtu. Sait Faik, bu olguyu görebilmişti; fabrikaları ve fabrikaların o yıllarda yerleştiği çevreyi iyi betimleyebilmişti.

Ceyhun Atuf Kansu da, Sait Faik'te insan sevgisi olduğunu belirttikten sonra, onun bu sevgisini büyük sanatçılarla şöyle bir karşılaştırır:

"Bütün büyük san'atkârlarda, dehalarda bu geniş insan sevgisine rastlıyoruz: Beethoven'in Dokuzuncu senfonisi bir insanlık senfonisidir. Şiller'in "Vilyam Tell"i, yalnız İsviçre kurtuluşunun dramı, efsanesi değil, insan değerinin, insan hürriyetinin hikâyesidir. "Orlean Kızı"ndaki Jan D'ark mistik duygusunun kahramanıdır.

Sait Faik'in bütün hikâyelerinde ben bu derin sevgiye rastladım."[48]

Vedat Günyol ise onun insanlık severliğini bizim büyük sanatçılarımızla karşılaştırır:

"Sait Faik'in başlangıç noktası insan sevgisidir. Bir insanı sevmekle başlar her şey, onun amentüsüdür. Başlangıç noktası diyorum, yanlış. Nokta değil, noktalar, sonsuza dek uzanan, sonu gelmeyen noktalar."[49]

---

48) Ceyhun Atuf Kansu, "Sait Faik", *Yeni Türk*, sayı: 79, Temmuz 1939.

49) Vedat Günyol, "Sıcak İnsan Sait Faik", *Sanat-Emeği*, sayı: 28, Haziran 1980.

Yaşar Kemal'e göre, "Salt yalnız bir tek insan tipini bağışlamazdı: Sömürücüleri. İnsanlara eza cefa eden sömürücü soyunu hiç bağışlamazdı. Bütün öfkesiyle onların üstüne saldırırdı. Diyeceğini ölçüp biçmeden, korkmadan, çekinmeden, o canım öfkesinin bütün hışmıyla, kötülerin yüzüne tükürüverirdi. Ve o hoşgörürlük, o sevgi peygamberi Sait bu insanlara gelince cin ifrit kesilirdi. Ama bu insanların hiç mi iyi yanları yoktu? Merhametleri, şefkatleri, çocuklarına, karılarına hiç mi sevgileri yoktu? Azıcık olsun hiç mi iyi yanları yoktu? Sait o yanlarını düşünmezdi bile. Veryansın ederdi, bütün hışmıyla yağdırırdı. Çok hikâyeleri bir öfkeden ibaret."[50]

Annesi bir konuşmasında, halktan insanlar gibi davranmayı ve giyinmeyi sevdiğini belirtmiş ve şu olayı anlatmıştır:

"Oğlum züppeleri ve giyim hastalarını hiç sevmezdi... Hatta ölümünden birkaç ay evvel, Sait her zamanki kıyafet ile otobüsle, Bursa'ya gitmişti. Döndüğü zaman, ilk defa olarak onu neşeli görüyordum. Hali tuhafıma gitti. Merak içinde:

– Ne oldu Said, dedim.

– Anne beni kasketle görünce herkes usta! usta! diye çağırdılar... Çok hoşuma gitti dedi."[51]

Sait Faik, toplumu oluşturan insanların üzerinde durduğu kadar toplum sorunları üzerinde durmamıştır. Karşılaştığı bazı olayların, bunda etkisi olabileceği doğaldır. Bu konuya yukarıda değinmiştik.

---

50) Yaşar Kemal, "Sait Faik", *Cumhuriyet*, 16 Mayıs 1960.
51) Metin Ergin, "Sait Faik'in Annesi Oğlunu Anlatıyor", *Cumhuriyet* gazetesi, 19 Eylül 1954.

Muhtar Körükçü *Lüzumsuz Adam* adlı kitabı üzerine yazdığı bir yazısında,

"Hikâyelerin bazısında cemiyet davalarına da dokunmuş. Ama bunu yaparken bakın şu cemiyetin haline.. bu ne rezalettir.. bunun değişmesi gerek diyen bir ukalâlığa kapılmıyor. İçtimai eserlerin en kötü tarafı olan bu dâvacılık, didaktiklik hevesine düşmemiş. Anlattığı diğer hikâyeler gibi, aşk ve âvarelik hikâyeleri gibi onlara da dokunmuş."[52] der.

Toplumsal sorunlar karşısında çekingen davransa da, gene de değinmiştir sorunlara. Çünkü, "1943 yılında, Sıkıyönetim Komutanı Başkanı generalin karşısında, 'Mavi dumanlı gözleri dolu dolu, sesi boğuk, boğazında bir düğümle' yer almıştı.[53] Bilindiği gibi, bundan sonra, bir süre yazmamaya karar vermişti ve yazmamıştı. Ama, gene de, *"Havada Bulut"*ta, özlediği dünyayı belirterek, toplumumuzun sorunlarını dolaylı da olsa herkese gösterebilmişti.

Sait Faik'in Öykülerinde Dinsel Öğeler

Sait Faik, Müslüman bir kentte doğmuş ve büyümüştür. İlköğrenimini mahalle okulunda yaptığını da biliyoruz. Onun doğup geliştiği yıllardaki bü hava, az çok onu da etkilemiş ve bunun izlerini öykülerine aktarmıştır. O okulda okurken hocaya yaptıkları muzipliği de bir öyküsünde an-

52) Muhtar Körükçü, "Lüzumsuz Adam Hakkında", *Varlık*. sayı: 335, Haziran 1948.

53) ME-Se-Şe, "Sait Faik Deyince" *Yeni İnsan*, sayı: 17, Mayıs, 1964. ("Komutanı Başkanı" tamlamasından ve unvanından bir anlam çıkarılamamıştır).

latmıştı. Rüyasında "cennetten insanları kovduran acayip bir yemiş" yediğini hatırladığını söylemesi de o havanın etkisini yansıtır *(Semaver)*. Semaver adlı öyküsü, "Sabah ezanı okundu" cümlesi ile başlar. Daha sonraları, yaşadığı çevrenin etkisiyle papazlardan, kiliselerden, Müslüman olmayan kişilerden de söz eder.

Sait Faik, Tanrı düşüncesi üzerinde fazla durmamıştır öykülerinde. Fakat, gene de belirli bir görüşü vardır. Tanrı ile ilgili ilk görüşünü Bir Vapur adlı öyküsünde de buluruz. Avrupa'ya giderken Tadla (sonradan Tan adıyla bizde çalışmıştır) vapurunda tanıdığı bir papaz, bir dostunu bir limanda bıraktığı ve perişan bir halde düşüncelere daldığı zaman yanına yaklaşır ve şunları söyler ona:

"Zevk, demişti, en uçucu şeydir, en hurdebinî delikten kaçan bir gazdır. Ve onun için değil midir ki, zevki mütemadiyen değiştirmek lazımdır. Fakat, her değiştirişin sonundaki bu melâle, hüzne, ıstıraba tahammül edilir mi? Evladım, yegâne saadet Allahtır." (Semaver)

Burada, bütün mutlulukların kaynağının Tanrı olduğu, mutlu olabilmek için Tanrının aranması gerektiğini belirten bir görüş var. Bu, ham sofular dışındaki gerçek din adamlarının görüşüdür. Mevlana bile, mutluluğu Tanrıya kavuşmakta görmüyor mu? Ölüm, onun için en büyük mutluluk kaynağı değil mi? Çünkü, ölümle Tanrıya, o büyük kaynağa erişilecektir. Sait Faik'in, çok genç yaşta bu olgunluğa varacağı düşünülemez. Durum böyle olunca, bu papaz olayının gerçek olduğunu söyleyebiliriz.

Mahalle Kahvesi'ndeki Söylendim Durdum adlı öyküsünde ise şunları yazmıştı:

"Bırak Allahı bir tarafa! O nasıl bizi sessizce bırakıp gittiyse, biz onu tekrar buluncaya, yahut büsbütün yoktur deyinceye kadar, o bizim işimize karışacağa benzemiyor."

Bu satırlarda ise Sait Faik'in Tanrı karşısındaki tutumunu buluyoruz.

Allah ve din, ham sofuların yüzünden değerini yitirmektedir. Bunlar, her yeniliğe düşmandır. Bugün binlercesine tanık olduğumuz bu gibi davranışlardan birini Sait Faik, *Şahmerdan*'daki Gaz Sobası adlı öyküde anlatır. Ham sofulardan biri, köy kahvesine getirilmiş gaz sobasını puta tapmaya benzetir:

"Puta tapmaya, dedi. Tövbe estağfurullah!... Namaz kılmazsınız, oruç tutmazsınız. Hatim indirmezsiniz, sonra da Recep'in gaz sobası neye benziyor diye sorarsınız, neye benzeyecek işte. Ona. Unuttuğunuz, bıraktığınız dinin yerini tuttuğuna göre imanınıza benziyor. Puta tapıyorsunuz artık siz. Kışın puta, yazın tembelliğe. (Şahmerdan)

Sanki, namaz kılmak ve oruç tutmakla Tanrı bulunacaktır. Bu öykünün kahramanı olan Recep, Kara Ahmet'in bu sözleri karşısında düşüncelere dalar. Kara Ahmet'e hak verir bir ara,

"Doğruydu. Gaz sobası ile din-i İslam arasında hemen hemen hiç fark yoktu.

Namaz kılınırken öbür dünyayı, cenneti, hurileri, kevser şarabını hayal etmekle gaz sobasının kırmızı, yeşil mikalarına bir esrar dalgası ile düşüp kendileri için olmayacak bir dünya düşünmek arasında ne fark olabilir?" (Şahmerdan)

Recep, dine inanmayan bir kişidir, Sait Faik'e göre. Ama o, dine inanmamış bir kişi değil de dinin uydurmalarına, hurafelerine, ham sofuların din görüşüne ve dinsel yalanlarına karşıdır:

"Yok derdi. Yok. Cennet, cehennem yok. Fakat hiçbir gün Allah yoktur dememişti. Dünyaya inanmıştı. Dünya ve dünyada var olan, kendisinin ulaşamayacağı bir cennette vardı. (Şahmerdan)

Öyle görünüyor ki, Recep'in görüşü, Sait Faik'in görüşüdür. Genellikle, Sait Faik, Tanrıyı yadsımaz. Gerçek mutluluk ona erişmektir. İnsanları sevmek, onlara hizmet edebilmek, gerçek bir insan olmak Tanrıya ulaşabilmenin yoludur. Ondaki insan sevgisinin bir nedeni, belki de en büyük ve başta gelen nedeni budur. İnsanları sevmeyen, onları aşağılayıp sömüren kişinin Tanrı ile ilgisi yoktur ve olamaz. Sait Faik, herhalde namaz kılmamış ve oruç da tutmamıştır; ama insanları sevmiş, onları aşağılamamıştır.

Sait Faik'in Coğrafyası

Sait Faik'in öykülerini okurken, onun, belirli bir coğrafya içinde kaldığını görürüz. Bu belirli coğrafya, bazı yazarlara göre, gene de çeşitlilik gösterir. Sözgelişi, Orhan Kemal, Çukurova ile İstanbul çevresindeki insanları ele almıştır. Sait Faki ise, ilk gençlik yıllarında öğrenim için gittiği Fransa'ya kadar bile uzanır.

Sait Faik'in coğrafyasında;

1) Adapazarı

2) Bursa

3) Grenoble

4) İstanbul kentlerinin insanlarını buluruz. Ancak, bu insanlar, bu kentlerin insanı olarak değerlendirilebilir mi yalnızca? Sait Faik'in insanı bir yere bağlanmalı mıdır? Bu yerde yaşayan insanı anlatırken de, yazarlar, o yaşanılan yerin ya da çevrenin görüntülerini ve yeradlarını da yazılarında anarlar. Bu anış, bir bakıma, insanın ayağını yere bastırmak, o yerle bağdaşmasının bulunup bulunmadığını belirtmek için yararlı olabilir.

Sait Faik, son yıllarda yöneldiği gerçeküstücü öykülerinde bile yaşanılan kenti (İstanbul'u) unutmamıştır. Yukarıya çıkardığımız ve dört kümede belirttiğimiz tabloya bakınca, Fransız insanını ve bu arada Grenoble'da öğrenci olarak bulunan Yugoslav ("İhtiyar Talebe") ve İsveçli kızları (aynı öykü) da buluruz. Ama onun insanı, daha çok yurdumuzun insanıdır.

İlk öykülerinde ve sonradan yazdığı bazı öykülerde ("Sakarya Balıkçısı" gibi) Adapazarı ve çevresinin görüntüleri ile insanlarını anlatır. Bazı yeradlarını (Sakarya, Tavuklar, Dokurcun suyu, Akyazı, Beşköprü vb.), balıkların yerel adlarını anar. Adapazarı, belki de en iyi olarak "Meserret Oteli" adlı öyküsünde anlatılır. Öykünün kişisi yabancı da olsa, belirli bir süre kalıp gitse de Adapazarı, bu öyküye sinmiştir, bu öyküde yaşamaktadır. Şunu hemen belirtelim ki, o öyküde ve daha başka öykülerde ("Orman ve Ev", "Beyaz Altın" gibi) yer alan Adapazarı, Sait Faik'in yaşadığı günlerin kentidir elbette. Ayrıca, *Medarı Maişet Motoru* (öbür adı *Bir Takım İnsanlar)* adlı romanının ikinci bölümü de Adapazarı'ndan kişiler

ve yerler yansıtır. *Kumpanya* adlı öyküsünün yazıldığı sıralarda Kocaeli ilinin ilçesi olan kasabayı şöyle anlatır bir kahramanın ağzından: *"A.. memleketin en büyük kazalarından birisidir. Nüfusu birçok vilayetlerden üstündür. Nefsi şehir 23-24 bin. Ahalisi uyanıktır. Yazın bilhassa gece hayatı ilerlemiştir. Zengini çoktur. Şu harp sıralarında her şey para ettiği için küçük arazi sahipleri, her türlü esnaf, nisbi bir refah içindedir."* Bilindiği gibi, bugün Adapazarı sanayi kurumlarının fazlalaşması oranında büyümektedir. *"Kasaba eski zamanlarda kaldırımsız, bakımsızdı. Meydanlarda çamurlar, sular birikirdi. Hele yüzlerce öküz arabasının yığıldığı meydanında geceleyin muhteşem bir opera havası eserdi. Türküler söylenir, masallar anlatılırdı" (Havuz Başı).*

Sait Faik, *Semaver*'de yer alan Babamın İkinci Evi, Bohça, Orman ve Ev, Düğün Gecesi, Üçüncü Mevki öykülerinde; *Sarnıç*'taki Beyaz Altın, Hancının Karısı, Lohusa, Davudun Anası adlı öykülerde ve *Şahmerdan*'daki Çelme, Mahpus adlı öyküler ve başkalarında Adapazarı'nı, Adapazarı çevresini ve insanlarını yansıtır. Bunlardan Beyaz Altın, Sarnıç, Çelme, Mahpus'da ve Az Şekerli'de yer alan İlk Okuyucu Mektubu adlı röportajda Birinci Dünya Savaşı sırasındaki Adapazarı'nı ve yaşamını buluruz.

Sait Faik, Adapazarı'na zaman zaman uğramıştır sonraları da. 1945 yersarsıntısından sonra geldiğinde, *Havada Bulut*'un İkinci Mektubunda şunları yazıyor: *"Her taraf toz toprak, moloz, çadır, sefalet içinde"* Sonra, yapılmakta olan evlerle ilgili dedikodular üzerine eğilmiş, o konudaki dertlerini anlatıyor.

Adapazarı'nın çeşitli yıllardaki hayatına, sosyal durumuna, kent olarak gelişmesine ilişkin satırlar buluyoruz Sait Faik'in öykülerinde. Meserret Oteli hâlâ yerindedir, Çark suyu, Sakarya gene akmaktadır. Köpeklerin dolaştığı kaldırımsız sokaklar pek yoktur bugün, ama gene de sokakları çamurludur Adapazarı'nın. Bu sokaklardan biri de onun adını taşıyor artık. Öykülerinde genişçe izler bulabildiğimiz Adapazarı'nda ondan kalan tek iz bu sokak adıdır diyebiliriz.

Bursa Lisesi öğrenciliği sırasındaki gözlemlerine ya da duyumsamalarına dayanan öykülerinde ("İpekli Mendil", "Zemberek", "Şehri Unutan Adam") ve bazı yazılarında ("Uçurtmalar", "Yağma") ve "Deliçay" adlı şiirinde Bursa'ya ilişkin bilgiler vardır. Uludağ eteklerindeki Bursa, ovaya inen yeşillikleri, suları ve yemyeşil ovası, Nilüfer çayı ile onun öykülerinde ve yazılarında yansır.

Bursa ve çevresi ile ilgili öykülerinin ve yazılarının sayısı oldukça azdır. Buna karşılık, Grenoble'da geçirdiği öğrencilik yıllarının gözlemlerine ve duyumsamalarına, yaşamına dayanan ve oradan yurda gidip gelirkenki gözlemlerinden yararlanarak yazdığı öyküler daha çoktur. *Semaver*'in "Benimle Beraber", "Seyahatten Dönenler" adlı bölümünde toplanan "Sevmek Korkusu", "Louvre'dan Çaldığım Heykel", "Robenson", özellikle de "İhtiyar Talebe", "Bir Vapur" ile *Sarnıç*'ta yer alan "Granula'da İtalyan Mahallesi" ve "Marsilya Limanı", *Kumpanya* adlı kitabında bulunan "Gauthare Cambazhanesi" bu gözlemlerle, orada ve yolda tanıdığı insanlarla doludur.

Adapazarı'ndan İstanbul'a geldikten sonra çok kısa süren İstanbul yaşamı, ona fazla bir katkıda bulunmamıştır. Sürgün öğrenci olarak gitti-

ği Bursa'nın o yıllardaki katkısı daha fazla olmuştur. Fransa dönüşü temelli oturduğu İstanbul ve Burgaz Adası, onun öykülerinin, yazılarının ve röportajlarının asıl çevresi olmuştur. İstanbul, birçok yöreleri ve çok çeşitli insanları ile gözlemlerini besleyen büyük kaynaktır. Öykülerinin ve yazılarının büyük çoğunluğu bu kaynağa dayanır. Uzun yıllar boyunca İstanbul dışına çıkmamıştır. *Medarı Maişet Motoru*'nun toplatılması üzerine hakkında açılan bir dava yüzünden bir kez Ankara'ya kadar gitmiş ve bu gezi ile ilgili gözlemlerini kullandığı bir öyküsünde Polatlı İstasyonuna Haymana İstasyonu deyip çıkmıştır.

Sait Faik'in kitaplarındaki yeradları ile bitki ve hayvan adları (özellikle balıklar) ve bazı eşyaların adlandırılması ilginç bir inceleme konusu olabilir. İstanbul, onun en büyük coğrafyasıdır. "Semaver" adh öykü ile başlayan İstanbul ve insanı, ölümüne kadar sürüp gitmiştir.

İstanbul'un Beyoğlu semti, Burgaz Adası, Sivri Ada, Galata, bazı bazı da Fatih ve Aksaray semtleri öykülerinin geçtiği yerlerdir. İstanbul'un sokakları, parkları, gazinoları, pastaneleri, meyhaneleri, hastaneleri, taşıtları, iskeleleri, caddeleri, denizi onun öykülerindeki yerlerdir. Olayları buralarda gösterir; kişileri buralarda yaşatır.

Burgaz Adası, onun öykücülüğünde önemli bir yer tutar. Yaşamının bir bölüğü de o Ada'da geçmiştir. İstanbul'un her yöresini anlatma olanağı olmadığına göre, bu bakımdan, Burgaz Adası ile ilgili olarak görüntüler vermek istiyoruz. Aynı zamanda, evlerinin bugün Sait Faik Müzesi ola-

rak kullanılmakta olması da böyle bir ayrıntıya girmekte bizi haklı çıkarmaktadır.[54]

Çevre Betimlemesi

Sait Faik, insanların yaşadığı, daha doğrusu kişilerinin yaşadığı çevreyi canlı ve renkli anlatırken İstanbul ya da Adapazarı dışında kalan doğayı da bütün canlılığı ve renkleri ile betimler. Burada, insansız doğa betimlemeleri üzerinde de durmak istiyorum.

Semaver'de yer alan ilk öykülerinden birinde, "Stelyanos Hrisopulos Gemisi"nde, oturduğu adanın kışını şöyle anlatır: *'Kış adanın sahillerine lodoslarla beraber gelirdi. Kocayemiş ağaçlarının çamlarla birleştiği Ada'nın lodos tarafında, hiçbir ev yoktur. Orada kocaman vahşi kayalar, tuhaf kuşlar ve derin uçurumlar vardır. Kalpazanlar kayasının üstünden lodos aştığı zaman, Ada'nın poyraz tarafındaki evlerinde sessiz bir hayat başlardı. Göçler gitmiş olurdu. Banyolar sökülmüş, köşkler küskün ve hayatsız dururdu. Küçük sandallar yer yer karaya çekilmiş bulunurdu.* Sait Faik, adanın kış yaşantısını böylece anlatır. O kuduran poyrazın uğultularını, doğanın insansızlığını, yabanıl kayalarla derin uçurumlarını, çamlarla sürekli yeşilliğini gösteriverir. Gürültülerden bunalanlar için sessiz bir cennet görüntüsüdür bu. Denizsiz bir doğa güzelliği düşünülebilir mi insan? O da, ormanı bile deniz gibi

---

54) Adapazarı ile ilgili geniş bilgi "Sait Faik'in Hikâyelerinde Adapazarı", *Türk Dili*, sayı: 165, Mayıs 1965; Burgaz ile ilgili geniş bilgi de "Sait Faik'in Öykülerinde Burgaz Adasından Görüntüler" *Oluşum* ve "Sait Faik'in Hikâyelerinde Ada", *Çağrı* dergisi, sayı: 40, Mayıs 1961 adlı yazılarımıza bakılabilir.

görür "Orman ve Ev" adlı öyküsünde: *"Haleplizadelerin ormanı Dokurcun suyunun buz gibi sularından aldığı kuvvetle büyüyen levent kavaklardan başlar; sırasıyla meşe, ayva, köknar ve çamlarla biterdi. Tam bin dört yüz metreye çıkan bir dağın tepesindeki kırmızı derili kayalara varıncaya kadar bu orman bir denizdi. Kavakların tepesinde, sergüzeşt arayan köy çocukları, bir transatlantiğin yolcuları yere bıraktıkları zaman sığ ve berrak denizlerde derinliğin acayip renk ve balıklarını, ziyanın suyun içinde yaptığı helezonları nasıl seyrederlerse, Dokurcun suyunu ve çimenleri, kavakların tepesinden öyle seyrederlerdi."* İçimizdeki ürpertileri alıp götüren Sait Faik, Geyve Boğazını anlatırken duyduğu ürpertiyi de aktarır: *"Geyve Boğazının kayalıkları dibinde birer eşkıya, bazen birer kahraman, hayaletler, insanlar, silahlar ve bombalar, bir çete gizlidir. Bu kayalarda vahşi keçilere, yabankedilerine tesadüf etmezsek hayret etmelidir. Küçük bir su, bu dekorun gizli, görünmez kahramanlarına, eşkıyalarına, yabanhayvanlarına ses verir. Küçük, masum derelerin kızıl tüylü kayaların dibinde cengâver şarkıları söylediği akşam zamanı gelmişti."*

Bu son cümle, Boğazın korkunçluğunu daha da arttırır: Hem cengâverler vardır oralarda hem de akşam olup karanlık basmaktadır. Bu somut görüntüler yanında, gidip görmediği yerlerin düşsel görüntülerini, soyut görüntülerini de "Robenson" öyküsünde buluruz. *"Yuvarlak dünyanın üstünde isimlerini bilmediğimiz fiyorlar, kanallar ve limanlar"*dan söz eder. "İhtiyar Talebe"de ise, *"Bir muhabbet kadar suçsuz, karlı ova"*yı çizer; *"Uzakta köyler, ışıklar, zenginsiz fakirsiz bir kış. Zenginsiz fakirsiz şehirler, kasabalar, köyler"* vardır bu ovada. Bu büyük ve ak yalnızlık korkunç

görünmez bize, bu görüntüye yazın sıcaklığını, "kumral günler"in umudunu katmış gibidir. Sait Faik'in öykülerinde doğa betimlemeleri için birbirinden güzel pek çok örnek vardır.

Konular

Öyküde konu olmaz mı? Elbette olur. Bizim öykü geleneğimizde konu baş yeri alır. Batı yazarlarının birçoğunda da bu böyledir, ilk örneklerin batıdan alınması yüzünden, bizde de "konusuz öykü olmaz" yargısı uzun süre egemen olmuştur. Sait Faik'in ilk öykülerinde, sonraki yıllarda yazdığı bazı öykülerinde konunun ağırlığı görülür. Ama onun öykülerinde konu ikinci plandadır. Salâh Birsel, "Sait Faik Üzerine" adlı yazısında, "O, hikâyeden konuyu kaldıran, konunun çok önemsiz bir şey olduğunu bize hatırlatan, öğreten sanatçıdır. Avrupa resminde Cezanne neyse bizim hikâyemizde de Sait Faik odur" demiştir.[55]

Sait Faik konularını yaşamından ve çevresinden almıştır. Yaşamı, toplumdan soyutlanamaz; çevresi de öyle. Öykülerinde, yaşadığı günlerin içindeki insanın ağırlığını duyduğu baskıların, acıların ipuçlarını buluruz. Bugünkü deyimiyle onu bir devrimci yazar olarak adlandıramayız belki. Ama onun, devrimciler gibi, insan gerçeğine vardığını söyleyebilir miyiz? "İnsanı sevmekle başlar her şey" diyen bir yazardı o. "Çelme" adlı öyküsünden ötürü bile hakkında kovuşturma açılmıştı. *Medarı Maişet Motoru*, hiç yoktan toplatılmıştı. Bu olaylardan sonra, sanatını daha yumu-

55) Salâh Birsel, "Sait Faik Üzerine" *Meşale* (Gaziantep), sayı: 3, Nisan 1955.

şak bir deyişle sürdürmeyi yeğ tutmuştu. Kavga adamı değildi ve olamamıştı. Ama toplumsal sanata yönelikti. Yalnızca sözcüklerin "saltanatını ve sefasını sürmek isteyen" sanatçılardan değildi.

Öykülerindeki bazı konular yüzünden sıkıntıya düştüğü bilinmektedir. Belki de bu nedenle, konuyu kaldırmıştır öyküden diyebiliriz. Ama, hiç konusuz öykü de düşünülemez elbette. Onun da öykülerinde konu hiç yoktur diyemeyiz.

Olcay Önertoy, "Bir İstanbul Hikâyecisi: Sait Faik" adlı yazısında, öykülerindeki özelliklerden söz ederken, konuyla ilgili olarak şunları yazmıştır:

"Sait Faik'in hikâyelerinde ilk göze çarpan özellik konu çeşitliliğidir. İşlediği konuları:

a) İnsan ve toplum

b) İnsan ve tabiat

c) Psikolojik konular olmak üzere üç grupta toplayabiliriz."[56]

Böyle bir kümelendirme, konuları bakımından kabul edilebilir bir uygulama olur. Önertoy'un "insan ve toplum" kümesine, onun öykülerinden birçok alıntı yapılarak örnekleme yoluna gidilebilir. Sözgelişi, "Çarşıya İnemem" adlı öyküsünde, toplumdaki yasaklara değinmiştir.

"Kumpanya" adlı uzun öyküsünde, toplumdaki değerler ve değerlendirmeleri anlatır.

Birçok öyküsünde, toplum içindeki kötülüklere, "Kriz" adlı öyküsünde de insanların gelişme-

56) Olcay Önertoy, *Hisar* dergisi, sayı: 29, Mayıs 1966.

mişliğine ve toplum içindeki yabanıllıklarına değinmiştir.

"Karidesçinin Evi" adlı öyküsünde kötü bir toplum tablosu çizer, "Madem ki insanlar, dünyayı bu şekle sokacak kadar düşürmüşler"dir.

Toplumun bu durumu, toplumu oluşturan insanların aşağılığı karşısında bunalır ve özlediği dünyayı da bazı öykülerinde belirtmeye çalışır. Bunlardan biri, "Büyük Hayaller Kuralım" adını taşır. O öyküsünde büyük düşlerini anlatır.

Gene *Havada Bulut*'ta yer alan "Ay Işığı" adlı öyküsünde, haksızlıkların olmadığı bir dünya özlemini dile getirir. Bu, onun dünya görüşünü de yansıtır. Bu dünya, içinde yaşadığı yıllarda olduğu gibi bugün için de düşsel bir dünyadır. Belki ileride kurulabilecek bu dünyayı betimlemiştir.

İnsan - doğa ilişkilerine de birçok öyküsünde yer vermiştir. Deniz insanlarının yaşantısı, haksızlıklar karşısındaki davranışları, denizle savaşımları, doğanın insanlar tarafından acımasızca sömürülmesi bu arada anılabilir. "Son Kuşlar" adlı öyküsünde, bugün çevre sorunları olarak geniş kitleleri ilgilendiren ve bilimsel yoldan çözümler aranan soruna değinmiştir. Sait Faik, belki de, bu konuya ilk eğilen sanatçıdır. Bir yandan kuşların öldürülmesi, öte yandan doğal çimenlerin bozulup bahçelere taşınması karşısında dertlenir. "Haritada Bir Nokta" adlı öyküsünde doğa ile ilgili güzel betimlemeler yer alır.

"Hişt! Hişt!" adlı öyküsünde, yine doğayı bütün güzellikleri ile anlatır. "Otların yeşil olması, denizin mavi olması, gökyüzünün bulutsuz olması" karşısında yaşama sevinci duyar. "Yolun kenarındaki daha boyunu bosunu almamış taze deve-

dikenleriyle karabaşlar erik lezzetinde" bir bakışla bakarlar. "Gökten bir kuş hişt, hişt ederek geçmiştir." Hep hişt hişt sesini duyar. "Kameriyeli Mezar"da da doğanın güzelliğini yansıtır bize. Ama aşağıdaki köyde, "Şişe, cam, tabak artıkları" parıldamaktadır o günlerde bile.

"Sivri Ada Geceleri"nde, doğanın insanlara etiğini, insanlarla nasıl cebelleştiğini anlatmıştır.

Sait Faik'in konuları özetle, sevgi, korku, ölüm, iç çatışma gibi insana dönük yönler; deniz ve balık, balıkçılık ve balıkçılar, su basması, hastalık gibi doğa ve insan ilişkileri; kumar, karaborsa, tiyatro, kiracılık - ev sahipliği, kavga gibi toplumsal bazı durumlar; kentler, İstanbul, Adapazarı, toprak, doğa gibi çevreler; sanat, yazı yazma gibi bazı olaylar; insanlara özgü aylaklık, sonradan görmelik gibi durumlar, yaşamak için verilen savaşım ve özellikle ekmek parası yer almaktadır diyebiliriz. Sait Faik, bütün konularında insana yer vermiştir ve bu bakımdan asıl konusu insan ve insan sevgisidir de diyebiliriz. Bu insan sevgisi doğaya, insana ve hayvanlara dönüktür. Onun öykülerinde insandan uzak bir doğa düşünülemez. Bu özellikleriyle dünyanın her yanındaki okura seslenebilen bir yazardır Sait Faik.

YAPITLARI

Sait Faik'in, 1936'da yayımlanmaya başlayan kitapları, 1970'e dek 20'ye ulaşmıştır. Ancak bu tarihten başlayarak Bilgi Yayınevi'nce yapılan yeni düzenlemeyle kitapların kimisi, oylumları, yayın tarihleri, konu bütünlükleri düşünülerek bir araya getirilmiştir. "Sait Faik / Bütün Eserleri" adını taşıyan bu dizi, 1989'da 15 kitapta tamamlanmış bulunmaktadır. Dizide yer alan kitaplar şu sıra ve adlarla yayımlanmıştır:

1 - Semaver/Sarnıç
2 - Şahmerdan/Lüzumsuz Adam
3 - Medarı Maişet Motoru
4 - Mahalle Kahvesi/Havada Bulut
5 - Kumpanya/Kayıp Aranıyor
6 - Havuz Başı/Son Kuşlar
7 - Alemdağda Var Bir Yılan/Az Şekerli
8 - Tüneldeki Çocuk/Mahkeme Kapısı
9 - Balıkçının Ölümü/Yaşasın Edebiyat
10 - Açık Hava Oteli/Konuşmalar/Mektuplar
11 - Müthiş Bir Tren/Çeviriler/Uyarlamalar
12 - Yaşamak Hırsı
13 - Şimdi Sevişme Vakti (Şiirler)

14 - Sevgiliye Mektup

15 Bitmemiş Senfoni ve Sait Faik Kaynakçası.

Burada, son düzenlemede bir araya getirilen kitapların, ilk yayın tarihlerini belirterek, ayrı ayrı ele alacağız.

1) Semaver (1936)

Sait Faik'in kimi mektuplarından anlıyoruz ki, bu kitap 1936 Nisanında, yanlışlarla dolu olarak yayımlanmıştır. Sait Faik, bu kitabına ilk öyküsü "İpekli Mendil"i de almıştır. Kitaptaki öyküler üç bölümde ele alınabilir. İlk bölümde, çoğu Adapazarı çevresiyle ilgili Adapazarı ve Bursa öyküleri yer almaktadır. Bunlarda, o günlerdeki öykücülüğümüzün ve öykücülerimizin izleri görülür, çevre betimlemesine geniş yer verilir, insanlar daha derli topludur ve öyküler şaşırtıcı bir sonla biter. Çocukluğu ve çocukluğunun geçtiği kırlar, ormanlar genişçe yer alır bunlarda. "Meserret Oteli" gibi, daha sonraki öykülerinin başlangıcıdır diyebileceğimiz bir öyküyle "Babamın İkinci Evi", "İpekli Mendil", "Kıskançlık", "Bohça", "Orman ve Ev", "Düğün Gecesi" adlı öyküler de bu bölümdedir.

Kitabın ikinci bölümüne giren öyküler daha çok İstanbul'daki yaşamından ve gözlemlerinden çıkarılmıştır. Kitaba adını veren "Semaver"de, bir fabrika işçisinin öyküsü anlatılır. Öyle sanıyoruz ki, bu öykü, Grenoble'da gözlediği Fransız işçi yaşamından esinlenerek yazılmıştır. Yalnız ve küçük insanların öyküsü de diyebileceğimiz bu öykünün yanına, gene yalnız ve küçük insanların

düşlerle karışık mutluluklarını ve hüzünlerini anlatan "Stelyanos Hrisopulos Gemisi"ni koyabiliriz. Güzel, yalın ve akıcı dille anlatılan bu mutluluk düşlerinin öyküsü Sait Faik'e ün sağlayan öykülerinin ilkidir. Doğa ve denize karşı yaşam, geçim kavgası veren insanların öyküsü olan "Bir Kıyının Dört Hikâyesi" de aynı düşsellik içindedir. "Şehri Unutan Adam"la "Üçüncü Mevki" de bu bölüme girecek öykülerdir.

Kitabın üçüncü bölümünde (aslında ayrı bir ikinci bölümdedir bu öyküler), Fransa'daki yaşamından alınmış izlenimlerle ve anılarla dolu "Sevmek Korkusu", "Louvre'dan Çaldığım Heykel", "Robenson", "İhtiyar Talebe", "Bir Vapur" ve "Bir Kadın" adlı öyküler yer alır. Sevgi, insan ve yapıtı gibi bazı temel konuları işleyen bu öykülerde Sait'in Grenoble'daki yaşamının yankılarını buluruz.

Sarnıç (1939)

112 sayfadan oluşan ilk baskısı, büyük boydur. *Semaver*'e alınmayan ilk öyküler yer alır bu kitapta.

Adapazarı ve Bursa izlenimleriyle örülü öyküleri "Sarnıç", "Beyaz Altın", "Hancının Karısı", "Lohusa", "Ormanda Uyku", "Gaz Sobası", "Davudun Anası" bu bölüğe girer. Bunlarda, toplumdaki aksayan yönlere, insanlar arasındaki göreneklere değinir. Daha çok gözlemlerini öyküleştirdiği görülür.

İkinci bölüğe giren öyküleri gene İstanbul'la ilgilidir. Bir çocuk saflığı ile gözlediği insanlar ve olaylar öyküleştirilir bunlarda. "Kalorifer ve Ba-

har" gibi toplumsal bir öze dönük öyküyle "Bir Karpuz Sergisi", "Mavnalar", "Gece İşi", "Kimkime", "Park" ve o zaman yadırganan insanları öyküleştirdiği "Plaj İnsanları" bu kümeye girer.

Yurtdışındaki izlenimlerinden oluşan "Granula'da İtalyan Mahallesi" ve "Marsilya Limanı" adlı iki öykü ise üçüncü kümeyi oluşturur.

Sait Faik, ikinci kümeye giren öyküleriyle, yeni bir anlatıma, yeni bir öykü biçimine yöneldiğini göstermektedir.

2) Şahmerdan (1940)

Bu kitapta Anadolu'ya, özellikle Doğu Anadolu'ya açılan düşsel bazı öykülerle, yukarıda andıklarımıza benzerleri görülür. "Çöpçü Ahmet", "Köye Gönderilen Eşek" iki örnektir. Adapazarı ve Bursa izlenimlerinden oluşan öyküler ise "Çelme", "Mahpus", "Zemberek", "Köy Hocası ile Sığırtmaç" adını taşıyanlardır. Kitabın öbür **14** öyküsü ise İstanbul izlenimlerinden yaratılmıştır. Sait Faik, bu kitabındaki öykülerde ve özellikle üçüncü kümeye girenlerde, klasik öykü anlayışını kırmakta, konusuz öyküler yazma yoluna girmektedir. Düzenden, yoğunluktan uzak, tiplerden çok anlık izlenimlere dönük öykülerdir bunlar. Bu anlayışın ilk örnekleri olarak, bu kitaptaki "Şahmerdan", "Kaşık Adasında", "Bir Define Arayıcısı", "Krallık", "Çöpçü Ahmet", "Alt Kamara", "Beyaz Pantolon", "Garson" ve "Bir Takım İnsanlar" sayılabilir.

Lüzumsuz Adam (1948)

Bu kitap, yepyeni bir öykü yazarlığına yönelişin sayısız örneklerini verir. Alışılmış öykü anla-

yışı bir yana bırakılmış, dil ve anlatım kendine özgüleşmiş, geniş halk kitlelerinin yaşamını verme yolundaki çalışmalarla bu halkın kendine özgü deyimleri, argosu bir bütün halinde öyküye girmeye başlamıştır. Anlatımda, halk anlatıcılığının izleri de görülmeye başlar. Kitaptaki öykülerin hepsi de İstanbul yaşamı ile ilgilidir. Artık olaylar iyice ikinci plana itilmiş, Sait Faik'in çağrışımlara, duygulanmalara, düşüncelere dayanan öyküleri ortaya çıkmıştır. Kendini bir gereksiz adam görme duyguları odağında gelişen bu öykülerde, insanların iç dünyalarına da ayna tutulmaktadır.

Bu kitabında, yaşamının sonlarına doğru yazmaya başladığı gerçeküstücü öykülere ilk örnek olarak gösterilebilecek olanların bulunduğunu söyleyebiliriz; "İp Meselesi" bunlardan biridir.

3) Medarı Maişet Motoru (1944)*

Bu kitabı bir roman denemesidir. Ancak, örgü bakımından roman dememiz mümkün değildir. Oldukça dağınık bir anlatımı vardır, olayların birbiriyle bağlantılarında tam bir sağlamlık görülmemektedir. Olayların, Adapazarı'yla Ada ve İstanbul üçgeni içinde geçtiğini söyleyeceğimiz bu kitabında, Sait Faik'in gene şiirli anlatımını buluruz. Berber Kir Dimitro, aylak Kondos Ali Rıza, kızı Melek ve başka çocukların yaşamından ve Melek'in, bir kadın berberi olarak yetişmesinden oluşan bir olaylar zinciri görülür. Kitabın ikinci

---

Medari Maişet Motoru'nun 1952 ve 1965'te ikinci ve üçüncü baskıları "Bir Takım İnsanlar" adıyla yapıldı. 1970'teki 4. basımda yeniden ilk adına dönüldü.

bölümündeki üniversite öğrencisi Fahri –biraz kendisidir bu– ile Adapazarı'na gideriz ve oradan görüntüleri izleriz. Üçüncü bölümde, Melek'in berber dükkânının açılışını okuruz. Fahri de –bu bölümde Necmi diye geçer– bu açılışa katılır. Bu bölüm, kendi yaşamlarını sürdüren çocukların artık bu yaşamdan sıyrılıp birer sorumluluk yüklenmelerini ve birer meslek sahibi olmalarını anlatır. Sait Faik, ilginç çocuk tipleri çizer ve bunların biraz içgüdüsel, biraz da filmlerden doğan, maceralarını anlatır.

4) Mahalle Kahvesi (1950)

Bu kitabındaki öyküler, *Lüzumsuz Adam*'dakilerin havasındadır. Sait Faik, sokakta gördüğü insanlara iyice bakıp gördüklerinden sonrasını kafasında yaşatıp öyküleştirmeye yönelir. Bazı öyküleri, ilk yıllarındaki yazma biçimini sürdürür ve bir ikisi Adapazarı yaşamına (Sakarya Balıkçısı) dönük bulunur ise de hemen hepsi İstanbul sokaklarındaki insanların ve özellikle kendisinin öyküsüdür. Sokakta gördüğü insanların yaşamını düşleyerek yazdığı öykülere "Kınalı Adada Bir Ev", allegoriler dünyasına yönelişine "Sinağrit Baba", yaşama bağlanma ve kopma savaşına da "İzmir'e" adlı öyküleri örnek olarak gösterilebilir. "Söylendim Durdum" ve "Sinağrit Baba" öyküleri, bir bakıma, çevresiyle, çevresindeki insanlarla olduğu kadar kendi kendisiyle de bir hesaplaşmanın öyküleridir.

Havada Bulut (1951)

Bazılarına göre roman sayılan *Havada Bu-*

lut, birbirine bağlı öykülerden oluşan bir kitaptır bize göre. Sait Faik, bu kitabındaki birbirine bağlı görünen öykülerinde, İkinci Dünya Savaşı yıllarında Beyoğlu'nda aylak gezen, bohem yaşamı sürdüren bir öğrencinin dünyayı umursamayan, sevilere ve cinsel ilişkilere dönük maceralarını anlatır. Bu öykülerde, genel çizginin dışında bir hava bulmaktayız.

5) Kumpanya (1951)

Üç uzun öykünün yer aldığı bu kitabında, kitaba adını veren öyküde tuluat tiyatrolarımızın ve bunları oluşturan kişilerin yaşamı, bütün yönleriyle, belgesel bir nitelik de taşıyan yönleriyle anlatılır. Sait Faik, eski öykücülük anlayışı içinde ele aldığı bu konuda başarılı bir düzen kurmuş ve kişileri de ilginç yönleriyle calandırmış, tuluat kumpanyalarının bir kentin yaşamındaki yankılarını ve yansımalarını vermiştir. "Kriz" adlı öyküde toplumsal eleştiriye, insanın değeri üzerinde bazı tartışmalara yer verir. Bu da öbürleri gibi eski günlerden kalan öyküdür. "Gauthar Cambazhanesi" de Grenoble yaşamından alınmış görüntüler ve izlenimlerle örülmüştür.

Kayıp Aranıyor (1953)

Eski konsoloslardan Vildan Beyin kızı Nevin'in maceralı yaşamı içinde yalansız, dolansız, içten, özgür bir yaşayışı özleyen; çevresine, törelere önem vermeyen yaşamını buluruz. Bu, biraz da mutluluğu arayan Sait Faik'in yaşamıdır ve Nevin, bir bakıma, dişi bir Sait Faik'tir. Nevin, bulamadığı mutluluk ardında geçen yaşamından ka-

yıplara karışarak uzaklaşır. Sait Faik de ölümle uzaklaşmıştır bu arayıştan.

Kitap, bir roman mıdır, uzun öykü müdür? Ne olursa olsun, buradaki kişiler, Sait Faik'in kişileridir ve onların daha uzun bir saptama içindeki durumlarıdır. Bazı aykırı düşüncelerine karşı, Sait Faik'in genel havasına uygun düşen bu kitapta bazı boşluklar da görülmektedir. Ancak kitap, onun bazı kişisel düşüncelerini ve saplantılarını anlattığı kadar, çevresindeki gerçekleri de ortaya koymaktadır.

6) Havuz Başı (1951)

Bu kitabındaki öykülerde de bir iç dökme, kendini anlatma havası buluyoruz. Zaman zaman çocukluk anılarının unutulmaz cennetine yönelik ve Adapazarı yaşamı içinden, duyduklarından yaratılmış öyküleri yanında, yarım kalmış izlenimini veren öykülerle, birer gözlem düzeyinde kalmış olanlar da bu kitapta yer alır. Son yıllardaki gelişme zinciri içinde birer halka gibi sayılacak olanlar arasında "Çatışma" önemli bir yer tutar. Topluma dönük bir öyküsü de "Sur Dışında Hayat"tır. Bu arada, unutulmayacak bir kişi olarak karşımıza çıkan kimi tipler de görülür bu kitabında.

Son Kuşlar (1952)

Bu kitabında öykülerin çoğu onun gerçek öykü anlayışının örnekleri olarak gösterilebilir. İçlerinde röportajların bulunduğunu da söyleyebiliriz. (Sözgelişi, "Radyoaktiviteli – Röportajlı Hikâ-

ye"). Fakat Sait Faik, bu öykülerde insanların alınyazılarıyla bir savaş içindedir. Yaşanmış anılardan, edintilerden duyulan pişmanlıklar, geçip giden günlere duyulan özlem, gelecekten korku bir iç dökme havası içinde öyküleşmiştir bu kitapta. Koca kentin gürültüsünden, dağdağasından, pisliklerinden uzakta kendini dinler ve bu ortam içindeki düşüncelerini, yalnızlığını, unutulmuşluğunu "Bir Kaya Parçası Gibi" adlı öyküsünde anlatır. Gerçeküstücü öykülerinin en güzellerinden olan "Kırlangıç Yuvasındaki Kadın" da bu kitabında yer alır. "Türk Ülkesi", "Sivriada Geceleri" ve "Sivriada Sabahı", sığınacağı yerleri gösteren öyküleridir.

7) Alemdağda Var Bir Yılan (1954)

Ölümünden önce yayımlanan son kitabıdır. Sait Faik yalnızlığını, milyonlar içindeki yalnızlığını anlatır. Toplumu eleştirmeye dönük "Bir Hastalık", "Rıza Milyon - er" gibi öyküleri olmasına karşın, genellikle gerçeküstücü bir anlatım içindedir. "Öyle Bir Hikâye", "Yalnızlığın Yarattığı İnsan", "Alemdağda Var Bir Yılan", "Pançonun Rüyası" ve "Yılan Uykusu" adlı öyküler buna örnek olarak belirtilebilir. "Hişt, Hişt!" gibi, "Dülger Balığının Ölümü" gibi doğanın kucağındaki insanın ve canlıların yaşamını çok güzel bir anlatım içinde verir, yaşam savaşımını, ürperişleri sanatçı sezişinin ve gücünün bütün yoğunluğu ile ortaya koyar.

Az Şekerli (1954)

Sait Faik'in ölümünden sonra yayımlanan ki-

tapta son yazdığı öykülerle eski yıllarda yayımlanmış bazı öyküleri ve röportajları yer alır. Özellikle "Battaniye", "G...", "Hikâye Peşinde" ve "Kalinikhta" gibi üzerinde durulması gereken öykülerini anmalıyız. Bunlarda, ölüme yaklaştığını sezen bir sanatçının bekleyişi, yaşam yasasına boyun eğişin, ona teslimiyetin ağır havasını buluruz. Zaman zaman başkaldırma, zaman zaman kendini bırakış, öykülerin örgüsü içinde karşımıza çıkar ve onun yaşam savaşının acıklı anılarını izleriz böylece.

8) Tüneldeki Çocuk (1955)

Bu kitapta da eski bazı öyküleri ile röportajlar bulunmaktadır. Özellikle "Tüneldeki Çocuk" ile "Bin Dört Yüz Yetmiş Altı Nikel Kuruşun Hikâyesi" adlı öyküleri anmahyız.

Mahkeme Kapısı (1956)

Bu kitabında, bir ara yaptığı röportaj yazarlığının ürünleri yer almıştır. Sanırım ki röportaj yazarlığımız üzerinde duracaklar için, kitaptaki örnekler önemli bir aşamanın ürünleridir.

9) Balıkçının Ölümü/
Yaşasın Edebiyat (1977)

Tarafımızdan baskıya hazırlanan bu kitabın ilk baskısı ile 1981 tarihli ikinci baskısı arasında bazı düzenleme farkları vardır. Asıl baskı olarak ikinci baskı kabul edilmelidir. Buna göre, dergilerde kalan **15** öyküsü *Balıkçının Ölümü* bölümünde, 30 yazısı da *Yaşasın Edebiyat* bölümünde

toplanmıştır. Yazılar, Sait Faik'in çeşitli konulardaki görüşlerini yansıtmaktadır.

10) Açık Hava Oteli/Konuşmalar - Mektuplar (1980)

Tarafımızdan baskıya hazırlanan bu kitap da iki ayrı kitap olarak değerlendirilmelidir. *Açık Hava Oteli* bölümünde, önceki kitaplarına girmemiş röportajları toplanmıştır (Bilindiği gibi bazı röportajları önceki derleme kitaplarda yer almıştır). Kitabın sunuş yazısında, röportajlarının değerlendirilmesi yapılmıştır. İkinci bölüm *Konuşmalar - Mektuplar* olup kendisiyle yapılmış 15 konuşma ile 16 mektubundan oluşmaktadır. Konuşmaları, çeşitli konularda yapılmış olup değişik konulardaki görüşlerini yansıtmaktadır.

Kitaba alınan röportajların sayısı, 23'tür.

11) Müthiş Bir Tren (1981)

Sait Faik'in çeviri ve uyarlama öykülerini toplayan bu kitap da tarafımızdan hazırlanmıştır baskıya. Çevirileri üzerine yaptığımız bir değerlendirmenin de bulunduğu bu kitabın birinci bölümünde 6 çeviri öykü, ikinci bölümünde ise 9 uyarlama öykü toplanmıştır. Bu uyarlama öykülerden bazıları, yukarıda andığımız kitaplarının bazılarına kendi öyküsüymüş gibi alınmıştır. Oysa, bunların yayımlandığı *Yediğin* dergisinde bunların üzerinde "nakleden" deyimi vardır. Bu öyküler, daha önce, *Balıkçının Ölümü / Yaşasın Edebiyat* adlı kitapta bir bölüm oluşturuyordu. Sonradan, çeviri öykülerle birlikte bir ciltte toplanması uygun bulunmuştur.

12) Yaşamak Hırşı (1954)

George Simenon'dan yaptığı bu çeviri üzerinde pek az durulmuş ve bütün yapıtlarını kapsayan dizilerde de yeniden yayımlanmamıştır. Sait Faik, bu çeviride, bir yandan çevirideki gücünü, öte yandan da çeviri yapılırken kullanılacak dilin ne olduğunu göstermiştir. Ancak, kendi öykülerinde rastlanmayan çok eski sözcüklerin ve baskı hatalarının çok bol olduğunu belirtmeliyiz.

13) Şimdi Sevişme Vakti (1953)

Sait Faik'in gençlik yıllarında şiirler yazdığını biliyoruz. Ancak; bunlardan örnek pek azdır. Sonradan gene şiir yazmaya heveslenen Sait Faik'in bu ürünleri *Şimdi Sevişme Vakti* adlı kitapta toplanmıştır. Bu şiirler, şiirimizde önemli bir yeri olan ürünler değilse de bazıları üzerinde durulabilir.

14) Sevgiliye Mektup (1987)

Kitap dört bölümdür. Birinci bölümde dokuz öykü, ikinci bölümde on dokuz yazı, üçüncü bölümde mektuplar ve dördüncü bölümde de konuşmalar yer almıştır. Bunların bir bölümü daha önce yayımlanmış, bir bölümü ise yayımlanmamıştır.

15) Bitmemiş Senfoni ve Sait Faik Kaynakçası (1989)

Kitapta, Sait Faik Müzesi Arşivinden derlenmiş kırk iki öykü, André Gide'in beş perdelik oyu-

nu *Saül*'den birinci perdenin bir bölümü çevrilmiş oyun çevirisi ile kendisinin "Sevgi Oyunu" adlı oyunu, mektupları ve *Şimdi Sevişme Vakti*'nin ikinci baskısından sonra bulunan bir şiiri ile mektupları bulunmaktadır. Ayrıca, bu kitaba, "Birahanedeki Adam" adh öykünün ilk iki müsveddesi eklenmiştir.

Sait Faik Kaynakçası bölümünde ise, öykülerinin, yazılarının ve röportajlarının yayımlandığı dergi ve gazetelerle hakkında yazılan kitap ve yazıların tam listesi verilmiştir. (Bu nedenle, bu kitaba kaynakça bölümü konulmamıştır. Sait Faik'le ilgili kitap ve yazılardan yararlanmak isteyenler 15. kitaba başvurabilirler.)

Başka yapıtları, ölümünden sonra şurada burada kalmış yazıları ile Sait Faik Müzesi Arşivinde bulabildiğimiz yazılarını toplayan son iki kitaptır. Azize Erten'in, Sait Faik'in annesiyle yaptığı konuşmada belirtilen senaryosu bulunamamıştır. Bu senaryo belki de *Bitmemiş Senfoni* adh kitabına koyduğumuz "Sevgi Oyunu"dur. Varhk dergisinin Mayıs 1955 tarihli 418'inci sayısında yayımlanan bu konuşmada fazla bilgi yoktur. Özdemir Asaf'ın Yeni Ufuklar dergisinin Haziran 1954 tarihli 9/25'inci sayısında yayımlanan yazısında söz konusu ettiği "Flamur" da bulunamamıştır; ama belki de bu ad sonradan değiştirilmiştir.

Burhan Arpad, Cumhuriyet gazetesinin 11 Mayıs 1954 günkü sayısında yayımladığı "Sait Faik Oyun Yazarı" adh yazısında bir oyunundan söz etmişti. Bu oyun da bitmemiş olan ve adı yukarıda anılan oyun olmalıdır.

BAŞKA DİLLERE ÇEVRİLEN KİTAPLARI

Sait Faik'in birçok öyküsü yabancı dillere çevrilmiştir. Bu yabancı diller arasında Almanca, Fransızca, İngilizce, Rumca ve Rusça başta gelmektedir. Ayrıca Fransızca ve İngilizce basılmış birer kitabı da bulunmaktadır.

1) Un Point Sur la Carte (1962, 1988)

Sait Faik'in, Sabri Esat Siyavuşgil tarafından Fransızca'ya çevrilmiş 41 öyküsünü içeren bu kitap Hollanda'da basılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın buyruğuyla basılan kitap "Ada'dan", "Şehirden" ve "Toprağın Derinliğinden" bölümlerine ayrılmıştır. "Haritada Bir Nokta" adlı öyküsünün adı verilen kitapta "Müthiş Bir Tren" adlı ve Sait Faik'in olmayan öyküye de yer verilmiştir.

2) A Dot on the Map (1985)

ABD İndiana Üniversitesi yayınları arasında çıkan ve "Haritada Bir Nokta" adlı öyküsünün ad olarak verildiği bu kitapta 50 öykü ile 10 şiirin İngilizcesi bulunmaktadır. Bu kitaptaki çevirilerin büyük bir bölümünü Talât Sait Halman yapmıştır. Çevirilerden bir bölümünü de Ellen Ervin, Ahmet Evin, Robert Finn, Allan ve Peggy Gall, Epire Kostof, Joseph Le Baron, Murat Nemet – Nejat, Stoyan Peycheff, Hanna Ruth Schelle, Svat Soucek, Fred Stark ve Tunç Yalman yapmıştır. Kitapta ayrıca Yaşar Nabi Nayır ve Prof. William Hickman'ın birer yazısı ve Halman'ın da bir değerlendirmesi yer almıştır.

3) L'Âme Turque à Travers les Nouvelles (1953)

İstanbul'da Fransızca olarak yayımlanan bu

kitap bütünüyle Sait Faik'in öykülerini içermektedir. Sabri Esat Siyavuşgil'in düzenlediği kitapta Sait Faik'in üç öyküsü yer almıştır. Kitapta ayrıca, Samet Ağaoğlu, Vüs'at O. Bener, Tarık Buğra, Fahri Celâl Göktulga, Refik Halit Karay, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Haldun Taner ve Umran Nazif Yiğiter'in de öyküleri bulunmaktadır. Öyküleri, Siyavuşgil'den başkaları da çevirmiştir.

4) Sait Faik ve Öyküleri (1971)

Moskova'da basılan bu kitaptaki öyküleri N.A. Ayzeşteyn Rusçaya çevirmiş ve uzun bir önsöz (3 - 99) yazmıştır. Kitapta, Sait Faik'in 27 öyküsü yer almıştır.

5) Zemberek (1965)

Türkçe olarak Üsküp'te basılan bu kitapta, Sait Faik'ten seçme öyküler bulunmaktadır.

YAPITLARINDAN SEÇMELER

SEMAVER

– Sabah ezanı okundu. Kalk yavrum, işe geç kalacaksın.

Ali, nihayet iş bulmuştu. Bir haftadır fabrikaya gidiyordu. Anası memnundu. Namazını kılmış, duasını yapmıştı. İçindeki Cenabı Hakla beraber, oğlunun odasına girince, uzun boyu, geniş vücudu ve çok genç çehresiyle rüyasında makineler, elektrik pilleri, ampuller gören, makine yağları sürünen ve bir dizel motoru homurtusu işiten oğlunu evvela uyandırmaya kıyamadı. Ali, işten çıkmış gibi terli ve pembeydi.

Halıcıoğlu'ndaki fabrikanın bacası kafasını kaldırmış, bir horoz vakarıyla sabaha, Kâğıthane sırtlarında beliren fecri kâzibe bakıyordu. Neredeyse ötecekti.

Ali. nihayet uyandı. Anasını kucakladı. Her sabah yaptığı gibi, yorganı kafasına büsbütün çekti. Anası yorgandan dışarıda kalan ayaklarını gıdıkladı. Yataktan bir hamlede fırlayan oğluyla beraber tekrar yatağa düştükleri zaman, bir genç kız kahkahasıyla gülen kadın mesut sayılabilirdi. Mesutları çok az bir mahallenin çocukları değil miydiler? Anasının çocuğundan, çocuğun anasından başka gelirleri var mıydı? Yemek odasına kucak kucağa geçtiler. Odanın içini kızarmış bir ekmek kokusu doldurmuştu. Semaver ne güzel kaynardı. Ali, semaveri, içinde ne ıstırap, ne grev, ne de kaza olan bir fabrikaya benzetirdi. Ondan yalnız koku, buhar ve sabahın saadeti istihsal edilirdi.

Sabahleyin; Ali'nin, bir semaver, bir de fabrikanın

önünde bekleyen salep güğümü hoşuna giderdi. Sonra sesler. Halıcıoğlu'ndaki askeri mektebin borazanı, fabrikanın uzun ve bütün Haliç'i çınlatan düdüğü, onda arzular uyandırır; arzular söndürürdü. Demek ki, Ali'miz biraz şairce idi. Büyükdeğirmen'de bir elektrik amelesi için hassasiyet, Haliç'e büyük transatlantikler sokmaya benzerse de, biz, Ali, Mehmet, Hasan biraz böyleyizdir. Hepimizin gönlünde bir aslan yatar.

Ali, annesinin elini öptü. Sonra şekerli bir şey yemiş gibi dudaklarını yaladı. Annesi gülüyordu. O, annesini her öpüşte, böyle bir defa yalanmayı âdet etmişti. Evin küçük bahçesindeki saksıların içinde fesleğenler vardı. Ali birkaç fesleğen yaprağını parmaklarıyla ezerek, avuçlarını koklaya koklaya uzaklaştı.

Sabah serin, Haliç sisliydi. Ardaşlarını sandal iskelesinde buldu: hepsi de dinç delikanlılardı. Beş kişi Halıcıoğlu'na geçtiler.

Ali bütün gün zevkle, hırsla, iştiyakla çalışacak. Fakat arkadaşlarından üstün görünmek istemeden. Onun için dürüst, gösterişsiz işleyecek. Yoksa işinin fiyakasını da öğrenmiştir. Onun ustası, İstanbul'da bir tek elektrikçiydi. Bir Almandı. Ali'yi çok severdi. İşinin dalaveresini, numarasını da öğretmişti. Kendi kadar usta ve becerikli olanlardan daha üstün görünmenin esrarı, çeviklikte, acelede, aşağı yukarı sporda, yani gençlikteydi.

Akşama, arkadaşlarına yeni bir dost, yeni bir kafadar, ustalarına sağlam bir işçi kazandırdığına emin ve memnun evine döndü.

Anasını kucakladıktan sonra, karşı kahveye, arkadaşlarının yanına koştu. Bir pastra oynadılar. Bir heyecanlı tavla partisi seyretti. Sonra evinin yolunu tuttu. Anası yatsı namazını kılıyordu. Her zaman yaptığı gibi, anacağının önüne çömeldi. Seccadenin üzerinde taklalar attı. Dilini çıkardı. Nihayet kadını güldürmeye mu-

vaffak olduğu zaman, kadıncağız selam vermek üzereydi.

Anası:

– Ali be, günah be yavrum, dedi. Günah yavrucuğum, yapma!

Ali:

– Allah affeder ana, dedi.

Sonra saf; masum sordu:

– Allah hiç gülmez mi?

Yemekten sonra Ali, bir Natpinkerton romanı okumaya daldı. Anası ona bir kazak örüyordu. Sonra, yükün içinden lavanta çiçeği kokan şilteler serip yattılar.

Anası sabah namazı okunurken Ali'yi uyandırdı.

Kızarmış ekmek kokan odada semaver ne güzel kaynardı. Ali, semaveri, içinde ne ıstırap, ne grev, ne de patron olan bir fabrikaya benzetirdi. Onda yalnız koku, buhar ve sabahın saadeti istihsal edilirdi.

*

Ali'nin annesine ölüm, bir misafir, bir başörtülü, namazında niyazında bir komşu hanım gelir gibi geldi. Sabahları oğlunun çayını, akşamları iki kap yemeğini hazırlaya hazırlaya akşamı ediyordu. Fakat yüreğinin kenarında bir sızı hissediyor, buruşuk ve tülbent kokan vücudunda, akşamüstleri merdivenleri hızlı hızlı çıktığı zaman, bir kesiklik, bir ter, bir yumuşaklık duyuyordu.

Bir sabah, daha Ali uyanmadan, semaverin başında, üzerine bir fenalık gelmiş; yakın sandalyeye çöküvermişti. Çöküş, o çöküş.

Ali, annesinin kendisini bu sabah niçin uyandırmadığına hayret etmekle beraber, uzun zaman vaktin geciktiğini anlayamamıştı. Fabrikanın düdüğü, camların içinden, tizliğini, can koparıcılığını terketmiş ve bir sün-

ger içinden geçmiş gibi yumuşak, kulaklarına geldi. Fırladı. Yemek odasının kapısında durdu. Masaya elleri dayalı, uyuklar gibi vaziyetteki ölüyü seyretti. Onu uyuyor sanıyordu. Ağır ağır yürüdü. Omuzlarından tuttu. Dudaklarını, soğumaya başlamış yanaklara sürdüğü zaman ürperdi.

Ölümün karşısında, ne yapsak, muvaffak olmuş bir aktörden farkımız olmayacak. O kadar, muvaffak olmuş bir aktör.

Sarıldı. Onu kendi yatağına götürdü. Yorganı üstlerine çekti, soğumaya başlayan vücudu ısıtmaya çalıştı. Vücudunu, hayatiyetini bu soğuk insana aşılamaya uğraştı. Sonra, aciz, onu köşe minderinin üzerine attı. Bütün arzusuna rağmen, o gün ağlayamadı. Gözleri yandı, yandı, bir damla yaş çıkarmadı. Aynaya baktı. En büyük kederin karşısında, bir gece uykusuz kalmış insan çehresinden başka bir çehre almak kabil olmayacak mıydı?

Ali, birdenbire zayıflamak, birdenbire saçlarını ağarmış görmek, birdenbire belinde müthiş bir ağrıyla iki kat oluvermek, hemen yüz yaşına girmiş kadar ihtiyarlamak istiyordu. Sonra ölüye bir daha baktı. Hiç de korkunç değildi.

Bilakis, çehre eskisi kadar müşfik, eskisi kadar mülayimdi. Ölünün yarı kapalı gözlerini metin bir elle kapadı. Sokağa fırladı. Komşu ihtiyar hanıma haber verdi. Komşular koşa koşa eve geldiler. O, fabrikaya yollandı. Yolda kayıkla giderken, ölüme alışmış gibiydi.

Yan yana, kucak kucağa, aynı yorganın içinde yatmışlardı. Ölüm, munis, anasına girdiği gibi, onun bütün hassasiyetini, şefkatini, yumuşaklığını almıştı. Yalnız biraz soğuktu. Ölüm, bildiğimiz kadar korkunç bir şey değildi. Yalnız biraz soğuktu, o kadar...

Ali, günlerce evin boş odalarında gezindi. Gece ışık yakmadan oturdu. Geceyi dinledi. Anasını düşündü. Fakat ağlayamadı.

Bir sabah, yemek odasında karşı karşıya geldiler. O, yemek masasının muşambası üzerinde sakin ve parlaktı. Güneş, sarı pirinç maddenin üzerinde donakalmıştı. Onu kulplarından tutarak, gözlerinin göremeyeceği bir yere koydu. Kendisi bir sandalyeye çöktü. Bol bol, sessiz bir yağmur gibi ağladı. Ve o evde, o, bir daha kaynamadı.

Bundan sonra Ali'nin hayatına bir salep güğümü girer.

Kış, Haliç etrafında, İstanbul'dakinden daha sert, daha sisli olur. Bozuk kaldırımların üzerinde buz tutmuş çamur parçalarını kırarak erkenden işe gidenler, mektep hocaları, celepler ve kasaplar fabrikanın önünde bir müddet dinlenirler; kocaman bir duvara sırtını vererek üstüne zencefil ve tarçın serpilmiş salep içerlerdi.

Yün eldivenlerin içinde saklı kıymettar elleri salep fincanını kucaklayan, burunları nezleli, kafaları grevli, ıstıraplı, pirinç bir semaver gibi tüten sarışın ameleler, mektep hocaları, celepler, kasaplar ve bazen fakir mektep talebeleri, kocaman fabrika duvarına sırtını verirler; üstüne rüyalarının mabadi serpilmiş salepten yudum yudum içerlerdi.

SÖYLENDİM DURDUM

Şöyle bakıyorum şehre de, yeşil yeşil bir şey geçiyor içimden. Su mu, çayırlık mı, orman mı? Değil. Yeşil bir şey, zehir yeşili bir şey. Birtakım yeşil renkli zehirlerle zehirlenmiş yeşil bir su.

Köpek leşi gibi uyuyor şehir: Yok, değil, öyle değil.. Köpek leşi, kokusu yönünden iğrenç, yoksa ölmüş bir köpekte kırılmış bir çocuk oyuncağının hüznünden başka, tatsız ne vardır. Koku cihetinden öyle bu şehir. Pis şehir bu. Alabildiğine pis şehir: Bit gezmemiş kanepe, sümük sürülmemiş, tükürülmemiş, balgam atılmamış hiçbir yeri yok. Yakamızdaki kir, fabrika dumanından değil, pislikten, tozdan, mikroptan.

Bu şehir laubaliliğin, kötülüğün, ikiyüzlülüğün kaynaştığı bir şehir. İyi insanları yok mu? Dolu. Ama nasıl çekilmişler, nasıl ürkmüşler, nasıl kapanmışlar bir yere? Neredeler?

Bu şehirde düşünülemez. Düşünmek iyi değil, sıhhate muzırdır. Allahı bile düşünemezsin. Düşündün müydü karşına onun namına iğrenç mecmualar, nefesleri yırtık para kokan şairler, ölü bekleyen imamlar çıkar. Avaidini isterler.

Ben fukarayı severim, dersin kendi kendine, yalandır. Kendin de inanmazsın. Hangi fukarayı, nasıl fukarayı? Bu canavar gibi dilenci kadını mı? Bu arsız, edepsiz, huysuz çocuğu mu? Bu iki paralık adamın önünde secdeye varan balıkçıyı mı? Yoksa, köşe başında oturup çürüklerini, yüzünden açlığı, kimsesizliği,

hafifçe deliliği, dünyadan bıkkınlığı akan adama yutturan külhanbeyi kestaneciyi mi?

Kimdir şu sevdiğin insan? Anladık fakir, kimsesiz, bahtsız... Ama kim?

Kim olacak? Sensin. Kendi kendinsin. Evet, bu şehirde herkes dönüp dolaşıp, kendisinde karar kılacak. Başkasını seven tek adam bulamazsın. Olmasına da imkân yoktur. Hani bazı insanlar vardır, iyilik edersin. Bir edersin, iki edersin, üç edersin. Sonra edemeyecek hale gelirsin de elinden bir şey yapmak gelmez. O zaman bir de bakarsın ki, karşındaki sana düşman kesilmiştir. Hepimiz öyleyiz işte. Bütün iyilikleri, bütün dostlukları, tulumba gibi emeriz. Sonra dostluklar, iyilikler de kuyular misali kurur İşte o zaman başlar pandomima, kocaman dedikodu.

Çekilecek bir köşemiz olacak. Yatağımız olacak. Yorganı gözlerimize çekeceğiz. Belki bir deniz kenarı, bir ağaç altı, bir rüzgâr, bir sessiz kahve, bir bardak çay, bir simit, bir dilim kaşar peyniri, bir yarım kilo şarap bulursak dost olarak bu en iyisi. Ama insan? Yok kardeşim, yok, insan bulamayacağız. Bu şehir bu kadar pisken; bu kadar laubali, bu kadar düşkünken para kazanıp da kendinden ötesini, beygirini kullanan arabacıdan daha merhametsizce kullanıp da rahat edenler, sessizce, tereyağından kıl çeker gibi kendini aramızdan çekmişleri bir bakıma haklı buluyorum, gibime geldi. Belki de bu şehre vebalar, belki de bu şehre koleralar gelecek yakında.

Kime bütün bunları istiyorum gibi geliyorsa, namussuz olan odur: İstemiyorum. Aldanma konuşmama. Bırak Allahı bir tarafa! O nasıl bizi sessizce bırakıp gittiyse, biz onu tekrar buluncaya, yahut büsbütün yoktur deyinceye kadar, o bizim işimize karışacağa benzemiyor. Ama bu şehir artık şehre benzemeli, ama nasıl? Nasıl mı? Sen mi çare düşüneceksin? Gülerim. Ama evvela sen! Sen yazıcı! Bırak eşekliği artık! Olmazsa

yazma. Çekil, otur oturduğun yerde. Sen mi süsleyeceksin, sen mi temin edeceksin metresini gazete çıkaranın, sen mi onun şöhretini, kalemini, otomobilini Avrupa'dan getireceksin. Sonra gidip Haşet Kütüphanesinin vitrinlerindeki 350 Franklık kitaba hasretle bakacaksın. Şu J.P Sartre müthiş adam. İsmini duydun. Daha bir kitabını bile okumadın. Okumak istiyorsun ama, alamayacaksın o kitabı. Alırsan enayilik edersin. Yarın ayran bile içemezsin. O, bardağı on kuruşa olan ayran. Yani bir kaşık yoğurtla bir bardak suyu karıştırıp da on kuruşa satan adamın namussuz olduğunu bile bile elinden içtiğin enayicesine bütün şehir insanlarının gözü önünde yapılan hırsızlığı, dolandırıcılığı bile bile... Değiştir mesleğini be! Dur ayrancının önünde sabahları. Yap bir güğüm ayran evde. Koy o herifin önüne kaldırıma. İki kuruştan ayran sat, sat da herif gözünü oysun. Seni parayla fukaralar tutup döğdürsün. Daha olmazsa öldürtsün.

Kestane sat bir çıkmaz sokağın başında. Çürüklerini ayır ayır, sokağa at yine üç yüzden okut. Korkma ziyan etmezsin. Ama başına musallat olurmuş; aldırma, koru kendini. Seni tanıyan kimse senden kestane almazmış; senin gözünün önünde, giderler çürüklerini inadına başkasından alırlar da senden almazlarmış. Varsın almasınlar.

Bütün şehirle dost değilsin a! Sen başla bir defa işe. Bir haftaya kalmaz; şapkası delik, gözleri uçuk, rüzgâra karşı içi yünsüz bir adamcağıza çürüklerini, pişmemişlerini dayıyacaksın. Bunu yapacaksın. Yapmazsan hayatından, kestanecilikten hiçbir şey anlamayacaksın. Manav çırağını, bakkal oğlunu, tüccar kâtibini, gazeteci muharririni böyle yetiştiriyor. Bu şehir böyleyken, bu böyle sürüp gidecek.

SON KUŞLAR

Kış, Ada'nın her tarafında yerleşebilmek için rüzgârlarını poyraz, yıldız poyraz, maystro, dramudana, gündoğusu, batı karayel, karayel halinde seferber ettiği zaman; öteki yakada yaz. daha pılısını pırtısını toplamamış. bir kenara, oldukça mahzun bir göçmen gibi oturmuştur. Gitmekle gitmemek arasında sallanır bir halde, elinde bir pasaport, çıkınında üç beş altın, bekleyen bu güzel yüzlü göçmen tazeyi benden başka bu Ada'da seven hemen hiç kimse yoktur, diyebilirim. –Övünmek için değil!–

Herkesin yeni başlayacak olan altı yedi aylık soğuk hayata kendini şimdiden alıştırmak ve hazırlamak için bir şeyler yapmaya çalıştığı öyle günlerde ben, tembelliğim, hep kaçanı kovalayan huyumla yazın, o güzel göçmenin peşine düşmüşümdür. Nerede yakalarsam orada kucaklarım onu. Kimi bir çamın gölgesinde durgun ve güneşsizdir. Kimi bir çalılığın kenarındaki çimenlikte bütün eski ihtişamıyla daha yeni başlamıştır.

Yazın daha parça parça, lime lime, bohça bohça eşyalarıyla gitmek için fazla telaş etmediği Ada'nın bu yakasında, hiç ev yoktur. Yalnız bir tek kır kahvesi vardır.

Bir küçük koyun hemen beş on metre yukarısında. bir apartman terası kadar ufak bir kır kahvesinin tahta masaları üstünde, hâlâ karıncalar gezer. Hâlâ sinekler kahve fincanının etrafına konarlar. Bütün sesler kesilmiştir. Kimi gökyüzünden bir uçak homurtusu gelir

İçindeki, şimdi Yeşilköy'e inecek yolcuları düşündüğüm, yalnız bu yazıyı yazarken oldu. Ondan evvel de uçaklar geçmişti. Ama, hiç içindeki yolcuların Yeşilköy'e neredeyse ineceklerini, daha şu iki satırın sonunda inmiş bile olduklarını düşünmemiştim.

Kahvecinin kendisi sevimsiz bir adamdır. Kahveciden çok, ters bir devlet memuru hüviyeti taşır. Hastalıklı olmasa, doktorlar fazla yorulmamasını salık vermemiş olsalar, dünyada kahveci olmazdı. Tersine, ben bütün ömrümce iyi bir kahve bulamadığım için, kahveci olamamışımdır. Bir kır kahvesi, bir köyün kahvesinin üç beş gediklisi... bundan güzel bir ömür mü olur, elli altmış senelik yaşama, bundan güzel başlar ve biter mi?

Ağaçtan ağaca serilmiş beyaz çamaşırlar bu kadar durgun, güneşsiz, ıslak bir şekilde ılık havada hiç kurumayacaklar. Bu kedi, tahta masanın üstüne çıkmış, köpeğime durmadan homurdanacak mı? Sandalyenin üstündeki vişneçürüğü rengindeki delik çoraplar... Asmanın yaprakları daha yemyeşil. Bizim bahçedeki kurudu bile.

Deniz, Bozburun'a doğru başını almış gidiyor. Uzaklarda görünen, İstanbul'un neresi kim bilir? Sesler neden gelmiyor?

Bir başka uçağın sesi gelmeye başladı. Bizim Ada, uçakların geçtikleri bir yol güzergâhı olmalı ki, hep ya üstümden ya solumdan geçip gidiyorlar. Kedi sustu. Köpeğim gözünü kapadı. Karga sesleri geliyor şimdi de. Vaktiyle bu Ada'ya bu zamanda kuşlar uğrardı. Cıvıl cıvıl öterlerdi. Küme küme bir ağaçtan ötekine konarlardı.

İki senedir gelmiyorlar.

Belki geliyorlar da ben farkına varmıyorum?

Sonbahara doğru birtakım insanların çoluk çocuk ellerinde bir kafes, Ada'nın tek tepesine doğru gittiklerini görürdüm. İçim cız ederdi.

Büyüklerin ellerinde birbirine yapışmış, pislik renginde acayip çomaklar vardı.

Bunlarla bir yeşil meydanın kenarına varır, bunları bir ufacık ağacın altına çığırtkan kafesiyle bırakırlar, ağacın her dalına ökseleri bağlarlardı. Hür kuşlar, kafesteki çığırtkan kuşun feryadına, dostluk, arkadaşlık, yalnızlık sesine doğru bir küme gelirler. Çayırlıkta bir başka ağacın gölgesinde birikmiş çoluklu çocuklu kocaman herifler, bir müddet bekleşirler. Sonra kuşların üşüştüğü ağaca doğru, yavaş yavaş yürürlerdi. Ökselerden kurtulmuş dört beş kuş, bir başka ökseye doğru şimdilik uçup giderken, birer damlacık etleriyle birer tabiat harikası olan kuşları toplarlar, hemen dişleriyle oracıkta boğarlardı. Ve hemen canlı canlı yolarlardı.

Hele bir tanesi vardı, bir tanesi. Çocukları bu işe seferber eden de oydu. Ökseleri cumartesi gecesinden hazırlayan da... Konstantin isminde bir herifti. Galata'da bir yazıhanesi vardı. Zahire tüccarıydı. Kalın, tüylü bilekleri, geniş göğsü, delikleri kapanıp açılan üstü kara kara benekli bir burnu, deriyi yırtmış da fırlamış gibi saçları, kısa kısa bir yürümesi, kalın kalın bir gülmesi...

O esmerle sarışın arası isketelerin bir damlacık etlerinden yapacağı pilavın hazzıyla pırıl pırıl yanan krom dişleriyle nasıl koparırdı kuşun imiğini, bir görseydiniz...

Hani sessiz, zenginliğini belli etmez, mütevazi adamdı da... Konu komşusu da severdi hani. Hiçbir şeye, hiçbir dedikoduya karışmazdı. Sabahleyin işine kısa kısa adamlarla koşarken, akşam filesini doldurmuş vapurdan çıkarken görseniz; iriliğine, sallapatiliğine, Karamanlı ağzı konuşuşuna, basit ama, hesaplı fikirlerine, iki kadeh atmışsa yine basit, sevimli şakalarına karşı, hakkında kötü bir hüküm de veremezdiniz. Kendi halinde, işi yolunda, hesaplı yaşayan bin bir tanesinden bir tanesiydi.

Ama. güz mevsiminde birdenbire böyle canavar kesilirdi. Akşam beş otuz beş vapurunun arka tarafında yerleştiği iskemlesinde, denizin üstüne oldukça mülayim bakan gözlerini havaya kaldırır, eylül sonlarına doğru böyle şairane gökyüzüne bakardı. Birden yüzünün ve gözlerinin parladığını görürdünüz.

Havada ve denizdeki tirşe maviliğin üstünde birtakım esmer damlacıklar görünürdü. Sağa sola oynarlar, sonra bir istikamet tutturur, bu esmer lekecikler geçip giderlerdi.

Konstantin Efendi onların çok uzaktan geçtiklerini görebilirdi. Gözlerini kısardı. Esmer lekelerin adalar istikametinde gittiklerini görür, etrafına bakar, bir tanıdık görecek olursa gözünü kırpar, gökyüzüne bir işaret çakar:

– Bizim pilavlıklar geldi! derdi.

Kuşlar pek yakından geçmişse, seslerini taklit ederek kalın dudaklarıyla dişlerinin arasından onlara seslenirdi. Kuşların çoğunca aldandıklarına, bu sesi duyarak, dost sesi sanıp vapur etrafında bir dönüp uzaklaştıklarına şahit olmuşumdur.

Havalar sertleşir, poyrazlar, lodoslar birbirini kovalar, günün birinde teşrinlerin sonlarına doğru, ılık, hiç rüzgârsız, parça parça oynamayan bulutlu, tatlı, sümbüli günlerde, o, en çığırtkan kafes kuşunu nereden bulursa bulur, mahalle çocuklarını çağırtır; bin tanesi 250 gram et vermeyen sakaları, isketeleri, fluryaları, aralarına karışmış serçeleri gökyüzünden birer birer toplardı.

Seneler var ki kuşlar gelmiyor. Daha doğrusu ben göremiyorum. Güzün o güzel günlerini pencerem den görür görmez, Konstantin Efendinin bulunabileceği sırtları hesaplayarak yollara çıkıyorum. Bir kuş cıvıltısı duysam kanım donuyor, yüreğim atmıyor. Halbuki sonbahar kocayemişleri, beyaz esmer bulutları, yakmayan güneşi, durgun maviliği, bol yeşiliyle kuşlarla beraber

olunca, insana, sulh, şiir, şair, edebiyat, resim, musiki, mesut insanlarla dolu anlaşmış, sevişmiş, açsız, hırssız bir dünya düşündürüyor. Her memlekette kıra çıkan her insan, kuş sesleriyle böyle şeyler düşünecektir. Konstantin Efendi mâni oluyor. Zaten kuşlar da pek gelmiyorlar artık. Belki birkaç seneye kadar nesilleri de tükenecek. Her memlekette kaç tane Konstantin Efendi var kim bilir? Kuşlardan sonra şimdi de milletin yeşilliğine musallat oldular. Geçen gün yol kenarındaki yeşilliklere basmaya kıyamayarak yola çıkmıştım. Konstantin Efendinin günlerinden bir gündü. Gökte hiç kuş gözükmüyordu. Evden çıkarken isketemin kafesine bir incir yapıştırdım. İsketem tek gözünü verip bana dostlukla bakmış, incir çekirdeğini kırmaya çalışıyordu.

Onu, ev duvarının bir kenarına çaktığım çiviye asmış, yola çıkmıştım. Kuşlar yoktu şimdi havada ama, yolun kenarında yeşillikler vardı ya... Baktım: Bu yeşilliklerin bazı yerleri sökülmüş. Biraz ileride dört çocuğa rastladım. Yürüyorlar. Yeşilliklerin en güzel yerinde duruyor, bir kaldırım taşı kadar büyük bir parçayı belle söküyorlar, bir çuvala dolduruyorlardı:

– Ne yapıyorsunuz, yahu? dedim.

– Sana ne? dediler.

Fukara, üstleri yırtık pırtık yavrulardı.

– Canım, neden söküyorsunuz? dedim.

– Mühendis Ahmet Bey söktürüyor.

– Ne yapacak bunları?

– Yukarıda deri tüccarı Hollandalı var ya hani, onun bahçesini düzeltiyorlar da...

– İngiliz çimi alsın, eksin; mademki herif zengin...

– İngiliz çimiyle bu bir mi?

– Bu daha mı iyi?

– İyi de laf mı? Bunun üstüne çimen mi olur? Hollandalı öyle demiş.

Karakola koştum. Polislere haber verdim. Güya men ettiler. Gizli gizli, gene çimenler yer yer söküldü. Mühendis Ahmet Beye ceza bile kesilmedi. Belediye talimatnamesinde, yol kenarlarındaki çimenleri sökmek cezayı mucip olmuyormuş.

Kuşları boğdular, çimenleri söktüler, yollar çamur içinde kaldı.

Dünya değişiyor dostlarım. Günün birinde gökyüzünde, güz mevsiminde artık esmer lekeler göremeyeceksiniz. Günün birinde yol kenarlarında, toprak anamızın koyu yeşil saçlarını da göremeyeceksiniz. Bizim için değil ama, çocuklar, sizin için kötü olacak. Biz kuşları ve yeşillikleri çok gördük. Sizin için kötü olacak. Benden hikâyesi.

HARİTADA BİR NOKTA

Çocukluğumdan beri haritaya ne zaman baksam, gözüm hemen bir ada arar; şehir, vilayet, havali isimlerinden hemen mavi sahile kayar. Robenson Kruze'yi okumuşumdur herhalde; unuttum gitti. Onun zoruyla mavi boyaların üstünde bir garip ada ismi okuyunca hülyaya daldığımı sanmıyorum. Romanlar yüzünden adaları sevdiğimi pek ummuyorum ama, belki de o yüzdendir. Haritada ada görmeyeyim. İçimde dostluklar, sevgiler, bir karıncalanmadır başlayıverir. Hemen gözlerimin içine bakan bir köpek, hemen az konuşan, hareketleri ağır, elleri çabuk, abalar giymiş bir balıkçı, yırtık bir muşamba kokusuyla beraber küpeşte tahtaları kararmış, boyası atmış ağır ve kaba bir sandal, sandalın peşini bırakmayan bir kuş, ağ, balık, pul, sahilde harikulade güzel çocuklar, namuslu kulübeler, kırlangıç ve dülgerbalığı haşlaması, kereviz kokusu, buğusu tüten kara bir tencere, ufukları dar sisli bir deniz...

Tabiat; çoğunca dosttur? Düşman gibi gözüktüğü zaman bile insanoğluna kudretini ve kuvvetini tecrübe imkânları veren, yüz vermez bir babadır; fırtınasında kayığını batırdığı zaman yüzmesini, rüzgârında kulübenin damını uçurduğu zaman daha sağlam, daha hünerliyi bulmayı öğretiyor; canavarla karşı karşıya bıraktığı zaman adale kuvvetini sınıyorlar. Orada, dört tarafı suyla çevrili yerde insanların büyük, sağlam dostluklar, sağlam adaleler, namuslu günler ve gecelerle birbirine sokulmalarını, yardımlaşmalarını buyuran rüzgârlar, fırtınalar, deniz canavarları, kayaları günlerce, haftalarca

döğen dalgalara ancak tabiatın buyurduğu şekilde yaşlanabileceğini. sıkı ve sağlam adalelerin çelimsizlere yardım için, keskin aklın daha kör, daha mülayim, daha gürültüsüz ve yavaş akla, hatta akılsıza arkadaşlık için verildiğini, çorbanın çorbasızlarla taksim edilmek için mis koktuğunu öğreten, belki de öğretmeden öyle iyi, öyle mübarek anadan doğulduğunu hayal ettiren bir düşünceyle haritalardaki maviliğin ortasında, kocaman kıtaların kenarındaki büyük denizlerin bir tarafına kondurulmuş adalara bakar kurar dururdum.

Yatak odama da bir tane asmışımdır; geceleyin yatmadan evvel okuduğum kitaba inanmazsam, canım sıkılır da gözümü kitaptan kaldırırsam haritaya gözüm ilişsin diye. Haritayı görünce bir nokta ada, ada görünce de hemen fırtınaları, rüzgârları, uğultuları, köpek balıklarını, sonra birdenbire adanın namuslu insanlarını hatırlayıveririm. Haritada herhangi bir kargacık burgacık şekil almış adalara kara sevdalıya kurşun döken bir ihtiyar kocakarının aklı veya sezişleriyle dalar, bir şeyler bulup çıkarırım a, daha çok şekilsiz, ancak bir nokta gibi gözüken adalar merakımı çeker.

Bir gece ansızın bir motor katranlı bir iskeleye yanaşır. Işıkları kan portakalı kırmızılığında yanan haritadaki nokta adaya çıkıveririm. Hemen üç günlük sakalı pırıl pırıl beyaz, orta yaşlı bir adam yakası kalkık, gocuklu bir paltoyla gömülmüş yüzüyle gülerek yanıma yaklaşır:

– Geldin mi kardeş? der.

– Geldim ağam, derim.

– Artık gitmeyeceksin ya?

– Aah, derim, bir daha mı?.. Bir daha mı?..

– Adamızdan iyisi yoktur...

– Yokmuş ağabey, derim.

– Babam sizlere ömür...

Gözümüz bulanmış. tahta havalesinden hiç gözükmeyen bahçeli bir eve gireriz. Bir asma çardağı altından geçeriz.

– Ben bir elimi yüzümü yıkayayım hele...

Der, eve girmeden sağ kolda bir çeşme vardır, hatırlayıverir, yönelirim. Heyecandan, üzüntüden, utançtan, titreye titreye, yüzüme suyu çarpa çarpa yıkanırım. İki üç kişi boynuma sarılır. komşular seslenir. Ürkütülmüş tavuklar bağırır, anam ağlar, ağam ekmek keser, bacım bardağı doldurur. ben duvardaki ağları seyre dalarım.

– Hava bugün lodos muydu ağabey? derim.

– Başlarken lodos başladı. İkindiye doğru batıya çevirdi. Şimdi batı karayelden esiyor ama. çevirecek, karayele çevirecek.

– Sonu kar mıdır ağabey karayelin?

– Geldiğin yerlere kar amma, bize pek yağmaz... Sen nasılsın bakalım? Rengin iyi maşallah!

– Çok şükür ağabey!.. Köy nasıl?

– Bildiğin gibi gardaş! Hep öyle... Çocuklar iskam bile dadandı; başka bir kusurcukları yok.

– Parasına mı oynarlar ki?

– Yok be anam! Para nerede ki parasına oynasınlar? Balığına oynarlar, misinasına oynarlar, çaparasına oynarlar. olta iğneciğine oynarlar. Hele bir oynayagörsünler parasına da...

Hani frenklerin "l'enfant prodigue" (savruk çocuk) dedikleri bir oğlan vardır. Ben o çocukmuşum; israftan, delilikten, serserilikten dönmüşüm gibi olurum yatağımın içinde. Işığı söndürmemle uykumun başlangıcı arasına güneşli bir sabah, kayıklar, bütün bir balıkçı köyü halkı dolar. Kalkık uçları çiçekle balık resimli çifte kayıklar bir anda uzaklaşır.

Bugün deniz, yüz veren bir anne gibidir. Bu kadar etmemeli, bu kadar yüz vermemeli, bu kadar ışıklı, bu kadar sakin, bu kadar lastik çizme gibi pırıl pırıl olmamalı deniz. Bunun yarını var. Dalga kırık cam parçaları gibi keskin ve soğuk vurduğu zaman olacak, o canavar su baştan girip kıçtan çıkacak...

İşte çocukluğumun ve ilk gençliğimin haritalarındaki adalar beni, sonunda bir gün özlediğim gibi bir adaya tesadüfen bırakıverdiler. Yaşım orta yaşı bulmuştu ama, nihayet asıl yuvama dönmüştüm. Sanki on dört yaşında sarışın bir oğlanken basıp gitmiştim, bir motor beni alıp büyük şehirlere götürmüştü. Yaşamıştım. Cebim para görmüştü. Kadın görmüştüm. Şehvet tatmıştım. Kumar görmüştüm. Hırsızlık, mahpushane görmüştüm. Kerhane görmüştüm. Yankesicilerle, hırsızlarla arkadaşlık etmiştim. Sulanmışlar, sulanmıştım. Aç yatmıştım. Para çalmıştım. Irza geçmiştim. Sevmiş, sevilmemiştim. İşte bitkin, işte yorgun, işte hepsini, hepsini yitirmiş; gittiğim motorla gene geri dönmüştüm.

Şimdi namuslu insanların arasında başım önüme eğilmiş, gülmeden, eğlenmeden, müsamaha dolu, kötülüğü kırpışından anlayınca cesaretten canavar kesilecek bir insan haliyle sessiz, sakin, ağzına vur lokmasını al bir halde balığa çıkacak, iyiliklere hasret duya duya ömrümün sonunu burada kesik bir son nefesle bahtiyar bitirecektim.

Sonbahar uzun ve güzel geçti. Çardaklardaki yapraklar kırmızının en son haline doğru ağır ağır, kızara kızara, kırmızının renk oyunları içinde düşmeden evvel ne kadar sallanıp durdular.

İnsanlara ağır ağır sokulmaya çalışıyordum. Babadan kalma ev, anamın sayesinde gürül gürül işliyordu. Bense orada kafamı kuma sokmuş devekuşu gibi oldum önce. Artık bütün günümü ve gecemi burada geçirecektim. Etrafımı çeviren insanların hepsini kendimden çok iyi, çok namuslu, hani demin söylediğim evine

dönen "müsrif çocuk" ruhuyla seyrediyordum. Niyetim yazı yazmak bile değildi. Balığa çıkacaktım. On kuruşa kahve, yirmi kuruşluk köylü cigarası içecektim. Kaybettiğim her şeyi; insanlığı, cesareti, sıhhati, iyiliği, safveti, dostluğu, alın terini, sessizliği yeniden bulacak, belki yeniden bir adam olmasam bile bir temiz hayatın içinde hayran, meyus ve mahcup ölümü bekleyecektim. Aklıma arasıra esen yazı yazmak arzusunu, arzusunu değil kötü huyu muvaffakiyetler, şöhretler düşünmeden, "düşünürsem Allah canımı alsın!" düşüncesiyle yeniden bulabilirsem, kalemsiz kâğıtsız dağlara fırlayacak, balığa çıkacaktım. Yazmayacaktım. Biliyordum ki, insanlar beni pek sevmeyeceklerdi. Bir adam ki, onlar gibi değildir. Balığa çıkacak olsam "koca evi barkı var. Ne bok yemeye balığa çıkar? Deli midir nedir? Pay da almaz" diyeceklerdi. "Baba fırını has çıkaran enayi, çalışmıyor, bereket ki anası var, yoksa satar savar sürünür" diyeceklerdi. Hiçbir zaman yeniden damla damla, dakikaları duya duya, sıkıla patlaya; rüzgârı, balığı, denizi, ağı seve seve ölümü beklediğimi bilemeyeceklerdi.

Ne zararı vardı. Ben onları hayalimde adanın insanları ile ölçe ölçe, en büyük kusurlarını müsamahasızlıklarında bularak mahcup sevecek; bir cigara, bir adaçayı, bir kâğıt oyunuyla rüzgârlı günü bitirdikten sonra yatağıma yeni doğmuşcasına günahsız, hatıraları kova kova; iyileri, kahramanları, namusluları, hak yemezleri, alın teriyle sert tabiattan kavga ve dostlukla ekmeğini çıkararak, birbirlerine fedakârlıklar ederek yaşayanları seyirden duyduğum hazla derin ve rüyasız bir uykuya dalacaktım. Sabahleyin yine rüzgârla, yağmurla uyanacaktım. Camları buğulu bir kahvenin içinde elleri nasırlı, yüzleri güneş ve rüzgârla çizgili insanların arasında bugünü de bir günah, daha doğrusu bir kötülük işlemeden bitirecektim.

Onların arasına seyirci sıfatıyla sessizce karışarak oldukça mesut yaşadım. Şehre bile inmiyordum.

Her şey tahayyül ettiğim gibiydi. Yalnız pay meselesinde çirkin hadiseler geçtiğini işitiyor, onu da duymamazlığa geliyordum.

Bir sabahtı. Kayık, hülyalarımdaki gibi balıktan dönmüştü. Çevaleler vapura verilmişti. Şimdi ağları denize çarpa çarpa yıkıyorlardı....

Balıkhanede hiç tutmayan, fiyat bile verilmeyen on on beş dülgerbalığı kayığın küpeştesinde hâlâ canlı, ince. zar gibi kanatlarıyla titreşiyorlardı. Biraz sonra işlerini bitirmiş olacaklardı, hepsi orta parmaklarına birer dülgerbalığı takarak çekip gideceklerdi. Umduğum gibi dülgerbalığı çorbası çok evlerde tütecekti.

Kayığı temizleyenler sekiz kişiydi. Yedisi bizim adadandı. Sekizincisi zayıf, sarı, hastalıklı adamı hiç görmemiştim. Ne kadar dostça, ne kadar içten bir sevgiyle çalışıyordu.

Balığın bol çıkmaya başladığı duyulduğu zaman dışarıdan da insanlar gelirdi. Dışarıdan ırıba katılanlar pay almazlardı. Irıp tayfası ile reis gönüllerinden ne koparsa o kadar balık verirdi kendilerine.

O adam da bir dülger alabilmek, bu balığı hak edebilmek için elinden geleni yapıyordu.

Nihayet iş bitti. İki büyük dülgerbalığını reis kıç altına attı. Tayfalardan birine:

– Bunu bize götür sonra, dedi, ötekilerini pay yap.

Üç tane alanlar oldu. Dışarıdan gelen bir tane versinler diye bekledi. Yüzünde tatlı bir gülümseme ve çaşmaktan doğabilmiş hafif bir kırmızılık vardı. Bu kırmızılık pay dağıtan adamın elinde tek balık kalıncaya kadar adamın yanağında durdu. Sonra birdenbire uçtu. Yüzündeki gülümseme önce tehlikeli bir halde dondu. Sandım ki böyle, bütün ömrünce böyle donuk bir tebessümle kalıverecek adam. Etrafına bakındı. Kendine bakan birini gördü. Gülümseme birdenbire yüzünde bir meyve gibi çürüyüverdi. Gözleri hayretle büyüdü. Son

balığı kayıktaki adam rıhtıma fırlatmıştı. Adamın yüz ifadeleri nerede ise yine eski temiz, memnun halini, taze meyve halini alıverecekti. İki adım attı. Elini balığa doğru uzatmak üzere eğildi. Ama ötekilerden, başparmağına irisinden bir tane dülgerbalığı takmış birisi, kocaman çizmeli ayağını dülgerbalığının sırtına bastı.

– Ne o? dedi, hemşerim. Dur bakalım. Dağdan gelip bağdakini kovmayalım.

Adam elini çekti. Bir şey söylemedi. Söyleyemezdi. Söyleyecek halde değildi. Rıhtım kahvesine doğru yürüdü. Dışarıdan kahvenin önündeki seyircilerden biri seslendi:

– Bırak yahu! O adam da çalıştı. Veriver bir tane, ne olur? Kalkmış nerelerden gelmiş işte.

– Ne yapalım gelmesinler. Kırmızı götlü ile davet mi ettik biz onları. O balığın bir iki buçukluğu var. Balık çıkmadığı zaman yanaşmıyorlar ağı temizlemeye hiç. Yağma yok hemşerim!

Kayıktakilerden hiçbiri kalkıp da:

– Ayıptır yahu, ver adama, demedi.

Bir ikisi. en umduklarım konuşacak gibi oldular Bekliyordum. Şimdi umduklarımdan birisi payına düşen balıktan birini, en küçüğünü adama doğru fırlatacak diye bekledim. Reis kahvenin önünde kahvesini öttürüyor, kayığın asıl tayfasına keyifle bakıyordu.

– Ayıp yahu, dedi, ayıp!

Bu sefer konuşacaklarını, hatta paylarına düşen balıklardan en küçüğünü fırlatacaklarını sandıklarımdan biri:

– Sen karışma babalık! Fazla söylenmeye başladın. Ayıp ne demek? Ayıp yorgan altında.

– Babanızın malı mı bu deniz sizin?

– Onun babasının malı mı?

– Değil ama, gelmiş kayığınızda çalışmış bir kere.

– Kim gel de çalış demiş ona, gelmeseydi.

Balık verilmemiş adam, kahvenin bir iskemlesine çökmüştü. Kahveci başına dikilmişti. Kahveciye:

– Kalkacağız, kalkacağız,dedi.

Ayağa kalktı. Kendisi için laf işitmiş adama:

– Zararı yok hemşerim, dedi, zararı yok. Vermesinler, istemez.

Gözüken vapura doğru yürüdü. Küçük adımlarla bir Şarlo gibi seğirterek uzaklaştı.

Söz vermiştim kendi kendime: Yazı bile yazmayacaktım. Yazı yazmak da bir hırstan başka ne idi? Burada namuslu insanlar arasında sakin ölümü bekleyecektim. Hırs, hiddet neme gerekti? Yapamadım. Koştum tütüncüye, kalem kâğıt aldım. Oturdum. Adanın tenha yollarında gezerken canım sıkılırsa küçük değnekler yontmak için cebimde taşıdığım çakımı çıkardım. Kalemi yonttum. Yonttuktan sonra tuttum öptüm. Yazmasam deli olacaktım.

ÖYLE BİR HİKÂYE

Sinemadan çıktığım zaman yağmur yine başlamıştı. Ne yapacağım? Küfrettim. Ana avrat küfrettim. Canım bir yürümek istiyordu ki... Şoförün biri:

– Atikali, Atikali! diye bağırdı.

Gider miyim Atikali'ye gecenin bu saatinde, giderim. Atladım şoförün yanına. Dere tepe düz gittik. Otomobilin buğulu, damlalı camlarında kırmızı, sarı, yeşil, türlü ışıklar görerek, bir renk dalgası içinde Atikali'ye vardık.

Şişli'de Bomonti durağından yüz adım yürüsem evime varır, iki yorganlı yatağımın çukuruna büzülür, dostum Panco'yu düşünürüm. Şimdilik başka kimsem yok. İstanbul odalarının birinde hasta anam yatar döşeğinde. Kara köpeğim de karyolasının altında onu ve beni bekler. Panco, Çilek isimli bir sokakta oturur. Futbol oyunları görür rüyasında. Yahut da yine rüyasında pişpirik oynar. Ben gece yarısından sonra yağmurlu bir havada Atikali'deyim. Sözümona bir bulvar üstündeyim. Yürüyorum. Yağmur yağıyor da yağıyor. Evet, yağmurun, yalnızlığın, Atikali'nin, hakkı var: Uzaklaştıkça anamı, Panco'yu, köpeğim Arabı daha çok özlüyorum.

Üçü de uykudadır. Annem horluyor, Arap uyanmış, sokağa kulak veriyor, Panco rüya da görmüyor, demincek attım.

Ben, iki insan ve bir hayvan düşünerek, yağmurun

altında, Atikali'nin bilmediğim sokaklarına sapıyorum. Bekçi düdükleri geliyor. Bir evden deli gibi birisi fırlıyor. Üstüme çullanıyor.

– Dostumu öldürdüm abi, diyor, sakla beni.

Paltomun cebini gösteriyorum. Dikişlerinden yağmur girmiş, sabahki yediğim simidin susamları kokan cebimi. Girip kayboluyor.

– İsmin ne senin? diye sesleniyorum cebime.

– Hidayet.

– Neden öldürdün Hidayet?

– Seviyordum be abi?

– Nasıl seviyordun Hidayet?

– Deli gibi be abi! Gün onunla ağarıyordu. Ben susamhelvası satarım abi gündüzleri. Cebin de mis gibi simit kokuyor abi. Gün onunla ağarır; onunla kararırdı. Bir dakkam yoktu onu düşünmediğim. Abi, rüyada gibi yaşardım. Her laf gelir gider ona dayanırdı. İnsanlar bana bir laf söylerdi. O ne cevap verebilir, diye düşünürdüm. Bir şey alacak olsam o alır mıydı acaba? derdim. Bir şey yesem içime sinmezdi. Biri yol sorsa o gösterir miydi? diye kafama sormayınca ve içimde o, yol göstermeyince aptal aptal bakardım. Bir güzel şey görsem ona göstermezsem, gösteremediğim için zevk alamazdım güzel şeyden.

– İsmi neydi?

– Pakize.

– Sonra, Hidayet?

– Sonra abi... Hava kararırdı. Susamhelvalarını kahveye bırakır, iki bardak şarap içmeye koşardım. Afyon mu katardı pezevenk meyhaneci nedir, içer içmez Pazike karşıma dikiliverirdi capcanlı, ısıcacık.

– Sahiden mi?

– Yok be yalancıktan, hulyadan be abi! Artık konuşur dururdum abi.

– Sus, gelen var, Hidayet.

Hidayet paltomun cebinde bir susam tanesi gibi büzüldü.

Yağmur dinmişti. Ortalık bir parça ağarmış gibi idi.

Hidayet cebimden seslendi:

– Antalayım mı ötesini abi?

– Anlatma, yeter bu kadarı.

– Peki abi, sustum. Nasıl istersen abi. Ama anlat beni Panco'ya emi?

– Anlatırım, Hidayet.

– Ama ötesi daha kıyak abi.

– Ötesini ben uydururum Hidayet. Sen çık cebimden. Palto da ıslandı. İkinizi birden kaldıramıyorum, yoruldum.

– Peki abi.

Cebimdeki susam pire oldu. Fatih Camii avlusunun çitlembik ağacının dibine doğru fırladı gitti. Karanlıkta bir kıvılcım, kara bir kıvılcım gibi pırıldadı.

Bir oh çektim. Rahatlamıştım. Keyiflenmiştim. Panco'ya domuzuna bir hikâye anlatacaktım: Hidayet, Pakize'nin ta kalbine bir vuruşta kocaman bir çivi saplamıştı. Başka çaresi yoktu. Susamhelvaları yiyen çocuklar, kadınlar, Hidayet'ten bu hikâyeyi beklemezlerdi. Susamhelvası karın doyurmazdı. Pakize susamhelvacıya da varamam a, demişti. Seviyormuş... Sevgi karın doyurur mu? Hidayet o akşam süslenmiş, Taksim'e çıkmıştı. On sekiz lira otuz yedi kuruş parası vardı. Bir meyhaneye girdi, içti de içti. İçtikçe Hidayet'e koydu. Artık minareye baktığı zaman minarenin aleminin göğe doğru yükselişini Pazike ilen bir bulutsuz ay mehtaplı gecede seyretmeyecekti, demek, Hırkaişerif'e bu yol mu gider diye bir kadıncağız sorduğu zaman Hidayet kafasının içinde sarı kazağı altında kaybolmuş, Paki-

ze'ye aynı suali sorup da: "Bu yol mu gider, öteki mi, ben ne bileyim Fatma Hanım!" derse, o da kadıncağızın şaşırmış yüzüne gülümseyerek aynı şeyleri söylemeyecekti, ha.

Başını tüyler gibi, kediler gibi, temiz tülbentler ve mendiller gibi kokan Pazike'nin dizlerine hiç mi hiç koyamayacaktı.

Ulan bu çiviyi de kim koymuştu cebine. O piç Abdullah yok mu? O canım çocuk. O çilli, esmer yüzlü, badik burunlu, Karakaplan kulübü santrforu canım oğlan Abdullah. O koymuş olacaktı çiviyi. Yarım sinema bileti, yarım stadyum bileti, diş fırçası, ingilizanahtarı, bozuk yale kilidi, ispermeçet mumu, çiklet, kurtlu kiraz, sabun, kavun karpuz çekirdeği, soğan sarmısak koyan piç kurusu çiviyi ne bok yemeye kor? Kocaman temel enserisi. Pırıl pırıl da. Bız gibi de ince. Panco'ya hazırdı hikâye.

– Ne arıyorsun buralarda gece yarısı hemşerim sen?

– Bir arkadaşımı ziyarete gitmiştim. Ordan dönüyorum. Geç kalmışım.

– Nerde oturuyorsun?

– Şişli'de.

Üstümü aradılar. Kalemden başka 67 lira 30 kuruş param var. Bir hikâye müsveddesi, Panco'nun bir resmi, bir kalem daha.

– Nüfus kâğıdın yok mu yanında?

– Yok!

– Ne iş yaparsın?

– Yazı yazarım.

– Ne yazısı, kâtip misin?

– Kâtibim.

– Kimin yanında?

– Kocaeli İkbal Ambarında.

Nereden aklıma geldi de birdenbire söyleyiverdim Kocaeli İkbal Ambarını.

– Hadi bakalım. Tabana kuvvet. Dolaşma gece vakti, ihtiyar halinde.'

Fatih Parkının kenarından yürüyorum. Panco, adamın biri oturmuş ıslak yere. Bacaklarını dimdik dikmiş. Kafasını parkın sınır demirlerine dayamış.

– Yaşasın demokrasi, yaşasın millet, yaşasın cumhuriyet diye bağırıyordu.

– Yaşasın hemşerim, dedim.

– Otur yanıma, dedi.

Oturdum. Oh! Sahiden rahatmış be. Islak, ıslak. Soğuk, soğuk.

Benim bir karım var hemşerim. Suratını görsen bir aylık yola kaçarsın. Bir kızım var. Allah senin gibisine nasip etsin. Evli misin? Evli isen boşa benim kızı al. Bir gözü kör, öteki gözü yaradana yan bakar. Bir burnu var. Enfiye menfiye dayanmaz. Sümüğü kokar. Mendili kokar, kendisi kokar. Yanından geçemezsin. Buram buram aybaşı kokar. Bir oğlum var on dokuz yaşında, sidik kokar. Ayak kokar, cigara kokar. Ev desen evlere şenlik, apteshane kokar. Hey büyük Allahım! Şu taşlara bak. Yıkadın pırıl pırıl. Şu yeşile boyanmış demirlere bak! Katı, katı ama mis gibi boya ve yağmur kokuyor. Şu çimenler. Şu bulutlar, şu kara kara, sarı sarı, kırmızı kırmızı, sarışın sarışın, esmer esmer geçen bulutlara bak! Şu gözlerimde büyüyüp büyüyüp, yıldız yıldız açılıp, ok ok, sivri sivri kapanan fenerlere bak! Şu baştan aşağıya yıkanmış daireye bak! Soğukmuş, yağmurmuş. Vız gelir. Tertemiz, kokusuz, ışık ve su içinde, bulut içinde, kâinatın altında yatıyorum. Başımı demirlere dayamışım. Kıçım sular içinde ne çıkar? Kâinat tepemde akıl ermez oyunlar oynuyar. Buhar su oluyor. Su çamurları, pislikleri temizliyor, çimenleri yeşil ediyor,

ağaçları ağaç. Ne işim var evde? Otur sen de. Sen de gitme evine. Yatalım burda. Uyuyalım. Dur önce bir cigara yakalım.

Şu kibritin, şu yanmam diye fısır fısır fısırdayıp da sonradan peki emret anam yanayım, diyen şu kibritin ışığına bak. Bu olur mu arkadaş? Böyle bir el sürçmesiyle açılıveren hararet, ışık, bayram gördün mü sen? Güi, sevin arkadaş. Şu ağzımızdan çıkan dumanlara bak! Nasıl uçuyorlar. Yaşıyorsun efendi. Pırıl pırıl, tane tane, ıslak ıslak, cam cam, billur billur, fanus fanus, çeşmibülbüller gibi yaşıyorsun dostum. Dumanlarımıza, cigaralarımızın dumanlarına bak, efendi! Bu mavi şey nedir? Ne kadınla yatmak, ne şarap içmek, ne arkadaşlarla pırafa oynamak, ne tiyatro, sinema seyretmek... Hepsi bir yana dünyayı seyret. Al gözüm bak efendim. İşte sana kibrit alevi. İşte sana cigara dumanı! Hadi uyuyalım hemşerim.

Ha uyumadan evvel Panco'ya anlat beni. Fatih Parkının demirine dayalı uyuyan adamı, cigarasının dumanını. Panco iyi çocuktur. Candır can. Selam söyle benden.

İyi ki şu ayakkabıları almışım. Bereket ki ayaklarım su çekmiyor. Her yanım su içinde. Ayaklarım kaloriferli. "Cigaramın dumanı, yoktur yârin imanı. Altından köşk yaptırdım, gümüşten merdivanı" türküsünü bağıra bağıra söyleyerek uzaklaşırken arkamdan sesleniyordu:

– Var ol! Gördün mü? Var mıymış dünya? Panco'nun arkadaşı! Faik Bey'in oğlu.

Zeyrek'teki setlerin üzerine oturdum. Önümde Vefa. Atatürk Bulvarı'nda cinler top oynuyor. Rüzgâr bir kaleden bir kaleye bulut atıyor. Yaşasın futbol maçları, diyorum. Seddin hangi tarafından ineceğimi düşünmek istiyorum. Ömrümde bir kere esrar çekmiştim Bursa'da. Yeşil camisinin avlusundaki sette oturmuş Nilüfer Ovası'na şiir düzerken ne taraftan ineceğimi şaşırmıştım.

Adamın biri geçerken çağırıp, ne taraftan ineceğim ağabey, diye sorunca adamcağız gözümün içine korku ile bakmış, sonra gülümseyerek elimden tutup indirmişti. Gözlerini lise kasketinin şemsiperine dikip:

– Yapma bir daha delikanlı. demişti. İnmesi kolay. Biri gelir indirir. Ama bir de çıkmasını şaşırırsan iflah olmazsın sonra, demişti.

Şimdi artık böyle şey kullanmıyoruz ama, o zamandan beri bir sette çıkmaya görelim. Hep iniş yolunu unutuveriyoruz.

Panco hep kabahat sende. Sen ettin bu işi bana. Gece yarısı senin hesabına dolaşıyorum. Sen ettin bu işi.

Baktım, Zeyrek Yokuşu'nun setti dibinde uyumuş bir köpek. Yanına oturdum. Gözünü açtı. Böcül böcül baktı. Korka korka kafasını okşadım. Gözünü yumdu. Bir koferans da ben ona çektim. Dedim ki:

– Oğlum patlak göz. Ben insanoğlu. Sen hayvanoğlu. Bundan milyonlarca sene evvel, her ikimiz de kurttuk, solucandık, tek hücreli mahlûktuk. Ondan evvel boşlukta bir tozduk. Sonra da bak işte bu hale geldik. Bundan sonra belki böyle kalırız. Belki değişiriz. Ama böyle kalmayalım. Siz de bedbahtsınız, biz de. Evlerde uyuyanlar, ipekler içinde uyuyanlar, kadın koynunda uyuyanlar, soba başında kıvrılmış bobiler var. Lastikten kemikleri, topları var. Hanımları atar, koşup getirirler. Sabahları kapıcılar gezmeye çıkarırlar. İnsanlar var sevdiklerini almışlar bu saatte koyuniarına, dalmışlar iki kişilik rüyalarına. Pekâlâ ne yapalım? Ama sen Zeyrek Yokuşu'nda kuyruksuz, tüysüz, uyuz, soğuktan titreyen bir sokak köpeği, ben Panco'nun arkadaşı, başka hiçbir şey değil, yağmura vurmuş, uykusuz, canı burnunda, yüreği Ağaç Çileği Sokağında. Kafası Bomonti tramvay durağından yüz metre uzakta kirli bir yastıkta bir adamcağızım. Ne yapalım? Günün birinde dostluklardan, insanlardan ve hayvanlardan ve

ağaçlardan ve kuşlardan ve çimenlerden yapılmış vazife hissiyle çarpan yüreklerle dolu bir âlemde yaşayacağımızı düşünelim. Bir ahlakımız olacak ki hiçbir kitap daha yazmadı. Bir ahlakımız, bugün yaptıklarımıza, yapacaklarımıza, düşündüklerimize, düşüneceklerimize hayretler içinde bakan bir ahlakımız. O zaman seninle daha uzun dostluklar ederiz patlak göz. O zaman hiç merak etme. Dostum Panco da bana hak verecektir. Kilise ahlakından söz açmayacak. Dostluğun olağanüstü güzelliğini çocuklarına anlatacaktır.

Atatürk Köprüsü'nde rastladık adama. İki elini tırabzana dayamış. Haliç'e öğürüyordu. Yanında durdum. Zıplar gibi iki üç defa daha ayakkabılarının ucuna basarak yükseldi. Sonra durdu. Mendilimi çıkarıp gidip yüzünü sildim. Ağzını sildim. Gözüne düşen saçlarını elimle taradım. Yüzünü bana çevirince iki büyük ve siyah göz dostça baktı.

– Çok içtim amca, dedi.

Ukalalık etmedim.

– İçmeli delikanlı, dedim. İçince çok içmeli.

– Aşkolsun amca, dedi. Sen de bizdenmişsin.

– Zamanında, dedim.

– Çok mu içerdin? dedi.

Altdudağımı üstdudağıma adamakıllı yapıştırıp sağ elimle de havaya iki üç tokat salladım. Panco sen de yap böyle, ne demek istediğimi anlarsın.

– Belli, belli amca, dedi. Suratında nur kalmamış.

Kızdım:

– Nurum içimde oğlum, dedim. İçim pırıl pırıl. İçim aşkla dolu, dostlukla dolu, hiç olmazsa bu akşamlık. Sen bakma o yüzdeki nura. Yalancıdır, aldatır.

– Öyle mi dersin? dedi. Arkasından: "Öyle mi derler tombul gelin böyle mi derler?" şarkısını söylerken yakaladım.

– Yok, dedim, salıvermem seni. Anlat bana nerde içtin?

– Nerde olacak amca, bırak, gece yarısı hoşbeşi Allah aşkına, aydım artık, gidip yatayım. Yarın erken araba koşacağız. Moruk kıyameti koparır uyuyamazsak. Senin anlayacağın amca, na şu karşıdaki evde bir karı oturur: Yahudi karısı. Kocası Ankara'ya gitmiş. Bizi çağırdı. Gittik, beraberce içtik. Herif gece yarısı damlamaz mı? Pişkin adammış. Bizi karşı karşıya görünce bir tek kelime söylemedi. Bir kenara oturdu. Karı da pişkinmiş, o da sanki odada kimse yokmuş gibi bir bana bir kendisine, bir herife dayadı rakıyı. Üçümüz de bir kelime söylemeden yedişer kadeh daha içtik.

– E, bana müsaade! dedim.

Karı, müsaade sizin efendim, dedi.

Herif yüzü sapsarı, mükemmel bir Türkçeyle:

– Şerefi ikballe, dedi.

Ben kırdım. Sonra ne oldu evde bilmem.

– Uy anam, dedim ben.

– Ya, uy anam, dedi, genç, yakışıklı, bıçkın arabacı.

İkimiz de Atatürk Köprüsü'nü ters taraftan arşınlayarak Haliç'in öteki yakasına vardık.

Ben Azapkapı'da iken onun Unkapanı'ndan nârasını duydum.

– Uy anam, diyordu.

İşte bu minval üzere Panco geldim sizin mahalleye, yağmur yine başladı. Tam sizin evin önünde bir küp kırılmış, yarısı paramparça, yarısı sapasağlam. Küpün içine oturdum. Başladım anlatmaya. Atikali Paşa'ya bir gece yarısı nasıl gittiğimi, Hidayet'in cebime nasıl girdiğini, Fatih Parkında yatan adamı, sokak köpeğini ve yahudi karısının arabacı zamparasını.

Sen uyuyordun.

– Hey Panco, Panco! seslendim.

Sesim bir pencereyi deldi. Gitti senin kulağını buldu. Uyandın. Ama artık benim sana kadar yetiştirecek ne sesim, ne halim kalmıştı. Sen de artık uykuya daldın. Bir otomobil geçiyordu.

– Bomonti'ye gidiyor musun ağabey, dedim.

– Atla, dedi.

Atladım.

ALEMDAĞDA VAR BİR YILAN

Daha tiyatroya girerken kar başlamıştı. Çıkınca meydanı bembeyaz buldum. Boynumdan içeriye bir damla düştü. Ürperdim.

– Çek elini ağzından. Tırnağını yeme! diye bağırdım. Önümden giden iki kişi dönüp baktılar

Yüzümü görmek için yavaşladılar. Sanki ben her akşam onunlaymışım gibi. bir yalnızlık duyuyorum. O cuma günleri gelirdi. Alçıdan, ağzı pipolu gemici onu beklerdi.

Güneş muşamba perdede tam üçü işaret ederdi. Geleceğine yüzde yüz emin olduğum günler beklerken uyuyakalırdım. Kapıyı tırmalar gibi vurduğu zaman nasıl duyardım rüyamın içinde. Yataktan fırlardım. Kapıyı açardım. Rengi solmuş, nefesi boğazından gelirdi. Masadan bir cigara alır yakardı.

Dünya ötedeydi. Burada bir konsol, bir ayna, bir alçıdan gemici, bir yatak, bir ayna daha. bir telefon, bir koltuk, kitaplar, gazeteler, kibrit çöpleri. cigara izmaritleri, soba, battaniye vardı. Dünya ötedeydi. Gökyüzünde uçaklar vardı.

İçlerinde yolcular vardı. Trenler gidiyordu. Herifin biri imza ediyor, öteki para veriyordu. Akşam serinliği çıkmıştı. Akşam simidi de çıkmıştı dünyada...

Odanın içini simitçinin sesi doldurdu. Dünya ötedeydi.

Biletçi bilet zımbalıyor, bir adamla bir çocuk gaze-

te okuyorlar. Bir delikanlı, karakaşlı, sıhhatli bir oğlan upuzun yatmış. Yakışıklı, kuvvetli bir oğlan. Ellerini pantolonunun ceplerine sokmuş, sıska birisi de sağında yatmış. Çocuk gazeteyi bıraktı. Pardösüsünü başının altına dürdü. O da uzandı. Bir vapurun alt kamarasındayım.

Günlerden cuma. Mektep tatil. Süleymaniye'de Kirazlı Mescit Sokağında oturuyoruz. Ben on yedi yaşlarındayım. Münir Paşa konağının çam ağacını hatırlıyorum. Lisenin bahçesindeki büyük çam ağacı bir yangında yanmış olabilir. Münir Paşa konağının yağlı boya tavanları çoktan duman ve kül olmuştur. Tahtakuruları da yanmıştır. Yatağım, yorganım, gözyaşım yanmıştır. Havuzlar yanmıştır. Yapraklarını kışın dökmeyen ağaçlar yanmıştır. Anılar, anılar yanmıştır. Yanmış oğlu yanmıştır. Beni bugüne getiren kitaplar yanmıştır.

Ben de koyun postu taklidi bir kürk bulup pardösüme diktirmeliyim.

Günlerden pazartesi. Yine vapurun alt kamarasındayım. Yine hava karlı. Yine İstanbul çirkin, İstanbul mu? İstanbul çirkin şehir. Pis şehir. Hele yağmurlu günlerinde. Başka günler güzel mi, değil; güzel değil. Başka günler de köprüsü balgamlıdır. Yan sokakları çamurludur, molozludur. Geceleri kusmukludur. Evler güneşe sırtını çevirmiştir. Sokaklar dardır. Esnafı gaddardır. Zengini lakayttır. İnsanlar her yerde böyle. Yaldızlı karyolalarda çift yatanlar bile tek.

Yalnızlık dünyayı doldurmuş. Sevmek, bir insanı sevmekle başlar her şey. Burda her şey bir insanı sevmekle bitiyor.

Güzel yer, güzel yer Alemdağı. Şu saatte on beş metrelik ağaçlarıyla, Taşdeleniyle, yılanıyla... Ama kış günü yılanlar inindedir. Olsun. Hava Alemdağı'nda ılıktır. Güneş, yaprakları kıpkızıl ağaçların içinde doğmuştur. Gökten parça parça ılık bir şeyler yağmakta, çürümüş yaprakların üstüne birikmektedir. Taşdelen par-

mak gibi akar. İçimizi şıkır şıkır eden bir maşrapa ile önce içimizi, sonra çırılçıplak soyunarak dışımızı yıkıyor. Su içmeye gelen bir tavşan, bir yılan, bir karatavuk, bir keklik. Polonezköy'den şerefimize kaçıp gelmiş bir keçiyle alt alta üst üste oynaşıyoruz.

"Panco, Panco!" diye bağırınca, yılan da, keçi de, keklik de, tavşan da oldukları yerde alçıdanmış gibi donup kalıyorlar. Bembeyaz kesiliyorlar. Hemen keskin bir bıçak çıkarıp cebimden kiminin kulağını, kiminin kanadının altını kesiyorum. Kan akınca hareket başlıyor. Beni bırakıp Panco'ya koşuyorlar.

Panco'nun her zamanki kansız ve hiddetli yüzünde çıban yarasına doğru kaymış bir gülümseme gözüküyor. Keklikleri gagasından öpüyor Tavşanın bıyığını çekiyor. Yılanı bileğine doluyor. Top getirmiş, futbol topu. Ben kaleciyim. Yılan da kaleci. Ötekiler yaprakların üzerine yatmış, güneşin içinde oynuyorlar. Saatlerce oynuyorlar. Yılanla ben, top kalemize girerken yana çekilip seyrediyoruz. Mızıkçılık ediyoruz.

Alemdağı güzel, Alemdağı... İstanbul çamur içinde. Taksi şoförleri su birikintilerini inadına insanların üzerine sıçratıyorlar. Kar inadına içimize içimize yağıyor.

Kadının biri beşinci kattan bir kediyi sokağa atıyor. Bir kadınla bir yabancı erkek kedinin başındalar.

Kedinin burnundan hafifçe kan sızıyor. Erkek, Fransızca:

– Il est mort d'hèmoragie, la pauvre! diyor.

Kadın bana Türkçe, kedinin beşinci kattan atıldığını anlatıyor. Galatasaray Lisesinin kalın ve yüksek bahçe duvarının kenarına, artık ölmüş kediyi itiyoruz. Beşinci kattaki kadın, sobasına şimdi kömür atıyordur. Hava da ne soğudu. Keşke kar yağsa. Kar yağdığı zaman yine havada ılık bir şeyler oluyor.

Panco ne zaman dönmüş Alemdağı'ndan. Birden-

bire bir arkadaşıyla yanımdan geçiyor. Bir duvarın, ölmüş bir kedinin yanından geçer gibi. Kollarımız birbirine sürünüyor hafifçe. Duvarlar açılıyor. İnsanlar birbirleriyle senelerdir dargınmışlar da birdenbire aynı hisleri duyarak. "Yeter artık" diyerek barışmışlar gibi öpüşüyorlar Dönüyorum. Panco arkadaşıyla gülüşerek gidiyor hâlâ. Yangının küi ettiği Münir Paşa konağının havuzunda kirli yeşil bir su bekler dururdu. Suyun dibi gözükmezdi, ama gözümü kapayınca içine atılmış on paralıkların parladığını görürdüm. Bir defa da şimdi vali olan bir arkadaşımızı elli kuruş vererek elbiseleriyle suya atmıştık.

Panco'nun arkadaşıyla beraber gittiği kahveyi hiç bilmezdim. Kapısında alüminyum tencereler, naylon bardaklar satan bir hırdavatçı bulunan, iki kapısı da ardına kadar açık, hanla apartman arası bir binanın birinci katındaymış bu kahve. Onların bu kapıdan içeriye girdiklerini görünce merak ettim. Ben de girdim. Baktım karşımda cam bir kapı. Cam kapının içinde büyük bir salon, içeride insanlar tavla ve iskambil oynuyorlar. Daha köşede bir bilardo masası var. İçeriye girince herkes bana baktı. Buraya gelenler hep aynı müşteriler olmalı ki beni baştan aşağı bir süzdüler. Oturup bir kahve içmek bile cehennem azabı gibi bir şey olacaktı. Birini arıyormuş gibi yaptım. Olmazsa bizim Luka Efendi vardır; duvarcıdır, boyacıdır. Onu soracaktım. Gözlüklüdür. Kendisi Yunan tebaasıdır. Ama Arnavuttur. Kahveciye onu sormak istedim. Baktım Panco, Luka Efendiyi siper ederek kendini bana göstermemeye çalışıyor. Eskiden tanıdığım birisi niçin geldiğimi anlamış gibi bana baktı. Gülümser gibiydi. Allah belanı versin deyyus; dedim. Döndüm. Giderken bir daha dönüp baktım. Yine pardösüsünün yakasındaki kürkü gördüm.

Kürkü görünce rahatladım. Tavşanı, kekliği, o ılık, harikulade kaygan ve güzel yılanı, karatavuğu, Alemdağı'nı, Taşdelen suyunu, çürümüş yaprakları, yaprakların üstüne yağan pelte pelte güneşi hatırladım.

HİŞT, HİŞT!

Yürüyordum. Yürüdükçe de açılıyordum. Evden kızgın çıkmıştım. Beiki de tıraş bıçağına sinirlenmiştim. Olur, olur! Mutlak tıraş bıçağına sinirlenmiş olacağım.

Otların yeşil olması, denizin mavi olması, gökyüzünün bulutsuz olması pekâlâ bir meseledir. Kim demiş mesele değildir? diye. Budalalık! Ya yağmur yağsaydı... Ya otların yeşili mor, ya denizin mavisi kırmızı olsaydı... Olsaydı o zaman mesele olurdu, işte.

Çukulata renginde bir yaprak, çağla bademi renkli bir keçi gördüm. Biri arkamdan:

– Hişt, dedi.

Dönüp baktım. Yolun kenarındaki daha boyunu bosunu almamış taze devedikenleriyle karabaşlar erik lezzetinde bana baktılar. Dişlerim kamaştı. Yolda kimsecikler yoktu. Bir evin damını, uzakta uçan bir iki kuşu, yaprakların arasından denizi gördüm. Yoluma devam ederken:

– Hişt, hişt, dedi.

Dönüp bakmak istedim. Beiki de çok istediğim için dönüp bakamadım. Olabilir. Gökten bir kuş hişt, hişt ederek geçmiştir. Arkamdan yılan, tosbağa, bir kirpi geçmiştir. Bir böcek vardır belki hişt, hişt diyen.

– Hişt! dedi yine.

Bu sefer belki de isteksizlikten dönüp baktım, çalıların arasına biri saklanıyormuş gibi geldi bana.

Yolun kenarına oturdum. Az ötemde bir eşek otluyor. Onun da rengi çağla bademi. Ağzı, dişleri, kulakları ve boynu ne güzel. Otluyor. Otları âdeta çıtırdata çıtırdata yiyor. Belki de bu çıtırtılı, çatırtılı sesi "hişt, hişt!" diye duymuşumdur. Eşeğin ot koparışının sesinden hep aynı ses:

– Hişt, hişt, hişt, dedi.

Hani bazı kulağınızın dibinde çok tanıdığınız bir ses isminizi çağırıverir. Olur değil mi? Pek enderdir. Belki de kendi kafanızın içinden sizin sevdiğiniz, hatırladığınız bir ses, ses olmadan sizi çağırmıştır. Olabilir.

Birdenbire güneşi, buluta benzemez garip ve sarı bir his kapladı. Bir kirli el, çağla bademi eşeğin sırtından bir kumaş çekip aldı. Her zamanki kül rengi, yer yer havı dökülmüş eski mantosunu giydirdi eşeğe. Yola indim. İstediği kadar hişt desin. İsterse sahici sulu bir dost olsun. İsterse kimseler olmasın, kendi kendime kulağıma hişt, hişt diyen bir divane olayım, ben, aldırmayacağım.

Beiki bir kuştur. Belki bir tosbağadır. Beiki de kirpidir. Beiki de yakın denizden gelen bir balık, bir canavardır. Karabataktır. Mihalaki kuşudur.

İyisi mi ben kendim hişt hişt derim. O zaman tamamı tamamına pek hişt hişt seslenişine benzemeyen, benzemesine uğraştığım bir mırıldanmadır, tutturdum.

Birdenbire, önümde bir adamla bir kadın gördüm. Kalpazankaya yolunu sordular. Üstündesiniz dedim. Sanki yol hareket etti. Yürümediler. İki adımda benden uzaklaştılar. Koyunların arasına yüzükoyun uzanmış papazın oğlunu gördüm. Yüzünden aptal, çilli horoza benzer bir mahlûk kalktı. Ağzının salyasını sildi. Kuzuyu bacaklarından tuttu. Kuzu ile yere yıkıldı. Kuzuyu burnundan öptü. Papazın oğlu çirkin, aptal, otuzbirli bir yüzle baktı. Şimdi çiçek tarlasındaydım. Bana hişt hişt

diyen mutlak bir kuştu. Vardır böyle kuşlar. Cik cik demezler de, hişt hişt derler. Kuştu, kuş.

Bir adam yer belliyordu. Belin demirine basıyor, kırmızıya çalan bir toprak altını, üste aktarıyordu.

– Merhaba hemşerim, dedi.

– Ooo! Merhaba! dedim.

Tekrar işine daldı. Hişt hişt, dedim. Aldırmadı. Bir daha hişt, dedim. Yine aldırmadı. Hızlı hızlı, hişt hişt hişt!

– Buyur beyim, dedi.

– Bir şey söylemedim, dedim.

Küçük parmağını kulağına soktu. Kaşıdı. Çıkarıp parmağına baktı. Belin sapına siler gibi yaptı.

– Hişt hişt, dedim.

Yüzünü göğe kaldırdı. Kuşlara baktı. Dönüp şüpheyle bana baktı.

– Bu sene enginarlar nasıl? dedim.

– İyi değil, dedi.

– Baklayı ne zaman keseceksin?

– Daha ister, dedi.

Nefes alır gibi, "hişt" dedim.

Yine şüpheyle denize, şüpheyle göğe, şüpheyle bana baktı.

– Kuşlar olmalı, dedim.

– Benim de kulağıma bir hışırtı gelir amma, dedi, ne taraftan gelir? Zati bu sırada şu kulağım ağırlaştı.

– Bir yıkatmalı, dedim, benim de geçenlerde ağırlaşmıştı...

– Yıkattın mı?

– Yıkatmadım, hacet kalmadı, doktora gittim. Alıverdi; pislikmiş.

– Çocuklar nasıl? diye sordum.

– İyiler, dedi. Dokuzdu sekiz kaldı. Biliyorsun dokuzuncusunun macerasını ya...

– Sus, sus, dedim. Yürekler acısı. Haydi allahaısmarladık!

– Haydi güle güle.

Biraz uzaklaşınca.

– Hişt, hişt...

Bu sefer yakaladım. Bahçıvandı. Oydu oydu.

– Hadi hadi yakaladım bu sefer seni, dedim.

– Yok vallahi, dedi, vallahi daha ekmedim bakla, senden ne diye saklayayım, parasıyla değil mi?

– Sen değil misin. hişt hişt diyen?

– Ben de duyarım bir ses, amma bulamam nereden gelir?

Nereden gelirse gelsin: dağlardan, kuşlardan, denizden, insandan, hayvandan, ottan, böcekten, çiçekten. Gelsin de nereden gelirse gelsin! Bir hişt hişt sesi gelmedi mi fena. Geldikten sonra yaşasın çiçekler, böcekler, insanoğulları...

– Hişt hişt.

– Hişt hişt.

– Hişt hişt.

KALİNİKHTA

Yanıma baktım kimseler yok. Az önce çevrem insanla doluydu. Köpekler havlıyor, ağaçlar hışırdıyordu. Bir ırmak akıyordu kulağımın dibinden. Ağaçlar suları yıkıyordu. Hayvanlar insanları öpüyordu. Köpekler konuşuyor, insanlar havlıyordu. Gökyüzü sarıydı. Birisi:

"Canımsın, diyordu, canımsın, ağacımsın, ırmağımsın; denizim benim." Ötekisi bir insan kokusu içinde sıcaktı. Cevap vermiyordu. Elinin üstündeki mavi damarlar bir dostluk denizine akıyordu. Saçları kara, gözleri kara, kaşları kara, kara günler, kara hikâyeler doluydu. Dudaklarında şimdiden sonra söylenecek kız oğlan kız türkülerin boyu vardı.

Sandalın içindeki güneşten, gökyüzündeki tozdan, ağacın kırmızısından mı ay doğuyordu. Bir dudağım yerde, öteki dudağım kuyruğunda ateş gidip geliyordu içimde.

"Seni damarlarımda, bileğimde atıyorum.

Yıldızlar asılmıştı ağaçlara. Soğuk kandil kandil sarkıyordu. Yanımda dostların en koyusu, kadehinde sakız rakısı, dilim kekeme, elimde olta, oltanın elinde zoka, sandalda Barba Stanco, küpeştede Sivriada, yıldızlar bağrımda; dümendeyim. Motor hışır hışır hışırdıyor. Köpek sesleri geliyor dostçasına. Ağaçlar yıldızları, ağaçlar tepeleri, köpek sesleri sabahları getiriyor. Bir balık kokusu içiyorum. Bir Rum evinden midye tavası, bıyıklarımın içinden anason kokusu geliyor.

"Canımsın" diyorum kime?

Kahve fincanına düşen sabah yıldızını kokluyorum. Mis gibi kahve kokuyor. Kocayemişlerin çiçeği pare pare. Karabaşları avuçlarımda eziyorum. Dilime arılar konuyor, gözümü arılar sokuyor, güneş batıyor, bir karabatak düşünüyor. Martının biri boşlukta bir direğe konuyor. Çakıla sulardan elbiseler giymiş, hava renginde askerler çıkıyor. Çakılda ayak sesleri duyuyorum. O Aspasya'dır, o Aspasya'dır. Yasemińli Aspasya, kâfur kokulu Aspasya, paskalyaçiçeği sarısında Aspasya, dilinde kıvılcım, ditinde yılan, dilinde aynalar ve çeşmeler.

"Canımsın" diyorum, "canımsın."

Yani, Yani be! Hey Yani! Kara Yani! Hey Beykozlu laternacı Panayot'un torunu kara gözlü dostum Yani! Söyle Rumca Karabiberim şarkısını. Aspasya duysun. O türküdeki İbrahim benim. Bırak İbrahim'i ve zenginliği Karabiberim.

Dostluk çayırının bu kuzuları kimin? Sizin mi? Kuzular mı? Kuzular meler mi? Yani, söyle Karabiberim şarkısını.

Şimdi Atina'da Omonya Meydanı'nda akşam oluyor. Atina kahvelerinin teraslarında bir ançüezle, bir yeşil zeytin ve bir kadeh mastika duruyor kimin önünde? Kimin önünde olursa olsun. Pire'den denizanası kokusu geliyor. Akropol'den Sokrates iniyor. Sen Yanaki! Dostların en koyusu! Arkadaşların içinde ölümden önce en sonuncusu! Ama sokaklarından geçerken yıldızlara bak. Yıldızlar seni sandallara, kayıklara, vapurlara ve adalara götürecek. Dünyanın bütün adalarını gezeceksin. Dünyanın bütün sandallarına bineceksin. Elinde naylondan 35'lik bir oltayla deniz diplerinden balık sanıp fosforlar, yakamozlar, pırıltılar yakalayacaksın. Balığa boşver! Düşün Yânakimu beni. Bin bir yıldızın sırtına. Adaların içinde bir Burgaz Adası vardır. Bir sandal vardır, tam Kaloyeros'la Leandros'un gözüktüğü ni-

şanda. İşte o benim. Ben, sandallar içinde bir sandal, denizler içinde bir deniz, insanlar içinde bir insan.

Yani! Omonya Meydanı'nda akşam oluyor. Gökyüzünden sandallarla şarkılar geçiyor. Arabalarda ışıklar kayıyor, bir at kişnemesi duydun mu? Bir fayton geçti mi delicesine aklından... ve Omonya kahvelerinin camından? Bil ki ben Taksim Meydanı'nda, abidenin önündeki çayırın kısa parmaklıklı demirlerine oturmuş seni düşünüyorum. Seni düşünüyorum Yanaki. Gece oldu. Karlar sönmek üzere. Işıklı ilanlar sönüyor. Otlar kararıyor. Bir tavernadan üç gitar sesi geliyor. Mavrodafni kaldırımlarda kırılıyor. Sen oteline kadar yürümeyi düşünme; Atina ile Pire arasındaki metro çoktan işlemiyorsa işlemesin, hava güzel yürürsün. Martılar Sivriada'da ayın ışığında dönüp duruyorlar. Barba Vasili paltosuna girdi uyudu. Ben seni düşünüyorum Yanaki. Sonra Aspasya'nın söylediği Kefalonya havasından çıkan rüzgâr Sivriada'nın denizini ürpertiyor. Yanaki, Omonya Meydanı'nda ışıklar sönüyor. Kahve kapanmak üzere. Yeşil zeytini ye. Şu duziyi yuvarla. İşittin mi Pire'den gelen vapur düdüğünü? Ben Galata Köprüsü'ndeyim o dakka. Bir Hollanda şilebi Okmeydanı'nda dolaşan mapusane kaçağına sesleniyor acı acı. Üsküdar iskelesine iniyorum. Parmaklığa dayanıyorum. Sen yeşil zeytini neden yemedin? Omonya Meydanı'ndaki Ekselsiyor kahvesinin garsonu:

"Kalinikhta Kiryos" diyor bana. Benden de bir Kalinikhta sana, Panco!

KAYIP ARANIYOR'dan*

Nevin köyde herkesle konuşurdu. Onun kahvelere, hatta meyhanelere girdiğini gören kimse, dedikodu yapmaya lüzum görmezdi. Yalnız homurdananlar olurdu. Herkes, Konsolos Vildan Bey kızının ecnebilerde okuduğunu. erkek gibi kız olduğunu bilirdi. Bir dedikodunun dedikodu olabilmesi için insanlardan bir bölüğünün bildiği bir şeyi, öteki bölüğünün bilmemesi Lazım gelmez mi? Herkesin bildiği bir şeyi tekrar etmekte bir mana yoktu. Kız gazetecilik bile yapmıştı. En büyük dedikodu, Nevin'in yirmi beş yaşına on beş yaş fazla paha biçilmesiydi. Bir de daha bir kocadan boşanmadığı, mahkemeli olduğu halde, dört kocadan boşanmış denmesiydi. Bu dedikodudaki kocaların üçü gâvurdu. Ne Nevin, ne de ailesi tarafından bu dedikodu da yalanlanmadığına göre, artık bu adla adlandırılamazdı. Hakikatlerse insanları fazla sarmaz. Köyde onu sevenler de eksik değildi. Herkesle ilgilenirdi. İstanbul'da dairelerde işi olanlara babasının kartını, ya kendi selamını ya da annesinin hürmeti mahsusasını yollar, doktorlara, gazetelere, hastanelere, belediyeye, hatta valiye kadar sözü geçer haspanın, derlerdi.

Köyün içinde kim olursa olsun, boyacı çırağından, kahveci Hasan'dan, balıkçı Yusuf'tan, kunduracı Avram'dan, zerzevatçı Apostol'a kadar konuştuğunun koluna girer; bir aşağı, bir yukarı iskele boyunda dolaşa-

* Romandan bir bölüm.

rak adamın derdini canla başla dinlerdi. Dinlerken de dört yanını grömezdi. Barbunyacı deli Laza meyhanede rakı ısmarlar. Kendisi de Lazla beraber tezgâh başında barbunyacı gibi çatala dokunmadan istronkilos balığını eliyle alır, istronkilos yeni tavadan çıktığı için ağzının içinde üfleye üfleye iki kadeh rakı içerdi. İskelenin üstünde belediye doktorunun genç, şık karısıyla konuşurken, babanın üstüne oturur, saçını parmağıyla tarar, dişini kibrit çöpü ile karıştırır, şık hanımların vapur beklediği salonda sonbaharda, inci gibi dişleriyle ayva ısırırken boğazında kalırsa, çımacıya sırtını yumruklatırdı.

– Kuvvetli vursana be Hurşit, amma da hanım evladı imişsin! derdi.

Sebepli olarak sevmediklerine çatmasını da bilirdi hani. Mesela köy komiserinin pek cici, pek şık kızının nişanlısı –Denizyollarında kamarot olduğu halde– bir şileple Amerika'ya kadar gidip geldikten sonra türlü Hollywood gömlekleri, türlü Miami pantolonları giyen şapkası İtalya'dan, şortu Nis'ten, kravatı New York'tan, kaşkolu Paris'ten kamarot İrfan'ın kolunda görürse, çımacı Hurşit, İrfan Efendiye selam durmaya kalkarsa, İrfan Efendi de küçük devletlerden birinin münakalat vekili imiş gibi Hurşit'in selamını omuz üstünde reddederse:

– Ulan Hurşit, böyle önüne gelene selam durma huyun olmasa, seninle çoktan nişanlanırdım, deyiverirdi.

Kamarot İrfan'ın New York malı çirkin kravatı hırstan parmaklarının arasında burum burum buruşurdu.

Kamarot İrfan da gider intikamını kahvelerde, yani dedikoduda alırdı. Köyün o da Nevin gibi tanınmışlarındandı. Nevin hakkında dedikodu yapılmaz demiştik. Ama, İrfan gibileri için bu konuda yapılmayacak şey yoktur. Bir genç kızın umulmadık bir erkekle apaşikâr kolkola dolaşması, tutup meyhanede iki kadeh rakı iç-

mesi İstanbul köyünde bile olmayacak bir şeydi, ama köy halkı buna alışmıştı.

Daha çok Nevin'in babasına diş biliyorlardı. Gâvurluğundan, alafrangalığından, kızını böyle yetiştirdiği için ahlaksız babalığından, daha ileriye giderek kodoşluğundan söz açarlardı. Ama kimsenin dili Nevin'e orospu diyememişti. Buna dair ima yapılmamıştı. Bu bir haksızlık olurdu. Köyün çarşısında tığ gibi bir delikanlı olan balıkçı Apostol'un oğluyla bağıra bağıra, güle güle konuşuşu, yalı kahvesinde karşı kıyıya gün boyu adam taşımakla ekmeğini kazanan Avni Efendiyle tavla oynayışı, Beyoğlu'nda köyün tanımadığı bir erkekle sinemaya girmesine kötü manalar verdirmeye mâni olurdu? Dillerinin ucuna gelen kötü kelimeyi çıkarmaya utanırlardı. Komşusu balıkçı Cemal'le de güneşin batışını karada çürüyüp kalmış bir sandalın içinden seyretmelerini kötüye yormaya kimse cesaret edemezdi.

Köy halkı meziyetli insanlardı. Haksızlıktan ve yalandan ürkerlerdi. Ürkmeyenler de kuvvetli bir delil bulunçaya kadar beklemeyi daha makul bulur beklerdi. Yalandan çekinmeyen birini beklerdi. İşte kamarot İrfan tam onların beklediği gibi biriydi. Evvelki sene nişanlanmış, gelip köyde bir Rum karısının evine yerleşmişti. Cart curt etmeyi. köyde ağa geçinmeyi, herkese yüksekten bakarak laubali olmayı, kendine büyük küçük köy sakininin "İrfan ağabey" demesini, okumuş yazmışlık taslamayı, kavgalara müdahale edip haksızı değil, zayıfı ezmesini seven bir adamdı.

İşte İrfan'ın önce gizli gizli sonra erkeklik taslarcasına aşikâre anlattığı pek korkunç bir hikâye, köy sakinlerinden bir kısmının Nevin hakkındaki "Konsolosun deli kızı"ndan öteye geçmeyen müsamahakâr kızgınlıklarının birdenbire şimdiye kadar uyuklamış bir kine, bir zalimliğe çevrilmesine sebep oldu. Nevin babında üç türlü bir düşünce meydana geldi.

Birincileri hiçbir dedikoduya karışmayan, Nevin'in hallerini serbest yetişmesine veren, kabahati, babasına yükleyen namuslu insanlardı. İkinciler, onun bu halini kendileri yapamadıkları için şimdilik hoşgörenlerdi. Üçüncü bölüğe gelince Nevin onlarla icap etmeyince konuşmazdı. Bunlar görünüşte Nevin hakkında düşünen ikinci kısma benzer, hoşgörür takımındandılar. Ama Nevin onların, için için ne kadar zalim, kıskanç, kindar ve fırsat kollar olduklarını, âdeta beş hissiyle karışık bir ilave hisle kavrayıvermişti. Böyleleriyle fazla konuşmaz, çekingen durur, islemeyerek kendiliğinden bir kayıtsızlık gelir, bir yerine yerleşirdi. Bu kayıtsızlığında bilmeyerek o kadar ileri giderdi ki bu hal, sonunda bir önem vermeyiş gibi gözükmeye başlardı. Böyle bir önem vermemek halinin onların kin ve zalimliğini artıracağını Nevin anlamayacak kadar onlara karşı hareketlerinde kendiliğindendi. Mademki onu sevmiyorlar, hareketlerini çirkin görüyorlar, ahbaplığa lüzum yoktur, diye bile düşünmemişti.

Geçerlerken onları şimdiye kadar hiç tanımamış, bilmemiş gibi başka tarafa bakar, selam vermezdi. Bu hissinde de samimi idi. Bu ilgisizliği hiç hesaplı, düşünceli bir şey değildi. Garip bir surette kendiliğindendi.

İşte bu kısım kamarot İrfan'ın hikâyesiyle birdenbire işi azıttılar. O geçerken yerlere tükürdüler. Öyleki birçokları pis, adi karı, şıllık kelimelerinden öksürük, aksırık, tıksırık seslerinden ve nidalarından yuvarladıkları bir homurtuyu o geçerken homurdanmaya başladılar.

AŞİYAN MÜZESİ*

Daha dün hafızalardaydılar. Bugün kitapları okunmaz oldu. Kimini yerdik, kimini övdük, övülenler mi büyüktü, yerilenler mi küçüktü? Hayır, hayatlarını bir sarp yolda harcayanlara, muhakkak bugünü şiddetle arzu eden, onun olması için çare arayanlara, işte onlara layık bir tepede, bir müze yaptık. Bu kadarcık olsun vazifemizi yaptık. Bir gün kendinden öncekilerin neler yaptığını, niçin ve nasıl yaptığını anlamaya çalışan bir yanar kafalı çocuk bu yoldan geçecek, orada, kendisinin yürümek istediği yolu açanların elbiselerini, mektuplarını, terliklerini, gözlüklerini, resimlerini, el yazılarını, kamış kalemlerini, hırkalarını bulacak, yazılarını anlayamadığı bu insanların hatıralarıyla kendi zamanını ölçecek. Belki de elbiselerinin bitpazarında satılacağını, gözlüğünün bir çöplükte, kravatının artık bir bele bile bağlanamaycak halde olduğunu, ama şiirlerinin dudaklarda ve kalplerde kalacağını düşünebilirse, bunu şu müzedeki adamlara borçlu olduğunu unutmamalıdır.

Onların asıl kabahati; dili bırakıp argo gibi konuşmaları oldu. Kendilerine ettiler. Herkesin değil bir kısım insanların kendilerini anlamasını istediler. Onları anlayanlar inkılaplar yaptılar. Bugünü onlar tıbbiyelilere, harbiyelilere, mülkiyelilere, hukukçulara aşıladılar. Atatürk, Fikret'i sevmiş, takdir etmiş, hoşlanmış, iyice anlamış. Aşiyan'ı ziyaret etmiş. İşte bir milletin mukadderatını değişteren adamın bir şairden neler alabileceğinin en büyük hücceti.

---

* Röportajlarından örnek.

Evet, onlar edebiyatın, siyasetin ön safında ileriyi gösteren ışığını genç kafalarda yakan ilk ateşlerdir.

Belki en büyükleri bile Fuzulî kadar iyi şair değildi. Hâmit'in bir müsveddesinde şunları okuyorum:

Bir âb kenarında idim yâr ile tenha
Mehtap görünmekte, şafak olmada peyda
Karşımda idi sevdiğim, ol gece güya,
Hem kendisi, hem sûreti, hem fikr ü hayali.[1]

Bir de Fuzulî'nin güzel dilinden şu beyit:

Ne hoştur elde gülgûn câm başta aşk sevdası
Gönülde vasl zevki canda cananlar temennası.[2]

Onlar için her şey söylenebilir: Fransa'nın büyük klasiklerini, Yunanın şair ve filozoflarını göreceklerine 19'uncu asrın şüpheli muharrir ve şairlerini sevdiler. Onlar eski lügatları karıştırarak en unutulmuş Acem kelimelerini ortaya çıkardılar. Onlar Garbın modasını, sathını bulabildiler.

Dâhi, büyük şair, ulu şair, büyük romancı olup olmadıkları, şu yokuşu çıkan kendi halinde bir edebiyatçının kendi kendine soracağı ilk sualdir ama, son sual değildir. Bon sual onların cemiyetin bugünkü bünyesinde oynadıkları büyük siyasi ve içtimai roldür. Hatta zamanında büyük gözüküp de, güzel olmaları mümkünse. bu bir olmamanın değil, o devirde hayat ve insan şartlarının icabı mıdır?

Yaşamış, devirlerini yapmış, kavgalar etmiş, yazılar yazmış, sayılmış, sevilmiş, sövülmüş, saygısızlık edilmiş, sürülmüş, hor görülmüş, göklere çıkarılmış, yerin dibine sokulmuş, hülasa yaşamış, gözleri ne zen-

---

1) Bir su kıyısında yâr ile yanızdım. Ay görünmekte, şafak sökmekteydi. O gece sevdiğimin kendisi, hayali ve fikri karşımdaydı.
2) Elde şarap bardağı ve başta aşk ne güzeldir, gönülde buluşma zevki, içimde sevgililerin selamı ne güzeldir.

ginlikte ne egoistlikte ne parada ne alçaklıkta olmayan insanların hayatına: bıraktıklarından bir göz atalım:

Kapıdan girince hemen müze başlıyor. İşte Hâmit'in hatıraları: Sağda muhteşem, fevkalade rahat emprime koltuklar. Ortada camekânın alt gözünde tek gözlüğü (monokl), nişanları, Lüsyen Hanımın lepiska saçları, operalarda sahne seyretmeye mahsus saplı dürbün. Biraz ötede, karşıda Hâmit'in Mecit Efendi tarafından yapılmış boydan boya yağlıboya bir portresi. Bir fotoğraftan yapıldığı besbelli.

Muhtelif pozlarda Hâmit'ler. Fevkalade şık bir lacivert elbise, cebinde bej renginde podüsüet eldivenler. O şık, o çapkın diplomat, o, 68 yaşında 18 yaşındaki kızları büyüleyecek tığ gibi ihtiyar. Ötede dedesi, babası, amcası: On sekizinci asır Türkleri. Geniş alınlı, değirmi yüzlü, zeki gözlü, enerjik tipler. Onlar da kendi asırlarının elbiseleri içinde kusursuz. Abdülhak Molla, müverrih Hayrullah Efendi, bir büyük amca... İşte Fatma Hanım, Makber'i ilham eden kadın. İki kaşı birbirine değen, kahverengi gözlü, çekme burunlu, bıçak gibi ince yüzlü, çocuk dudaklı, kıvırcık saçlı narin dilber. Karşısında yine Hâmit.

Cânânın o günkü hali eyvah
Eyvah! benim o günkü halim.

Bir mezar, karşısında bir mezar fotoğrafı daha. Biri Beyrut'ta, biri Londra'da. Biri Fatma Hanımın, öteki Nelli Hanımın. Tanzimatın büyük şairine Namık Kemal'in Magosa'dan Ebüzziya Velit delaletiyle gönderdiği bir fotoğrafı.

Bir asra yakın yaşayan şair zamanında tanınmış, sevilmiş, göklere çıkarılmış. Tanzimatın büyük şairi, Serveti Fünun'un dahisi. Fecri Âti'ye de aynı tesiri yapmış.

Şimdi Fikret'leyiz. Müze müdürü

– Evini gezdikçe, bir vesika daha buldukça, etrafı-

ma baktıkça, onu düşündükçe memleketini ne kadar sevmiş bir adam olduğunu daha iyi anlıyorum, diyor.

İşte Aşiyan'ı ziyaret defteri. 19 Ağustos 1918'de Mustafa Kemal imzasına rastlıyoruz. Süleyman Nazif ve Sait Ali ile beraber Aşiyan'ı ziyaret etmişler. Defterdeki: "Tavaf-ı tahattüründe bulunmakla mübahi perestişkâran-ı Fikret" cümlesini[3] Süleyman Nazif'in yazdığı söyleniyor. Üçü de imzalarını atmışlar. Defterin aynı sayfasında birçoğu tanıdığımız isimler: Ahmet Haşim, Halit Fahri, İrfan Emin, Selim Sırrı, Müslihiddin Adil, bir de Ermenak Şairyan Efendi var.

Duvarlarda resimler var. Kendi eliyle yaptığı portreler. Bir ayva natürmortu, bir Halûk başı, yağlıboya Boğaziçi, yağlıboya fotoğraflardan kopyalar. Galatasaray Mektebi talebesi iken yaptığı bir karakalem desen. Resme başlayan bir heveskârın yapacağı şeyler.

Yine gençken yazdığı bir tiyatro eseri. neşretmemiş şu Hâmidane beyitler gözüme çarpıyor:

Akrep mi, yılan mı neyim ben
Mucip ne bu ihtiraza benden?
Geldim sana maksadım hüveyda
Bir sözle beni edersin ihya.

İşte bir süs levhası. Mecit Efendi "Sis" manzumesi yazıldığından altı sene sonra bu tabloyu hediye etmiş. Bir sandal içinde insanlar, arkada hiçbir şey gözükmeyen bir sis tabakası.

Bir saat. Günün birinde alaturka saat 12.18'de durdurulmuş. Fikret'in ölüm saati. Sene 1915, aylardan Ağustos, alafranga saat altı. Tam Boğaz'da gurup vakti. Bütün güzellik pencereden dışarda. İçerde ölüm. Başucundaki kocaman bardağı işaret ediyor.

– Yandım, diyor, bana bir turşu suyu. İçiyor. Kandilli sırtlarındaki evlerin camları akşam akşam yanıp tu-

3) Anısını tavaf eylemekle şeref duyan Fikret'in sevenleri.

tuşuyor. Odayı meltem dolduruyor. Bütün tabiat insanlarla beraber geceye hazırlanmakta. O dönmeyecek yolculuğuna dudaklarında bir gülümsemeyle çıkıyor.

Masanın başında Voltaire'in büstü. Vefik Paşanın karmakarışık zeki, çirkinliğini örten zeki gözlü bir karakalem resmi. Masanın arkasında meşhur Yesarizade'nin Arap harfleri, o, kimsenin yazamadığı, o konuşan, gülen, sahiden yazının söz olduğunu ifade eden nefis levhaları. Fikret böylece çalışırmış.

İşte klapdanla işlenilmiş yastıklar, bir ayvalar natürmortu; kendi eseri. Gümüş klapdanlı bohçalar. Bir tanesinin üstünde Latin harfleriyle T harfi. Bir iplik eldiven, bir gövem renkli beyaz rebyeli kravat, beyaz eskişehirtaşından bir tesbih, güzel el yazısı, kartpostaldan yapılmış tabloları...

Bahçede sahiden Sfenks'i andıran bir kayaya yazılmış bir şiir. Maddenin karşısında düşünen Fikret'i görür gibiyim. Müze müdürü toprakla, zamanla üstü örtülmüş bu yazıyı bulup güzelce meydana çıkarmış:

Ey taş, sen ey kitabe-i jengin-i künfekân
Bir ser şikeste heykel-i Bülhevli andıran
Vaz'ınla seyr-i hilkat edersin pür iştibah
Ettin mi bâri o büyük sırrı iktinah?
Sen bâri anladın mı, sen ey kalb-i zîhuzur
Hep taş yüreklerin neye âlemde şevk ü sûr?[4]

Maddenin karşısında Fikret! Şüphe mi ediyor, hâlâ inanıyor mu, inkâr mı ediyor, yoksa anlamış, bilmiş mi? Fakat bu şiirlerini Edirne'nin Bulgarlar eline düştüğü gün teessürle irticalen söylemiştir.

Fikret müzesinin bir odasında da Serveti Fü-

4) Dünya kurulduğundan bu yana bir kitabe gibi duran taş, Bülhevi heykelinin kırık bir başı gibi burada kuşku içinde dünyaya bakarsın. O büyük sırrı çözebildin mi bari? Huzur dolu yürek sen bari anladın mı neden hep taş yürekliler bu dünyada zevk ve eğlence içindedir.

nun'cuların öteki simaları: Süleyman Nazif, Faik Âli, Ahmet Şuayp, Hüseyin Siret, Celal Sahir, Rıza Tevfik, Halit Ziya, Mehmet Rauf.

Toplanmış değil, işte Halit Ziya'nın bir mektubu. Fikret'e mi yazmış, yoksa başka birine mi, belli değil. *Mavi ve Siyah*'ın basılmak üzere olduğundan, paraca sıkıntıda olduğundan, Ahmet İhsan Beye açılmaya cesaret edemeyip utandığından söz açıyor. "Kitapları Ahmet İhsan Bey bana verecekmiş, ben kitapları ne yapayım? Kitapçılarla nasıl uğraşır, başa çıkarım?" diyor. Mektup sahibinin delaletini rica ediyor. Halit Ziya'nın mektubunda hiç menus olmayan kelime yok. Mektup pek sade yazılmış. Neye acaba romanını bu mektubun üslubunda yazmamış? Yalnız bir tek kelime insanı şaşırtıyor. O da, "Monşer" kelimesi. Bu kelime de en başta.

Süleyman Nazif, Bursa'dan *"Rübab-ı Şikeste"*nin intişarı münasebetiyle şöyle yazıyor:

"Kardeş, biz birbirimize hulûs çakacak değiliz. Rübab-ı Şikeste haşfiyat ve zevaitten ârî, nezih bir mecmuai eş'ardır."[5]

Cenab'ın Fikret'e ümitsiz bir mektubu var:

"Avamkâranı malûmat söyleye söyleye nihayet bizi Dekadan ettiler" diyor ve Fikret'e soruyor: "Sen bir Rübab-ı Şikeste daha yazabilecek misin? Ben ne yapacağım? Öyle sanıyorum ki artık bir şey yapamam."

Bu salonda Recaizade'nin yine Mecit Efendi tarafından yapılmış büyük bir portresi var. Ötede *Sergüzeşt* ve *İclâl* muharriri ilk romancı ve hikâyeci mahzun kibar yüzlü Sami Paşazade Sezai Bey. Müzenin bu tarafını da zenginleştirmek için çok yakın maziden daha kaybolmamış ne kadar çok hatıra vardır. Tanzimatın, Serveti Fünun'un hatıraları büsbütün bitpazarına gitme-

5) Birbirimize yaranmaya çalışacak değiliz. Rübab-ı Şikeste lüzumsuz ve boş sözlerden uzak bir şiir kitabıdır.

den evvel onları bulup çıkarmalı. Evlerde hususi zevklerimize, tecessüslerimize saklayacağımıza, burada saklayalım.

Onlardan ayrılırken mahzun değilim. Hatıralarıyla bir başka hava teneffüs etmiştim. Bu havada bütün bir 19'uncu asrın Türk edebiyatı vardır. Müze müdürü Zeki Afşin, müzeyi zenginleştirmek için elinden geleni yapmakta olduğunu, Halit Ziya'nın, Sami Paşazade'nin, Nazif'in... diğer Tanzimat ve Edebiyatı Cedide, hatta Fecri Âticilerin hatıralarını da toplamak için hem bir tahsisata ihtiyaç olduğunu, hem de bu feragatkâr ölülerimizin her türlü hatıralarını müzeye hediye edecekleri tarihe ve nesillere birçok şeyler bırakmış olacaklarını okuyuculara yazmamı rica ediyor.

Müze müdürüne şu suali sordum:

– Serveti Fünun haricinde kalmış edebiyatçıları toplamayacak mısınız?

– Birbirleriyle sağlıklarında geçinemeyen, anlaşamayan Serveti Fünun dışında kalmış edebiyat adamlarımızı unutmuyorum. Mesela, Muallim Naci merhumun hatıralarını da zamanındaki muarızlarının yanına koyarsam kimseyi incitmeyeceğimi, bilakis bütün bu ruhların bir Akşehirlinin –Nasreddin Hocanın memleketlisinin– kendilerine ettiği bu haklı azizliğe tatlı tatlı gülümseyeceklerini düşünüyor, görür gibi oluyorum! diyor.

UÇURTMALAR *

Rüzgâr çıktı. Bir çocuk başı gibi oynak, afacan bir rüzgâr. Etrafında güneş kadar temiz, ay kadar donuk bir sessizlik var.

Emir-Sultan'da bir tek, Yeşil'de bir sürü, Pınarbaşı'nda yüzlerce ipleri görünmeyen uçurtmalar...

Ovada nilüfer ve taş köprüler. Gök, kırık, titrek bulutlar içinde.

Hey, uzak, beyaz bulutlar gibi titrek, kırık göğüslü Bursa çocuğu! Rüzgâr çıktı, başım gibi oynak, afacan bir rüzgâr. Uçurtmanı çıkar. Uçurtmanın tam vaktidir.

Gök bahtiyar, rüzgâr kıskanç, güneş hasretle dolu; uçurtmalar birer çocuk ruhudur.

Ben bir kuş olsaydım! Yükseklerde uçan bir kuş. Kanatlarını germiş, gölgesinin düştüğü yerden bihaber bir kuş. Uçurtmaları gagalar mıydım?

Ben bir kuş olsaydım! Ufacık bir kuş, uçurtmaları acaba nerden seyrederdim? Çınarın üstünden mi? Yoksa yukarlardan atmacalardan korkmayarak daha yukarlardan, uçurtmaların üstünden mi?

Ben bir kuş olsaydım, kınnapların sarkmış, gevşemiş münhanisinden denize atılmış kaypak taşlar gibi seker; uçurtma sahiplerinin sedef düğmeleri çözülmüş göğsüne girer, oradan ot, tere, ceviz, böğürtlen, fındık yaprakları kokan yerden başımı çıkarır, uçurtmaları oradan seyrederdim.

---

* Düzyazılarından örnek.

Rüzgâr kınnapları gerdi. Rüzgâr kalemleri kırdı... Rüzgâr, kâğıtları yırttı, terazileri bozdu, kuyrukları savurdu. Taş köprüler gürültüsüz yıkıldı, nilüfer eridi.

Şimdi döndüğüm yolun ağaçlarında ıpler sarkıyor, kırık altıköşelerin kalemleri sallanıyor, mor kâğıt parçaları uçuyordu.

Bir aralıktan çocuk gölgeleri yağmaya koşarlarken, benim yolum da akşam alacası içinde ipi kesilmiş mor bir uçurtma gibi, büklüm büklüm kıvranarak uzaklara, uzaklara... sessiz bahçeliklere doğru düşüyordu...

YAŞASIN EDEBİYAT

Şahsına ve imzasına çok güvendiğim, samimi, ciddi bir şahsiyetten şöyle bir mektup aldım:

"Bir heyet tarafından 1950 yılı başında yayınlanmak üzere hazırlanıp basılmakta olan 'filanca yıllık' memleketimizin bellibaşlı sanat kıymetleri hakkında da bilgi verecektir. Bu arada okuyuculara sanatkârlarımızın çalışmalarına dair malumat vermek istiyoruz. Yüksek şahsiyetiniz ve şimdiye kadar vücuda getirmiş olduğunuz kıymetli eserleriniz bakımından isminizin ' 'ı şereflendirmesi tabiidir.

Bu itibarla aşağıdaki sorulara en kısa zamanda cevap vermek, cevabınızı ' adresine göndermek lütfunda bulunmanızı saygılarımla tekrarlarım.

Sorular:

1950 için neler hazırlıyorsunuz? Yazmakta, yapmakta veya bestelemekte olduğunuz eserlerinizin adı ve mevzuu nedir? Kitap ise ne zaman intişar edecek? Tablo veya heykel ise ne zaman, hangi sergide gösterilecek? Beste ise ne zaman, nerede çalınacak? Tiyatro eseri ise ne zaman, nerede temsil olunacak? Yeni eserleriniz hakkında vermek istediğiniz başka malumat var mı?

Bu mektubu imzalayan elin çok kıymetli, çok saygıdeğer bir insan eli olduğunu bilmeseydim benimle alay ettiğini sanacak, ne yapalım diyecektim, hakkı var. Tam işin alaylı zamanındayız. Varsın alay etsinler Ha-

yır, mektup sahibi fevkalade ciddi ve kıymetli bir şahsiyet. Kimseyle bu şekilde alay etmek küçüklüğünü göstermez. O halde... O halde bu mektup gayet ciddi ise düşünmek gerek. Senin için bulunmaz fırsat azizim Sait, hazır kendi reklamını yapar, bedavadan bastırırsın, daha ne istersin?

Oturup bu gayet kibar, seni en can alacak yerinden vuran mektuba cevap ver, projelerini anlat, eserlerinin mevzuunu söyle. Şu tabi basacak, şu gazete rica ediyor, ama ötekine vermek istiyorum de. Bir roman, iki hikâye kitabı ismi şöyle. Şu kitaplarımı yeniden bastıracağım de. Beş senedir üstünde çalıştığım eserimi nihayet bitirebildim de. (Varsa) Şehir Tiyatrosunun saygıdeğer edebi heyeti beğendi oynatacak de. "Baştanbaşa Anadolu" isimli seyahat notlarım çıkacak de.

De oğlu de. Amma işte ben o güzel mektuba cevap vermemek, verememek nezaketsizliğinde bulunacağım. Vereceğim cevabı neşredeceklerini sanmadığım için (zaten o suallere bir cevap da alamayacağım için) şu kıymetli genç arkadaşların büyük fedakârlıklarla çıkardıkları dergide yazayım dedim. Sanki bu sualler bana bir iki sene evvel sorulmuş gibime geldi. Hemen kâğıda kaleme sarıldım.

Hikâyelerimi kitaplarda toplamak hoşuma gidiyor, hem de elime beş on para geçiyor. Evet devede kulak bile değil, ama ne olsa on formalık bir hikâye kitabına 100 lira kadar veriyorlar. 100 lira bu. Az para mı? basmak istiyor, bir götüreceğim. Bugünlerde de pek parasızım. Nasıl etmeli. Adama gidip de bir hikâye kitabım var, basar mısın denir mi? İyisi mi bizim Arad'ı yollarım. İsterlerse o zaman götürürüm.

Canım ressam, Arad ne oğlandır. Gözlüklerinin altındaki büyük ve koyu kahverengi gözlerinden dostluk akar. Ona her derdini söyliyebilirsin, dinler. Elinden gelirse işini de görür.

– Arad oğlum şu Benim hikâyelerimi basar mı dersin?

– Basmaz olur mu? Tabii...

– Konuşur musun?

– Şimdi.

İki gün sonra yazılar elinizde, o suratını gördükçe insana fenalıklar gelen kitapçı efendinin karşısındasındır.

– Arad konuşmuş da, hikâyelerimi getirdim.

– Peki... Biz bir okuyalım da.

İki ay sonra uğrarsınız. Okumamışlardır. Sizi seven ve sevmeyenlerle dolu bir heyeti edebiyesi vardır kitapçının. Meçhul, esrarengiz insandır. Kimlerdir? Bilinmez.

İki ay sonra tekrar uğrarsınız. Şimdi kitap çıkarmanın zamanı değildir. Ne verirse kabul edeceksiniz artık. Ah, bir elli liralık verse... Verir mi dersin? Ama elliden aşağı vallahi vermem. 100 lira isterim önce. Nasıl istersin birader yüz. Değer mi dersin kendi kendine. Hem verir mi? 80 isteyeyim, elliye razı olayım dersin.

Ama artık kitapçının önünden geçerken içeriye girmek korkunç azaplı bir hal alır. Yine de girersin. Hiç kitaptan söz açmadan çıkanlara bakarsın.

– E ne var ne yok, dersin. Satışlar nasıl?

– Birader bu sıra kitap okuyan yok. Neydi o iki sene evvelki furya. Nedir bu memleketin hali?

Kitapçı ile beraber üzülürsün. O sevimsiz çehre mahzun, sırdaş ve hemhal bir hal alır. "Bekleyelim, biraz bekleyelim"de karar kılarsınız.

İşte tam on bir buçuk ay geçmiştir. On bir buçuk ayda basılıp basılamayacağına bir karar almak lazımdır.

Hiç olmazsa parasını versin de ne zaman isterse o zaman bassın kararıyla her gün geçerken içeriye şöyle bir göz attığınız kitapçıya kati bir konuşma yapmak üzere girersiniz. Yüzünden daha kitabı basmak için vakit saat gelmediğini her haliyle anlatan kitapçıya, nihayet hemen dükkânda verilmiş bir kararla:

– Bey kardeşim. Şey... Başka birisi basmak istiyor da kitabı. Şu müsveddeleri...

– Hay hay kardeşim, yarın uğrayın, müsveddeleri alın.

Kitapçıdan çıkınca dünya yıkılmış sanmayın. Dudağınıza bir ıslık oturtur, şerbetçide bir mandalina şerbeti yuvarlar, vay namussuz herif vay, dersiniz.

Ertesi gün kitap koltuğunuzdadır. Her şeye rağmen bu kitap basılmalı. Şu yüz lirayı almalı. Hiç olmazsa iki hafta için artık para derdi olmamalı.

Kim basar bunu? Birdenbire hatırınıza gelir. Hemen koşarsınız ona.

Hiç ummadığınız bir halde kabul edilmiştir. Bir sürü hikâye bırakırsınız. İçinden sizin en sevmedikleriniz seçilir. Hiç hoşlanmadığınız bir isim kapağa yerleştirilir. Halbuki siz bundan iki sene evvel o kitabınızın ismini düşünmüş bulmuş, hatta bir kapakçık da ilan bile etmişsinizdir. Mesela ismi "Kestaneci Dostum"dur. "Kestaneci Dostum" hikâyesini bir dostluk duyarak yazmışsınızdır. Kitap ismi iyi olmasa, hikâye kötü bile olsa canınız öyle çekiyordur. Hayır, "Kestaneci Dostum" hikâyesi bile kitabınıza girmez. Tashihini bile yapamazsınız.

Yüz lira çoktan bitmiştir. Kitap gözünüzden düşmüştür. Kitap halinde çıkarken düzeltmeyi tasarladığınız yerleri, cümle düşüklüklerini bile düzeltmeden, düzeltmek canınız istemeden, kitaptan soğumuş bir halde kitabınız ortaya çıkıvermiştir. Sizin midir, bir başkasının mıdır? Şüphesi içinde kucağınıza atılan bir piç gibi bahtsız kitabı imzalarsınız.

"Sevgili kardeşim Ahmet'e saygılarımla."

Bu böyle, 19... bilmem kaça kadar sürüp gidecektir. Ve yine bir 19... kitap bastırmak, yazı yazmak takatinden mahrum, nalları dikeceksinizdir. Ve yine bir 19... bilmem kaçta sizi kimseler hatırlamayacaktır. Yaşasın edebiyat!

YEİS*

Akşam üstleri geliyor
Tam insanlar işten çıkarken.
Salkım salkım tramvaylardan
Bir güzel çocuk yüzüyle gülümsüyor.
Namussuz, akşam üstleri geliyor.
Neremden yakalıyor; bilmiyorum
Ben tam sevmeye hazırlanırken
On altı yaşındaki sevgilimi.
Elini elimle tutmak
Yirmi dört saatte bir
Sıcak bir laf dinlemek isterken...
Rezil... Tam o saatlerde geliyor!

BİR MASA

Bize bir masa ayır Yanakimu
Aleksandramla benim için
Bir masa
Üstü çiçeksiz
Örtüsü gazeteden
Şarabı aşktan
Hem hülyadan

* Şiirlerinden birkaç örnek

Aleksandram mızıka çalsın
Siyaha çalar parmaklarıyla
Adi havalar.
Güftesi bayağı şarkılar
Meyhane acı zeytinyağı koksun
Sen hoşnut ol Yanakimu.

MEKTUP I

Vapurun dümen yerinde çaldığım ıslık
Yağmurlu güvertedeki türküm,
Sana yaklaşmaya vesiledir.
Yoksa canım, seni unutmak için değil,
Senden sonra ancak anlaşılır
İnsanoğluna öğretilen yalanlar
Senden sonra anlaşılır ancak
Boşluğu herşeyin
Seninle beraberdir dolu kadehler
Şaraplar seninle aziz
Cıgaralar seninle tüter
Ocaklar seninle yanar
Yemekler seninle yenir.

KIRMIZI YEŞİL

Kıyısına tuz getiren rüzgârı,
balıkların yüzdüğünü duyarım.
Dinlerim yosunların konuştuğunu
midyelerin ağladığını
Aşkın bir kanadı var kırmızıdır,
delinir,
kan akar.
Bir kanadı var;
zehir yeşili

BİLGİ YAYINEVİ
BÜYÜK OZANLAR / BÜYÜK YAZARLAR dizisinden
9. Kitap

Bu dizideki kitaplar, yazınımıza değişik türlerde ürün vermiş pek çok ozanın, yazarın yaşamıyla sanatına ilişkin bilgileri, yapıtlarından seçmeleri içeriyor. Öncelikle öğretmen ve öğrenciler için birer kaynak olacak bu yapıtlar, bütün yazın meraklılarına da sesleniyor.

"... Dönüp bakmak istedim. Belki de çok istediğim için dönüp bakamadım. Olabilir. Gökten bir kuş, hişt hişt ederek geçmiştir. Arkamdan yılan, tosbağa, bir kirpi geçmiştir. Bir böcek vardır belki, hişt hişt diyor.

.....

Nereden gelirse gelsin; dağlardan, kuşlardan, denizden, insandan, hayvandan, ottan, böcekten, çiçekten. Gelsin de nereden gelirse gelsin!.. Bir hişt sesi gelmedi mi fena. Geldikten sonra yaşasın çiçekler, böcekler, insanoğulları...

– Hişt hişt!"

SAİT FAİK (Alemdağda Var Bir Yılan / Az Şekerli, s. 67)

ISBN 975 - 494 - 232 - 3
91 . 06 . Y . 0105 . 0335

KDV DAHİL